

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1918.

Andra kammaren.

Nr 44.

Lördagen den 27 april, f. m.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Justerades protokollet för den 22 innevarande april.

§ 2.

Föredrogos var för sig följande å kammarens bord vilande Kungl. Maj:ts propositioner; och hänvisades därvid

till bevillningsutskottet propositionen, nr 334, med förslag till förordning angående vissa alkoholhaltiga preparat;

till jordbruksutskottet propositionerna:

nr 328, angående driftkostnader under år 1919 för egnahemslånefonden;

nr 329, angående utläggande av statsgruvefält vid Liikavaara i Norrbottens län; och

nr 330, angående undantag beträffande fångst av sälhund från det i § 8 jaktstadgan meddelade förbud att vid fångst av djur använda sax;

till bankoutskottet propositionen, nr 344, angående understöd till vaktmästaren L. F. Nybergs änka och minderåriga barn;

till jordbruksutskottet propositionen, nr 345, angående anslag å tilläggsstat för år 1918 till ytterligare expens- och underhållsmedel vid statens skogsskolor m. m.; samt

till statsutskottet propositionerna:

nr 333, angående anslag till nautisk-meteorologiska byrån m. m.;

nr 340, angående anslag till sjökarteverket och till utförande av sjömätningar m. m.;

nr 341, angående omorganisation av skeppsgosseutbildningen m. m.; och

nr 338, om anvisande av medel till beredande av tvångsuppfost-
ran åt minderåriga manliga förbrytare m. m.

Andra kammarens protokoll 1918. Nr 44.

Vid remiss av
propositionen
nr 260.

Vid härfpå skedd föredragning av propositionen, nr 260, angående löne- och pensionsreglering för lärarpersonalerna vid de allmänna läroverken, högre lärarinneseminariet, folkskoleseminarierna, folk- och småskolorna, de högre folkskolorna och de kommunala mellan- skolorna begärdes ordet av

Herr Norman, som yttrade: Herr talman! Vid remissen av denna av herr statsrådet Rydén avlämnade proposition, som är på över 400 sidor, har jag sett mig föranlåten att yttra några ord om det betänkliga uti att en sådan massa propositioner överlämnas till riksdagen så pass sent som nu är fallet. Jag erinrar härvid, hurusom herr Rydén denna dag för tre år sedan, den 27 april 1915, gjorde en liknande erinran. Han yttrade därvid bland annat, att han ville »yttra några ord i allmänhet angående den anhopning av riksdagsärenden och riksdagsarbete mot slutet av riksdagen, som det fortsatta avlämnandet av kungl. propositioner måste medföra».

Han säger vidare, att här kommer »vid varje plenum nya propositioner. Vi befinna oss nu vid en sådan tidpunkt, att det knappast är mera än fjorton dagar till dess riksdagen enligt laga ordning bör vara avslutad, och ännu ha vi icke sett slutet på den propositionsfloed, som alltjämt väller fram».

Detta är ju fullständigt, som om detta hade varit sagt i år!

Herr Rydén erinrade sedan i sitt anförande, att han 1913 framställt en interpellation rörande detta spörsmål. I denna interpellation, som framställdes den 26 april 1913 — alltså i går för 5 år sedan — har herr Rydén med mera styrka hävdad den satsen, att kungl. propositioner icke borde avlämnas efter den 1 april annat än i mycket trängande fall. Men det året hade, enligt den beräkning herr Rydén gjort, icke mindre än 127 kungl. propositioner om sammanlagt 3649 trycksidor blivit avlämnade under tiden från den 1 till den 26 april. När så därtill kommer kommittébetänkanden, myndigheters utlåtanden o. s. v., ökas, säger interpellanten, antalet trycksidor med åtskilliga tusental trycksidor.

Jag kan nu som jämförelse med detta av herr Rydén anmärkta förhållande nämna, att i år ha kamrarnas föredragningslistor från den 4 april, då vi hade det första arbetsplenum efter påsk, t. o. m. i dag upptagit icke mindre än 179 kungl. propositioner, och av dessa äro 16 ännu ej utdelade till kamrarnes ledamöter — ett i och för sig ganska anmärkningsvärt förhållande. De propositioner, som kommit oss tillhanda under angivna tid, ha enligt den beräkning jag gjort omfattat icke mindre än 3878 trycksidor, och härav kommer på de 6 propositioner, som jag har här i handen och vilka utdelades i går, sammanlagt 782 trycksidor. Sålunda har såväl antalet propositioner som deras omfång varit av vida större omfattning, än vad herr Rydén anmärkte på 1913, då han interPELLERADE om saken. Och om jag tänker på kommittébetänkanden och utlåtanden o. s. v. till dessa propositioner, så äro

också dessa av ganska respektingivande omfång. Till propositionen om vattenrättslagstiftning komma sålunda 1259 trycksidor kommittébetänkanden, till propositionen om den kommunala rösträtten 600 och till propositionen om könssjukdomarnas bekämpande, cirka 1600, för att nu taga blott några få exempel ur högen.

Herr Rydén slutade sin interpellation med följande frågor:

1:o) Finner icke regeringen den under de senaste riksdagarna, och särskilt i år praktiserade ordningen att till de sista veckorna av den tid riksdagen normalt borde vara samlad, anhopa en mängd omfattande och viktiga regeringspropositioner olämplig?

2:o) Om så är, vilka åtgärder ämnar regeringen vidtaga för att för framtiden medverka till ett tillgodoseende av riksdagens rätt och plikt att omsorgsfullt granska och noggrant överväga varje på dess prövning ankommande spörsmål?

Vad som 1913 var så anmärkningsvärt, att det blev föremål för en interpellation, och vad som den 27 april 1915 betecknades som ett oskick — ty så betecknade herr Rydén det sena propositionsavlämnandet — torde även nu vara förtjänt av ett påpekande.

Då herr Rydén vid dessa föregående tillfällen med sådan styrka och energi gjort sig till tolk för riksdagens rätt att bli satt i tillfälle att grundligt pröva de spörsmål, som underställas dess beprövande, utan att en allit för stor förlängning av riksdagstiden därav skulle följa, hade jag för min del väntat ett annat förfarande från den regering, av vilken herr Rydén själv är medlem. Men hur det gått med den saken, veta vi alla, och jag har nyss påpekat det. Det har nu blivit värre än förut. En så utomordentligt viktig proposition som den om den kommunala rösträtten, vilken kan verka fullständigt omstöpande på hela vår statsförfattning, framlämnades sålunda så sent, att motionstiden utgår först i maj. Jag skall nu härom icke avgiva något eget omdöme. Jag skall låta herr Rydén själv tala, herr Rydén av den 27 april 1915. Han säger enligt andra kammarens protokoll av nämnda dag:

»Jag kan icke underlåta att, som jag gjort vid ett föregående tillfälle, framhålla de betänkligheter, som resa sig mot att regeringarna förfara på detta sätt gent emot riksdagen. Det är klart, att om regeringarna göra på detta sätt och ösa över riksdagen hundratals stora och viktiga propositioner under den sista månaden, det till sist måste bliva så, antingen att riksdagen tvingas att behandla dessa ärenden under en sådan pressande brådska, att man icke kan beteckna sådana arbetsmetoder annorlunda än som *hafs eller slarv*, eller också tvingas riksdagens ledamöter att ligga kvar här långt fram på sommaren. Vilketdera än blir fallet, så måste jag säga, att det *däremot måste resas en bestämd gensaga från riksdagens sida*. En lagstiftning, tillkommen på slarv kan det icke vara nyttigt att införa såsom en stående institution. Och ännu mindre kan denna anhopning mot slutet vara rimlig, om man tar hänsyn, till att i denna kammare, sitta ett betydande antal medlemmar i en ringa ekonomisk ställning vilka under riksdagen

Vid remiss av
propositionen
nr 260.
(Forts.)

Vid remiss av
propositionen
nr 260.
(Forts.)

fråntråda alla arbetsinkomster och ha att både uppehålla sina familjer på det arvode riksdagen lämnar, och därmed bestrida sina egna utgifter för vistelsen i huvudstaden. Detta är, som jag sade, ägnat att väcka stora betänkligheter. Om man kvarhåller riksdagens medlemmar så länge, så blir det omöjligt för obemedlade eller mindre bemedlade personer att vara ledamöter av riksdagen, då dessa därigenom skulle komma i svårigheter.»

Så säger herr Rydén senare:

»Jag tror det är nödvändigt att från riksdagens sida åtgärder vidtagas gent emot det *oskick*, som i detta avseende kommit att göra sig gällande.» — — — — —

»Jag framställde år 1913 en interpellation till den dåvarande statsministern angående denna sak och det *oskick*, jag den gången påtalade.» — — — — —

»Jag får säga, att om det icke blir ändring i detta, så blir det nödvändigt, att man går in på den linjen, att det framställs yrkande, att regeringens rättighet att framlägga proposition för riksdagen i sådana ärenden, som icke föranledas av särskilda inträffade händelser, blir begränsad till tiden före den 1 april och att därefter sådana propositioner icke få avlämnas, *ty riksdagen kan väl icke finna sig i att år efter år behandlas på detta sätt*, låt vara att all möjlig välmening och arbetsflit ligger bakom regeringens handlingsätt.»

Jag har med detta, herr talman, endast velat till den kraft och verkan det hava kan påpeka dessa förhållanden, och jag ville värdsamt hemställa till herr Rydén av 1913 och herr Rydén av 1915, att han ville påverka statsrådet Rydén och dennes kolleger att något beakta de önskemål, som förut framkommit i denna sak. Jag har intet yrkande att göra.

Härefter anförde:

Chefen för lantförvarsdepartementet herr statsrådet Nilson: Herr talman, mina herrar! Då min kollega ecklesiastikministern icke är närvarande vid detta tillfälle, har jag ansett mig böra föra i kammarens erinran, vad som hänt sedan saken 1913 berördes och som den föregående ärade talaren synes fullständigt ha förbisett. Med anledning av den interpellation, som herr Rydén då framställde här i kammaren, och i överensstämmelse med det löfte, som dåvarande statsministern avgav, har sedermera försiggått en utredning rörande den ordning, som skall iakttagas. Den utredningen föranledde framställning till riksdagen om vissa ändringar i grundlagen. De ändringarna komma att tillämpas från och med nästa års början och bli sålunda då att efterleva.

Emellertid vill jag fästa uppmärksamheten därvid, att den proposition, mot vilken den ärade talaren har vänt sig, är förbättrad såväl i trontalet som i statsverkspropositionen. Jag har mig också bekant, att vederbörande avdelning inom statsutskottet, som

redan på förhand vetat, att den skulle få denna större proposition att behandla, har inriktat hela sitt arbete i statsutskottet med tanke därpå, och jag har fått mig det meddelat, att avdelningen är fullt beredd att gå till prövning av detta ärende. Då avdelningen är beredd därpå och icke hyser några som helst farhågor att icke kunna komma till ett lyckligt slut med avseende på denna proposition, förefaller det mig nästan, att den ärade talaren på Kalmarlänsbänken, som icke bär arbetsbördan i statsutskottet, också borde kunna känna sig tillfreds.

Jag har velat göra denna erinran, bland annat därför att jag själv kommer, som jag hoppas, på nästa tisdag att avlämna en proposition rörande en omfattande lönereglery för en annan personal. Den är också förebäddad i statsverkspropositionen; jag kommer icke ihåg om den omnämnes i trontalet. Men läget är fullt analogt med vad som gäller för denna proposition.

Dessutom vill jag erinra därom, att i *trängande* fall har ingen mig veterligen ifrågasatt att ej taga befattning med sådana propositioner, som falla under det begreppet. Jag undrar, om den ärade talaren verkligen vill bestrida, att det icke föreligger ett verkligt trängande behov av en lönereglery för den personal, varom här är fråga.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet Rydén: Herr talman! Jag har icke varit i tillfälle att höra, vad som har anförts här vid remissen av den föreliggande propositionen, och jag kan därför icke hålla mig till annat än vad som berättats mig skulle ha förekommit. Det skulle ha gjorts anmärkningar mot att den proposition, varom nu är fråga, avlämnats så sent. Med anledning därav får jag till komplettering av vad min kollega nyss yttrade här be att få nämna följande.

Frågan om lönereglery för samtliga de lärarekårer, som äro inbegripna i denna proposition, är ju mycket gammal. 1911 tillsattes den s. k. lärarelönenämnden, och den avgav efter omfattande utredningar sitt betänkande 1914 på hösten. Sedermera utbröt världskriget, och mina företrädare i ämbetet och de regeringar, som de tillhörde, ha icke ansett sig kunna på grund av den föreliggande situationen framlägga propositioner om definitiv lönereglery för dessa kårer. Emellertid har riksdagen själv tagit initiativ såväl år 1916 som år 1917. Det har väckts motioner av enskilda riksdagsmän, och Kungl. Maj:t har senast vid fjolårets riksdag tagit upp förslag om en tillfällig löneförbättring. I de uttalanden, som riksdagen gjort med anledning av dessa motioner, har riksdagen först år 1916 uttryckt den uppfattningen, att lönereglery för dessa kårer, som var synnerligen trängande, icke borde onödigtvis uppskjutas. Och när min företrädare i ämbetet icke såg sig i stånd att i fjol framlägga propositionen om definitiv lönereglery, så uttryckte riksdagen en bestämd förväntan, att proposition i ärendet skulle kunna snart framläggas för riksdagen.

Så remitterade Kungl. Maj:t på en min företrädares föredragning

Vid remiss av
propositionen
nr 260.
(Forts.)

Vid remiss av
propositionen
nr 260.
(Forts.)

ärendet till lönerogleringskommittén, som sysselsatt sig med detta ärende och arbetat, vågar jag säga, under högtryck hela hösten och fram på våren. Jag vill meddela det, att lönerogleringskommitténs betänkande, som jag vet att kommittén gjort allt för att kunna få färdigt så tidigt som möjligt, förelåg i tryck den 22 eller 23 mars; jag kan icke säga vilken av dagarna. Jag kan också meddela det, att samtidigt som lönerogleringskommittén höll på att arbeta, lämnade den under hand mig tillfälle att få del av sina beslut, i den mån som de förelågo, och det pågick arbete inom departementet för utarbetande av propositionen alldeles jämsides med lönerogleringskommitténs arbete. Före påsk, så vitt jag nu minns, avlämnades från ecklesiastikdepartementet manuskript till denna proposition till vederbörande tryckeri. Om herrarne komma ihåg, när påsken inföll i år, så vågar jag säga, att det förelåg icke många dagar mellan det att lönerogleringskommitténs betänkande förelåg i tryck och den dag då manuskript till propositionen överlämnades till tryckeriet, och det var ett av våra större tryckerier här i staden. Men nu är det väl för riksdagens ledamöter lika litet som för mina kamrater i regeringen obekant, att tryckeriförhållandena i år ställt sig synnerligen svåra. Jag kan icke säga varför, men det uppgives, att det skulle bero därpå, att den nuvarande ransoneringen lämnar en så svag näring åt arbetarne, att de icke kunna prestera övertidsarbete och söndagsarbete så, som de förr kunnat göra under denna sista förörrade tid, och det gör, att alla tryckerier äro ur stånd att kunna lämna ifrån sig materialet så fort som de kunnat göra förut. När jag nämner, att denna proposition lämnats till vårt största tryckeri i Stockholm och det behöfts så lång tid för att kunna förelägga propositionen för riksdagen, förstår ju varje ledamot av kammaren, att det beror icke på någon underlåtenhet från min eller mina medarbetares i ecklesiastikdepartementet sida, att denna proposition först i går kunde föreläggas riksdagen.

Jag har naturligtvis haft att överväga frågan, huruvida man borde framlägga denna proposition vid detta års riksdag eller icke, när den icke kunde komma förr. Men jag har förvissat mig om, att de män inom riksdagen, som i första hand ha att handlägga detta ärende, till vilka icke anmärkaren hör, äro villiga att göra det nödvändiga arbetet för att kunna ägna denna sak utskottsbehandling vid detta års riksdag, och jag skulle på det djupaste beklaga, om det skulle komma att foga sig så, att det skulle visa sig icke vara möjligt att upptaga denna proposition till saklig behandling. Det vore en hårdhet, vågar jag säga, mot de kårer, som beröras av detta. Det är 14 år sedan läroverkslärarne fingo sin löneroglering, och det är 12 år sedan folkskollärarne den andra av de större kårer, som denna proposition berör, fingo sina löner reglerade. Och jag hemställer, om icke riksdagen skulle finna det angeläget — trots de svårigheter det ovedersägligen kan bereda att behandla ett så stort ärende i slutet av riksdagen — att ägna ärendet en saklig behandling. Jag vågar säga, att propositionens

sena avlämnande icke berott på någon underlåtenhet från min och mina medarbetares sida eller från löneregreringskommitténs sida, ty jag vet, att den arbetat energiskt för att få ärendet färdigt fortast möjligt. Att det icke varit möjligt att få propositionen färdig förrän nu, har berott på tryckeriförhållandena, över vilka vi icke råda, så vida icke herr Norman vill vara med om den vägen, att vi skaffa oss ett statstryckeri, som har arbetskapacitet och kan göra underverk, som icke våra nuvarande stora tryckerier kunna göra.

Vid remiss av
propositionen
nr 260.
(Forts.)

Herr Norman: Herr talman! Jag ber att få fästa uppmärksamheten på, att jag icke gjort någon som helst anmärkning mot denna proposition i och för sig, utan vad jag anmärkte på var det förhållandet, att antalet kungl. propositioner och omfattningen av dessa propositioner, avlämnade efter den tid, som herr statsrådet Rydén för tre år sedan framhöll endast i synnerligen trängande fall användas för propositioners framställande, varit så oroväckande stort.

Jag använde herr statsrådets egna ord i gångna debatter, i interpellationsdebatten 1913 och i remissdebatten den 27 april 1915, för att påpeka det olämpliga i att i riksdagens sena timme och kort före den tid, då den normalt borde vara avslutad, det hopas en sådan mångfald ärenden, som gör det nära nog omöjligt att behandla samtliga dessa ärenden på sådant sätt, som vore önskligt. Jag använde som sagt herr statsrådets egna ord, och att dessa ord voro väl så vassa och skarpa formulerade, var icke mitt fel. Jag citerade ordagrant, och jag kan icke hjälpa, att ordet »oskick» där förekom upprepade gånger. Jag sade, att jag icke fällde något eget omdöme utan att jag lät herr Rydén själv tala, d. v. s. herr Rydén från 1913 och 1915. Jag påpekade såsom anmärkningsvärt, att herr Rydén år 1913 ansåg lämpligt att interpellera i saken, då antalet efter den första april och till samma tidpunkt som nu avgivna propositioner uppgingo till 127, samt påpekade till jämförelse att antalet under motsvarande tid i år avgivna propositioner uppgå till 179.

Jag har icke anmärkt på den föreliggande propositionen i och för sig. Jag inser mycket väl det behjärtansvärda i denna fråga, men jag frågar, om det kan anses tillbörligt att komma med sådan mångfald stora ärenden så sent. Om jag också själv icke har direkt med denna speciella proposition att skaffa, därför att jag icke tillhör det utskott som får frågan under behandling, så hava vi dock i det utskott som jag tillhör, nämligen konstitutionsutskottet, fått så mycket stora frågor på sistone, att min anmärkning även för mitt eget vidkommande i det stora hela var mer än väl befogad. Jag erinrade om att motionstiden till den omfattande frågan om den kommunala rösträtten icke utgår förrän i maj, och den 15 maj skall ju riksdagen normalt vara avslutad. Jag tror, att det är synnerligen väl befogad, att man med användande av de omdömen om detta tillvägagångssätt, som förut fällt, under nu-

Vid remiss av
propositionen
nr 260.

(Forts.)

varande förhållanden gör dessa erinringar gentemot det oroväckande antalet sent avgivna propositioner av så stor vikt och omfattning. Jag slutade med att säga, att jag icke hade något yrkande och att det icke är min mening att motsätta mig den önskvärda lösningen av den fråga som föreligger i denna speciella proposition. Jag talade om saken i allmänhet, och jag vidhåller den anmärkning jag gjort och stöder mig därvid på herr statsrådets egen uppfattning i föregående fall under gångna debatter.

Herr Andersson i Skivarp: Det förefaller mig, som om herr statsrådet hade den uppfattningen, att den talare som uppträtt i denna fråga uteslutande hade riktat sina anmärkningar mot den kungl. propositionen angående lärarnas löneroglering, men så lär icke vara förhållandet. Jag tror, att de flesta av kammarens ledamöter voro beredda på att få denna proposition. Man har vetat, att det var nödvändigt, att denna löneroglering kommer till stånd. Således har man icke velat göra någon anmärkning däremot. Anmärkningen är riktad mot hopandet av propositioner. Här blev i i går remitterat till de olika utskotten 22 kungl. propositioner och i dag remitteras 15 propositioner. Jag hemställer, om det kan vara i överensstämmelse med god ordning att hoppa en sådan massa propositioner över riksdagen under de sista dagarna då riksdagen borde vara samlad. Om det är meningen att de skola behandlas ordentligt, så tror jag, att man får inskränka antalet litet grand. Herr Rydén hade nog ganska rätt, när han framställde sitt yrkande 1913, men det kan hända, att de framställningar som då kommo voro lika trängande som dessa. Jag anser därför, att regeringen bör taga detta i betraktande, så att den drar in på en del propositioner som icke äro nödvändiga. Bland de sist avlämnade propositionerna har det varit åtskilliga, som icke varit av så trängande beskaffenhet.

Jag har icke något yrkande att göra, men jag tror, att det skulle vara lugnande för kammarens ledamöter, om regeringen ville inskränka mängden av de kungl. propositioner som avlämnas.

Vidare yttrades ej. Kammaren beslöt att överlämna ifrågavarande proposition jämte de i anledning av densamma inom kammaren nu avgivna yttrandena till statsutskottet.

Härpå föredrogos var för sig övriga på bordet liggande propositioner; och remitterades därvid

till statsutskottet propositionerna:

nr 335, angående omorganisationen av den lägre tekniska undervisningen;

nr 337, angående understöd åt sällskapet för folkundervisningens befrämjande; och

nr 342, angående anslag till studentkurser och parallellavdelningar m. m. vid vissa folkskoleseminarier; samt

till bankoutsrottet propositionen, nr 343, angående årligt understöd åt tonsättaren J. G. E. Sjögrens änka Berta Elisabet Sjögren.

§ 3.

Vidare föredrogos var efter annan och hänvisades till konstitutionsutskottet de på kammarens bord liggande motionerna nr 391 och 392, av herrar *Ericson* i Funäsdalen och *Johansson* i Sollefteå, samt nr 393 och 394, av herr *Sterne*.

§ 4.

Bevillningsutskottets nu föredragna betänkande nr 32 bordlades åter.

§ 5.

Föredrogs och lades till handlingarna bankoutsrottets memorial, nr 53, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut rörande bankoutsrottets memorial nr 45, angående väckt fråga om vidtagande av åtgärder för beredande åt riksdagsmän av rätt till fria resor på statens järnvägar under viss tid.

§ 6.

Lagutskottets utlåtanden nr 49 och 50, som härpå föredrogos, blevo ånyo bordlagda.

§ 7.

Herr statsrådet *Nilson* avlämnade Kungl. Maj:ts proposition, nr 347, angående tackande av vissa förskott på tilläggsstat för år 1918 under tredje huvudtiteln.

Denna proposition bordlades på begäran.

§ 8.

Till avgörande förelåg härefter konstitutionsutskottets utlåtande, nr 12, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändrad lydelse av §§ 9, 16, 19 och 21 riksdagsordningen jämte inom riksdagen väckta motioner angående ändring i samma lagrum ävensom i § 24 riksdagsordningen.

Till konstitutionsutskottets handläggning hade från båda kamrarna hänvisats Kungl. Maj:ts proposition nr 104, däri Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagt i statsrådet över justitiedepartementsärenden den 19 februari 1918 fört protokoll, till riksdagens prövning i grundlagsenlig ordning framlagt följande

*Ang. politisk
valrätt och
valbarhet för
kvinnor.*

Ang. politisk
valrätt och
valbarhet för
kvinnor.
(Forts.)

Förslag

till

ändrad lydelse av §§ 9, 16, 19 och 21 riksdagsordningen.

§ 9.

Till ledamöter i första kammaren kunna endast väljas män och kvinnor, som uppnått — — — — — sin befattning.

§ 16.

Valrätt — — — — — värnpliktsövningar.

Under samma betingelser tillkommer valrätt jämväl kvinna, dock att gift kvinna, som icke vunnit boskillnad eller hemskillnad, ej äger valrätt därest hennes man är från valrätt utesluten på den grund att han är i konkurstillstånd eller att han icke erlagt honom påförda utskylder.

Till efterrättelse — — — — —

inträffar.

§ 19.

Till ledamöter i andra kammaren kunna endast utses män och kvinnor, som äga valrätt inom valkretsen eller, där fråga är om stad, bestående av flera valkretsar, inom någon av dessa.

§ 21.

Riksdagsman — — — — —
tre lagtima riksdagar.

Kvinna är berättigad att avsäga sig riksdagsmannaupdrag, även om icke något av nu nämnda skäl är för handen.

Avsägelse — — — — — Konungens befallningshavande.

Till utskottet hade jämväl hänvisats

dels två lika lydande motioner, nämligen nr 140 inom första kammaren av herr *August Ljunggren m. fl.* och nr 325 inom andra kammaren av herr *Eliasson m. fl.*, uti vilka motioner hemställts, att riksdagen måtte för sin del besluta, förutom införande av sådan ändring i §§ 9, 16, 19 och 21 riksdagsordningen, som i Kungl. Maj:ts förevarande proposition föreslagits, att § 24 riksdagsordningen måtte erhålla följande ändrade lydelse:

§ 24.

Rösträtt må ej utövas av annan valberättigad än den som vid valtillfälle personligen sig inställer, dock att vid val av ledamöter i andra kammaren rösträtt på grund av fullmakt må utövas av röstberättigad gift man för hans hustru och av röstberättigad hustru för hennes man. Sådan fullmakt skall vara antingen skriven och under-

skrivnen av utställaren samt med dennes sigill försedd eller ock av honom underskriven och med två vittnes underskrift bestyrkt;

dels ock en inom andra kammaren väckt motion, nr 337, av herr *Hage m. fl.*, vilka hemställt, att riksdagen måtte för sin del till grundlagsenlig behandling antaga ett förslag till ändrad lydelse av §§ 9, 19 och 21 riksdagsordningen i överensstämmelse med vad i Kungl. Maj:ts ovannämnda proposition föreslagits samt av § 16 riksdagsordningen av följande innehåll:

*Ang. politisk
valrätt och
valbarhet för
kvinnor.
(Forts.)*

§ 16.

Valrätt — — — — värnpliktsövningar. Under samma betingelser tillkommer valrätt jämväl kvinna.

Till efterrättelse — — — — inträffar.

Utskottet hemställde,

1:o) att riksdagen i anledning av Kungl. Maj:ts förevarande proposition samt herrar August Ljunggrens och Eliassons m. fl. motioner måtte såsom vilande till vidare grundlagsenlig behandling antaga följande

Förslag

till

ändrad lydelse av §§ 9, 16, 19, 21 och 24 riksdagsordningen.

§ 9.

Till ledamöter i första kammaren kunna endast väljas män och kvinnor, som uppnått — — — — sin befattning.

§ 16.

Valrätt — — — — värnpliktsövningar.

Under samma betingelser tillkommer valrätt jämväl kvinna, dock att gift kvinna, som icke vunnit boskillnad eller hemskillnad, ej äger valrätt, därest hennes man är från valrätt utesluten på den grund att han är i konkurstillstånd eller att han icke erlagt honom påförda utskylder.

Till efterrättelse — — — — inträffar.

§ 19.

Till ledamöter i andra kammaren kunna endast utses män och kvinnor, som äga valrätt inom valkretsen eller, där fråga är om stad, bestående av flera valkretsar, inom någon av dessa.

§ 21.

Riksdagsman — — — — tre lagtima riksdagar.

Kvinna är berättigad att avsäga sig riksdagsmannaupdrag, även om icke något av nu nämnda skäl är för handen.

Avsägelse — — — — Konungens befallningshavande.

Ang. politisk
valrätt och
valbarhet för
kvinnor.

(Forts.)

§ 24.

Rösträtt — — — — — installer.

Vid val på landet av ledamöter i andra kammaren må dock; på sätt och under villkor som stadgas i vallagen, valsedlar avgivas av röstberättigad man för hans hustru och av röstberättigad hustru för hennes man; och

2:o) att herr Hages m. fl. ovanberörda motion ej måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Vid utlåtandet voro emellertid fogade reservationer:

av herrar *Larsson* i Västerås, *Olof Olsson*, *Hallén*, *Sterne* och *Magnusson* i Kalmar, vilka tillkännagivit, att de inom utskottet yrkat bifall till den i herr Hages m. fl. motion föreslagna utvidgningen i Kungl. Maj:ts proposition, men, då detta yrkande icke vunnit majoritet inom utskottet, röstat för bifall till utskottets hemställan under punkten 1:o), samt att de i enlighet med deras sålunda inom utskottet hävdade ståndpunkt icke kunnat biträda utskottets hemställan under punkten 2:o) utan yrkat bifall till den ändrade lydelse av § 16 riksdagsordningen, som innefattades i herr Hages m. fl. motion; samt

av herrar *Clason*, *Bellinder*, *von Geijer*, *von Mentzer*, greve *Alexander Hamilton*, *Boberg*, *Räf*, *Hildebrand* och *Norman*, som förklarar sig anse, att det av utskottet framlagda förslaget på i reservationen angivna grunder vore oantagligt.

Punkten 1:o).

Efter föredragning av § 9 anförde:

Chefen för justitiedepartementet herr statsrådet *Löfgren*: Herr talman mina herrar! Det läge, vari frågan om kvinnans politiska rösträtt har kommit genom årets behandling i konstitutionsutskottet, föranleder mig att med några ord giva uttryck åt vad som är regeringens ståndpunkt till vissa spörsmål, som varit under behandling i konstitutionsutskottet och blivit föremål för dess yttrande.

Konstitutionsutskottets majoritet har tillstyrkt antagandet av propositionen. Men utskottet har därvid fäst ett villkor genom att uti grundlagsparagrafen göra ett tillägg — ett villkor som fastslår rätten för man och hustru å landsbygden att vid val till andra kammaren rösta för varandra. En sådan befogethet för äkta makar är antagen även i propositionens motivering, och regeringen har ingenting att invända mot att principen härom redan nu erhåller uttryckligt erkännande i själva grundlagstexten. Denna anordning till säkerhet för att kvinnans rösträtt direkt kommer att sammanbindas med det nämnda villkoret kan så mycket hellre godkännas, som det tycks hava vunnit allmän anslutning från samtliga partier inom riksdagen. Högerens representanter inom ut-

skottet hava visserligen ställt sig avvisande till själva rösträtten, men det kan icke på något sätt sägas, att de tagit avstånd från detta villkor om äkta makars rätt att rösta för varandra. Tvärtom framgår av högerns reservation detta är liksom av konstitutionsutskottets betänkande förra året, att om högern över huvud taget skall vara med om kvinnans rösträtt, så skall det vara under garanti för att möjlighet finns för landsbygdens kvinnor att utöva sin rätt på ett sätt som gör det lättare för dem att utöva rösträtten. Och just för detta ändamål har ju ifrågavarande bestämmelse av utskottsmajoriteten inryckts i grundlagstexten. Vare detta nog sagt med anledning av konstitutionsutskottets betänkande.

De socialdemokratiska ledamöterna inom utskottet hava även de anslutit sig till den kungl. propositionen. Men de giva i en reservation till känna, att de i en punkt velat gå längre, än de liberala ledamöterna gått. De socialdemokratiska representanterna i utskottet hava funnit det obilligt, att hustruns rösträtt, som bör vara hennes personliga rätt, skall falla på ett penningstreck som drabbar mannen. För min del vill jag visst icke bestrida, att det föreslagna stadgandet i detta hänseende mången gång skulle drabba hustrun orättvist. Men jag ber att få erinra om att de olika streck, som nu äro bestämda, i individuella fall också kunna drabba *mannen* orättvist. Med nuvarande allmänna lagstiftning har jag ansett det följa, att, när makarna leva i egendomsgemenskap, hustruns rösträtt skall falla på de konkurs- och utskyldsstreck, som falla männens. Det har då syntts lämpligt att ge denna uppfattning ett bestämt uttryck i själva lagtexten. Givetvis förhåller det sig så som även utskottsmajoriteten har antytt i utskottets motivering, att under pågående revision av utskyldsstrecken även denna fråga bör tagas under omprövning, men i detta sammanhang har det först och främst framstått som angeläget att utan sammanblandning med ovissa och oavgjorda spörsmål få de klara minimivillkoren, de minsta fordringarna för kvinnans politiska rösträtt fastslagna i grundlagen. Nu föreligger endast denna fristående principfråga, om kvinnan skall erhålla rösträtt; och skall hon få rösträtt, så måste hon nu få den under samma inskränkningar som mannen redan har.

Emellertid stå vänsterns representanter inom utskottet fullständigt eniga om att erkänna det berättigade i vad jag kallat minimivillkoren för kvinnans politiska likställighet med mannen. Högerns utskottsledamöter hava däremot reserverat sig med en motivering som jag icke kan lämna utan en omedelbar gensaga från regeringsbanken. Innan jag övergår till att närmare behandla denna högerns avslagsmotivering, ber jag dock att få uttrycka den känsla av relativ tillfredsställelse, som säkerligen fyller många sinnen med anledning av något som *icke* finnes upptaget i reservationen. Det skall med en viss erkänsla anmärkas, att de s. k. principskälen mot kvinnans rösträtt alldeles lämnats ur räkningen vid uppörandet av högerns nuvarande ställning till kvinnornas rösträttsfråga. Dessa principiella skäl, som hämtats ur föreställningen,

Ang. politisk
valrätt och
valbarhet för
kvinnor.

(Forts.)

Ang. politisk
valrätt och
valbarhet för
kvinnor.
(Forts.)

att den obestriddliga väsensskillnaden mellan man och kvinna skulle, enligt en version, göra kvinnan alldeles obekvämd för rösträtt och, enligt en annan version, göra rösträtten alltför obekvämd för kvinnan — dessa negativa spekulationer hava uppenbarligen vid detta lag slagit ihjäl varandra och må ligga ogilda. Dessa funderingar äro i varje fall icke upptagna i reservanternas motivering. Då alltså de principiella motskälerna utslutits ur högerens reservation och då samtidigt reservanternas förklara att deras krets innesluter såväl speciella vänner som motståndare till kvinnans rösträtt, så synes mig, att man har rätt att därav sluta till att det är kvinnoröst-rättens principiella anhängare inom högerpartiet som dikterat reservationens innehåll. Detta antagande, att vi hava med de relativa vännerna att göra vinner ett säkert stöd därav, att reservationen går ut på att kräva ytterligare *utredning* av vissa moment som påstås ännu vara outredda.

Det är ju uppenbart, att de, som av princip anse kvinnans politiska rösträtt som ett brott mot försynens eller mot naturens lagar, icke kunna hava velat göra sin ställning till frågan beroende av någon som helst utredning om vissa andra, yttre faktorer, som icke hava med den sortens principskäl att göra.

Jag utgår sålunda, herr talman, från att det är kvinnoröst-rättens principiella anhängare inom högern, som möta oss i högerreservationen inom utskottet. Och jag nödgas då först konstatera det nedslående faktum, att dessa trots att de intaga en för dem och regeringen gemensam principiell ståndpunkt, alldeles underkänna den utredning av frågan, som i den föreliggande propositionen och tidigare förelagts riksdagen. Det är mot detta reservanternas påstående, att regeringen skulle hava besvärat riksdagen med ett förslag, som vore alldeles outrett och på den grund oantagligt, det är mot detta påstående, som jag, herr talman, riktar en bestämd gensaga. Utifrån den gemensamma principståndpunkten vågar jag i stället påstå, att när reservanternas kräva ytterligare utredning från regeringens sida, göra de sig skyldiga till en fullständigt felaktig bedömning av sin egen processuella ställning i det stora målet om kvinnans rättigheter. De punkter, i vilka högern särskilt fordrar mera bevisning, äro nämligen antingen sådana, att bevisskyldigheten åligger de herrar, som vilja ifrågasätta den redan befintliga utredningens resultat eller också äro de såsom jag skall visa, av den beskaffenhet, att de sakna varje verklig betydelse för frågans avgörande.

Med upptagande av sina utredningskrav från år 1917 tänka sig reservanternas först möjligheten av att samma åldersgräns till äventyrs icke skulle passa för kvinnor som för män. Detta, säga reservanternas, behöver utredas med fäst avseende även vid erfarenheten från andra länder. Med den givna utgångspunkten, kvinnans och mannens politiska likställighet, har i denna proposition liksom tidigare föreslagits samma ålder för rösträttens inträdande för kvinna som för man, eller 24 år. Uppgifter om andra länders bestämmelser i detta avseende äro lämnade i propositionen.

Av dem framgår, att lika åldersgräns för män och kvinnor är fastställd i Norge, Danmark, Finland, Nederländerna och enligt det Ungerska förslaget. Samma är förhållandet där kvinnorna hava rösträtt i Amerika och Australien. Högre åldersgräns är däremot bestämd i England och på Island, i vilket sistnämnda land den emellertid successivt sänkes, tills den når samma gräns som för männen.

*Ang. politisk
valrätt och
valbarhet för
kvinnor.
(Forts.)*

Vad vilja nu högerreservanterna? Vad vilja de veta om erfarenheten av att i främmande länder bestämts den ena eller andra åldersgränsen? Är det meningen att få utront, att bestämmelsen om viss valrättsålder just för kvinnan haft vissa verkningar på samhällsutvecklingen, och att det skulle hava gått på annat sätt, om denna bestämmelse varit annorlunda beskaffad? I så fall får jag säga, att detta krav på utredning är orimligt. Är det åter så, att reservanterna av dessa länders bestämmelser vilja finna ledning för sitt eget val i frågan, var då så god och välj en egen ståndpunkt och motivera den! Vill högern måhända påstå, att den nuvarande generationen av kvinnor är särskilt illa skickad att i samma omfattning och vid samma tid som männen utöva rösträtt, anser högern, att en speciell övergångs- och uppfostringstid på den grund skulle vara motiverad, ja, då kan högern måhända hava skäl att taga närmare kännedom om en i propositionen intagen petition från högerpartiets egna kvinnor, som föreslår, att rösträtten skulle börja vid 33 år men att åldersgränsen sedan, eftersom kvinnorna genom rösträtten uppfostrats, skulle sjunka, till dess den för männen fastställda åldersgränsen uppnåtts. Är det slutligen i själva verket så, att det egentligen icke är någon fara, som anses hota från den nuvarande kvinnliga generationens förmenta politiska omogenhet, utan att det snarare är kvinnornas övertalighet, som skrämmar högern, då skall jag också be att få giva högern en liten vink om en åtgärd, som skulle tänkas utjämna denna disproportion. Med en åldersgräns för kvinnor av 27 år är det nämligen utrett, att de röstberättigade av båda könen skulle stå ungefär jämnt i antal.

Reservanterna godkänna icke den grundsats om likställighet mellan män och kvinnor, som fått sitt uttryck i propositionen även ifråga om åldersgränsen. Icke heller kunna de bestämma sig för en egen mening om de olika lösningar av frågan, som det finnes att välja på; de kräva blott mera utredning. Svaret är: det finnes ingenting ytterligare att reda ut; den naturliga och principenliga ståndpunkt, som i propositionen intagits och som överensstämmer med detta spørsmåls lösning i de flesta andra länder, finnes det ingen anledning att utan övertygande skäl nu eller framdeles lämna.

Vidare påyrka reservanterna, liksom konstitutionsutskottet 1917, statistisk undersökning — jag citerar — »huru kvinnorna inom de ålderskategorier, som kunna ifrågakomma, fördela sig med avseende å yrke, civilstånd och familjeställning m. m. inom olika administrativa områden, då en närmare kännedom härom måste

Ang. politisk
valrätt och
valbarhet för
kvinnor.

(Forts.)

vara av intresse för bedömandet av frågan om verkningarna av rösträttens eventuella utsträckning på det ena eller andra sättet.

De sålunda intresserade hänvisas i detta hänseende till några mycket intressanta böcker, vilka sammanfattas under benämningen Sveriges officiella statistik, som innehåller noggranna uppgifter dels för varje år och dels sammanförda efter folkräkningarna för vart tionde år. Reflexionerna över innebörden av dessa faktiska uppgifter torde benäget tillkomma de intresserade själva och växla säkerligen i viss mån efter en vars olika kynne och åskådning. En närmare statistisk undersökning i berörda avseende inverkar i varje fall icke på frågan om kvinnans rösträtt, om man över huvud taget i princip är beredd att erkänna detta krav. Vad särskilt angår civilstånd och familjeställning, lämnar statistiken fullt besked om det ungefärliga antalet gifta och ogifta kvinnor av olika ålder. Ytterligare utredning i detta avseende är så mycket hellre onödig, som 1906 års riksdagsskrivelse, som ligger till grund för rösträttsfrågan i sitt nuvarande skick, säger, att både gifta och ogifta kvinnor böra hava rösträtt. Även fördelningen av män och kvinnor på skilda yrken är skäligen noggrant redovisad i statistiken, men torde hava ringa betydelse för avgörande av själva frågan, då det väl aldrig kan vara meningen att giva allenast vissa klasser av kvinnor rösträtt med utestängande av andra.

Jag erkänner, att det återstår nog åtskilligt att utreda, som kunde vara av intresse för bedömandet av frågan om kvinnorösträttens verkningar; detta skall icke bestridas. Så har det säkerligen sitt stora intresse att söka kalkylera vad de skilda politiska partierna kunna tänkas vinna eller förlora »inom olika administrativa områden», för att citera högern i konstitutionsutskottet 1917, genom att kvinnorna få rösträtt. Detta har sitt stora intresse, men den sortens utredningsarbete tillhör det rätteligen vart politiskt parti och dess valledning, men icke Kungl. Maj:ts regering att utföra.

Reservanternas nästa fjolårsbekymmer gäller angelägenheten av att kvinnorna, framför allt på landsbygden, med minsta möjliga olägenhet verkligen skola kunna rösta, när de väl få rösträtt. Från denna utgångspunkt skulle man hava väntat, att högerreservanterna kommit att visa sin sympati för utskottsmajoritetens förut av mig berörda förslag att i grundlagen införa uttrycklig garanti i detta syfte. Men långt därifrån! Vänstermajoriteten i utskottet har enats om en grundlags bestämmelse, som giver mark på landsbygden rätt att rösta för varandra, men har lämnat själva sättet härför till framtida reglering i vallagen. Detta finna högerreservanterna särskilt betänktligt av den anledningen, att en blivande meningsskiljaktighet om sättet skulle kunna medföra, att bestämmelsen i vallagen icke komme till stånd — för att citera högern — »samtidigt med grundlagsändringen».

Man frågar sig då, vilken grundlagsändring det är, som avses av högerreservanterna. Grundlagsändringen innefattar ju enligt vänsterns eget förslag bland annat just äkta makars rätt att rösta

för varandra. Detta tillägg har tillkommit särskilt på det frisinniga partiets tillkyndan. Det måste säkerligen utfinnas en antaglig lösning av valsättet, för att förslaget om kvinnans rösträtt alls skall komma att slutligen antagas. För den saken finnes det garantier både i själva grundlagstexten, såsom den nu av konstitutionsutskottet formulerats, i lantbefolkningens intresse, och sist men kanske främst i första kammarens egen möjlighet att med hjälp av högern bland annat i konstitutionsutskottet säga nej till det hela, om det förutsatta villkoret icke uppfyllts. Men icke desto mindre draga sig högerreservanterna icke för att anföra detta skäl såsom tillräcklig motivering för avslagsyrkandet.

Ja, dessa voro nu de invändningar, som igenkänns från år 1917. De nytillkomna äro om möjligt ännu mer obefogade. Reservanterna börja med att erkänna, att de i själva den stora principfrågan äro av delade meningar inom sig, men de fortsätta med att klandra vänstern, därtför att i en detalj, som jag tidigare berört, rörande utsträckningen av hustrus rösträtt socialdemokraterna velat gå ett steg längre till kvinnornas favör än de liberala ledamöterna. I motsats till högern hava emellertid i slutvoteringen både liberaler och socialdemokrater förenat sig om att gå den väg, som propositionen i denna punkt anvisar. Det står högern när som helst fritt att göra detsamma och därmed göra enigheten uti ifrågavarande punkt tills vidare fullständig. Eller skulle det — om det vore någon logik i denna anmärkning — till äventyrs vara möjligt, att högern känner sig mera dragen till de socialdemokratiska ledamöternas ståndpunkt, d. v. s. att hustru bör erhålla rösträtt, trots att hennes man icke betalat sina utskylder? Ja, ifall högern vill sluta upp på den linjen, tror jag mig våga garantera, att från liberalers och socialdemokraters sida icke skall finnas någon omöjlighet för att alla kunna enas på den linjen.

Till sist komma högerreservanterna med en uppskovsanledning, som är ny i orden men gammal på jorden, lika gammal som varje motstånd, som rests mot nya reformförslag. Högerreservanterna säga: »Andra betydelsefulla frågor rörande djupgående förändringar i vårt representationsskick föreligga, från vilka den nu förevarande enligt vår uppfattning icke bör ses isolerad.» Ja, det är den gemensamma slutdomen från reformens principiella vänner och motståndare inom högern, det är vännernas löfte för framtiden till de trogna bland kvinnorna, som satt sitt hopp till högerns reformvilja. Man vill fråga, om denna hänvisning till framtida omvälvningar får tydas såsom en utfästelse från högerreservanterna att bidraga till den genomgripande revision av rösträttsstrecken, som snart är förestående. Brinner manne högern av iver att då på en gång få skänka kvinnorna rättigheter i större utsträckning än de nu själva begära? Ja, det kunde synas så, om icke reservanterna kort förut förklarar, att det visst icke är sagt, att kvinnorna böra få rösträtt i samma utsträckning som männen. Eller avses det nu föreliggande förslaget om lika rösträtt i kommunen för kvinnor och män, oberoende av alla streck? Är det högerreservanternas mening, att

*Ang. politisk
valrätt och
valbarhet för
kvinnor.
(Forts.)*

Ang. politisk
valrätt och
valbarhet för
kvinnor.
(Forts.)

den frågan verkligen skall kunna lösas i enighetens tecken, och att högern där vill giva efter på sitt krav på bibehållandet av den 40-gradiga skalan? Eljest är det ju icke någon mening i att tala om det, ty kommunal rösträtt hava kvinnorna redan — även den indirekta, rösträtten till första kammaren, som de sakna till den andra. Ånej, vi måste tyvärr befara, att det anförda skälet om frågans samhörighet med andra frågor, som ännu icke kunna tagas upp till avgörande, är av samma sort som den från gammalt bekanta förevändningen för att få en reformfråga uppskjuten. Det är icke fråga om orden, utan om tanken bakom orden: icke nu, bara icke nu!

Rösträttens svenska historia är full av dessa ord, liksom grifternas äro fulla av de dödas ben. Låt oss gå något tillbaka i tiden! När det redan år 1879 petitionerades om utsträckt rösträtt för männen, yttrade vårt statskicks grundare, Louis de Geer, till statsrådsprotokollet, att *om* det skulle bliva allmän rösträtt för männen, borde man också tänka på allmän rösträtt för kvinnorna. Samma mening uttalades sedan av 1899 års konstitutionsutskott, och därmed undansköt man männens förnyade rösträttskrav. När så frågan om allmän rösträtt för män på allvar blev aktuell, hette det först på samma sätt från statsrådsbanken och från konstitutionsutskottet vid 1902 års riksdag: Skall det bliva allmän rösträtt, bör denna utsträckas att gälla även kvinnorna. Ja, så lät det, så länge det gällde att uppskjuta frågan om männens rösträtt. Då syntes dessa två frågor höra fullständigt tillsammans. Men när slutligen förverkligandet av männens rösträttsfråga icke längre kunde uppskjutas, hette det återigen, att man måste behandla frågan om kvinnornas rösträtt såsom en fullständigt fristående fråga, den där icke borde sammankopplas med frågan om männens rösträtt. Så betraktade 1904 års konstitutionsutskott saken, och på det sättet har slutligen också 1906 års riksdagsskrivelse, som utgör grundvalen för det senare utredningsarbetet och alla förslag till riksdagen, velat hava kvinnornas rösträttsfråga betraktad. Märk väl, att 1906 års riksdagsskrivelse, varigenom utredning om och förslag till rösträtt för kvinnorna begärdes, uttryckligen förklarade, att »denna fråga» — jag citerar — »är av den omfattning och betydelse, att densamma bör finna sin lösning oberoende av den nu» (1906) »förestående rösträttsreformen». År 1907 framlade så den Lindmanska regeringen förslag till den nu gällande författningen. Samma ståndpunkt intogs då. Propositionen erkände det berättigade i den kvinnliga rösträttsrörelsen och uttalade den övertygelsen, »att politisk rösträtt för Sveriges kvinnor i en nära liggande framtid komme att bliva en verklighet». Men varför togs frågan icke upp i sammanhang med männens rösträttsfråga? Jo, man kunde hänvisa till den nyss igångsatta utredningen av år 1906, och dessutom önskade man icke äventyra lösningen av männens rösträttsfråga. Mina herrar, den »nära liggande framtid», varom statsrådsprotokollet siade år 1907, bör väl nu anses hava förflutit. Den utredning, som igångsattes år 1906 och lagts till grund för

1912 års proposition, har icke heller givit den kvinnliga rösträttens motståndare det minsta vapen i händerna.

»Men», säga högerreservanterna i utskottet, »vi stå nu inför nya frågor om djupgående förändringar i vårt representationsskick», och med dessa spörsmål skulle kvinnorösträtten höra olösligt samman. Jag frågar efter den exposé, jag givit: Är det rimligt, är det rättvist, är det allvar i en politik, som hittills varit inriktad på att få denna fråga behandlad fullt fristående, men som nu plötsligt fordrar dess behandling i samband med andra, för övrigt icke alls angivna frågor? Man svarar mig: Tiderna förändras, och våra meningar om tiden förändras med dem. Det må vara sant, lika väl som ingen vill bestrida eller förmena en ärlig mening, som anser begreppet medborgare uteslutande vara genus masculinum, rätten att säga ett ärligt nej till kvinnornas rösträtt. Men lika visst är det, att över dessa dagens skiftande meningar och alltmera enstaka förnekelser av själva principen om kvinnans rösträtt, står något, som heter *politisk handling*. Det finns erkännanden och utfästelser, som måste infrias, om icke all säkerhet och allt förtroende i det allmänna livet skall äventyras. Ett sådant politiskt dokument är den riksdagsskrivelse av år 1906, varom jag nyss talat.

Nu har man särskilt från första-kammarhögern gjort gällande, att denna 1906 års skrivelse endast gällde en vanlig utredning, en till intet förbindande begäran eller — rättare sagt — tillstånd från första kammaren om en utredning. Mot detta ber jag att få betona, att under den korta tid, jag hade äran tillhöra första kammaren, jag icke fått lära mig så värst mycket, men åtminstone en sak, nämligen att första kammaren aldrig beslöt en utredning utan att den gillade tendensen och syftet med den utredningen. Det var åtminstone på den tiden en fullständig kodex för första kammaren att icke utan vidare gå med på utredningskrav, som antagits av den andra kammaren. Men har så varit fallet även denna gång, då har också första kammaren fullt och helt erkänt det berättigade i kvinnornas rösträttskrav.

Det kan icke nog ofta upprepas vad riksdagen verkligen sagt i 1906 års skrivelse, även om riksdagen undan för undan synes glömma det. Riksdagen har förklarat, att det näppeligen kunde vara väl förenligt med införande av en så vidsträckt valrätt för män, som då ifrågasattes, att från direkt politiskt inflytande utstänga kvinnorna. »Kvinnorna hava nämligen», säger riksdagen, även första kammaren, »lika stora intressen att tillvarataga i samhället de männen och böra därför sättas i tillfälle att genom deltagande i de politiska valen göra dem tillbörligt beaktade. »Härtill kommer» — jag citerar alltjämt riksdagen — »att kvinnan på grund av de henne särskilt utmärkande egenskaperna vore ägnad att utöva ett gagneligt inflytande i synnerhet på den sociala lagstiftningens område, såsom ifråga om fattigvård, sjukvård, undervisning och uppfostran.»

Ja, mina herrar, detta har riksdagen i sin helhet förklarat och

Ang. politisk
valrätt och
valbarhet för
kvinnor.
(Forts.)

Ang. politisk
valrätt och
valbarhet för
kvinnor.
(Forts.)

därmed sagt det mesta, som kan sägas till förmån för kvinnans rösträtt. Har något sedan dess här i världen inträffat, som kan jäva riksdagens år 1906 uttalade omdöme? När riksdagsskrivelsen avläts, fanns icke kvinnorösträtten införd annorstädes än i Finland och sådana utomeuropeiska länder som Australien och Amerika. Sedan dess har kvinnorösträtten gått segrande fram över en stor del av världen, även inom Europa. Samtliga skandinaviska folk, utom vårt eget, hava tillerkänt kvinnorna politisk likställighet med männen. Världskrigets verkningar hava överallt sopat undan de från äldre kulturtillstånd — med bara jordbruk, jakt och fiske — hämtade argument, som anförts mot kvinnans deltagande i det politiska livet. Samhället har alltmera framstått såsom en organism, vars samtliga krafter, kvinnornas såväl som männens, måste i lika mån anspännas för att trygga samhällets och dess medlemmars bestånd och utveckling. Kanske är det så, att nödtidens lidanden trycka kvinnorna mest. Säkert är, att de bära det största och närmaste ansvaret för familjens och särskilt barnens vård och underhåll. Samhället tar kvinnornas lika väl som männens bästa tid och arbetskraft i anspråk, samhället utskiftar på dem en dryg del av de skyldigheter, som vi alla ha att bära. Det är mer än orättvist, det är förödmjukande, att kvinnan längre skall förvägras de motsvarande rättigheter, vilka vi för länge sedan såsom män velat tillerkänna henne, men nu som politiska *förmyndare* i det längsta velat undanhålla henne.

Jag sade *förödmjukande*, och känslan av förödmjukelse och harm över att ännu eu gång stå inför ett nederlag i kvinnornas målmedvetna, men i värdiga former förda rösträttskamp fyller också i detta ögonblick den stora mängden av Sveriges mest upplysta, verkamma och ansvarsmedvetna kvinnor. Kvinnornas mest framträdande personligheter ha överallt i landet enstämmt givit uttryck för sin grämselse och sin besvikenhets. Så skriver t. ex. Ellen Key: »Det finnes icke högsinne, icke vishet, icke framsyn hos den höger, som i denna stund av världshistorien och av Sveriges inre historia bereder sig att ånyo avslå kvinnornas rösträtt. Bakom detta krav stå nu minst en och en halv miljon målmedvetna svenska kvinnor ur alla partier. I alla deras namn kan jag försäkra, att om rösträtten nu avslås, kommer det att i samhällets djup som på dess höjder hos kvinnorna skapa en stämning som politisk klokhet om ej annat borde hindra högern att framkalla. Har någon sin detta parti haft tillfälle att i ordets djupa mening, tjäna den sunda konservatismen, då är det genom att just nu visa sig framtidandanande i stället för vanetänkande.»

Ja, behandlingen av kvinnornas rösträttsfråga är förödmjukande för dem, men än mera förödmjukande för männen. Jag avser därmed alltjämt de män, som äro kvinnans förmyndare i riksdagen, som erkänna rättvisan i rösträttskravet, men som fördröja förmyndarredovisningen i syfte att sent omsider någon gång ockra på rättsinnehavet och utdela rätten efter millimetermått. Frågans förhållning är förödmjukande för männen, så mycket mera som den

otvivelaktigt förestavas utav en egenskap, som i det allmänna medvetandet anses minst av allt anstå oss män: den är förestavad av *fruktan*, till på köpet männens fruktan för kvinnorna.

Jag vill här inte komma med påståenden utan belägg, och jag ber därför att få anföras ett auktoritativt uttalande till stöd för mitt påstående. Vi hörde nyss de vackra ord av erkänsla för det rättvisa i kvinnornas sak, som uttalades i 1907 års rösträttsproposition. När 1912 års proposition behandlades, var frågan om kvinnornas rösträtt uppe under själva överläggningen, och i denna debatt angav den Lindmanska regeringens justitieminister med erkännansvärd öppenhet, varför högern då sade nej till kravet på kvinnans rösträtt. Det berodde på, sade han, att den Lindmanska rösträttsreformen vållat en större förskjutning åt socialdemokratiskt håll, än man kunnat beräkna, och att en dryg fördubbling av valmanskåran genom kvinnlig rösträtt kunde befaras ytterligare förstärka det socialdemokratiska partiet eller i allt fall vänstern. Andra kammaren uppmanades därför att vänta och se tiden an — jag citerar — »innan vi taga detta steg ut i det obekanta eller kanske rättare sagt ut i den, så vitt man kan se, ganska antagliga ytterligare maktförskjutning åt radikalt håll, som vi nu icke vilja vara med om.» Jag vill rikta en vördsam och öppen fråga till kvinnorösträttens principiella anhängare inom högern i konstitutionsutskottet: är det inte i själva verket så, att deras anhållan om uppskov för statistisk utredning särskilt om kvinnorösträttens antagliga verkningar, med hänsyn till kvinnornas uppdelning efter klasser och civilstånd, att denna undersökning avser att få någon sorts garanti för att tillräckligt antal kvinnor skola rösta med högern? Jag har redan förklarat, att begäran om en dylik utredning torde riktas icke till regeringen utan till vederbörande partistyrelse. Jag vill inte heller uttala mig om resultatet av en dylik siffergranskning. Men med erfarenhet om detta livets många handa överraskningar, och det icke minst uti valtider, skulle jag tro, att högern har något för litet självförtroende, då det gäller dess utsikter hos damerna. Åtminstone synes det, som om den danska högern, som uppträtt mera gentilt och behjärtat än den svenska i fråga om den kvinnliga rösträtten, har fått detta sitt behjärtade uppträdande belönat i de nyligen hållna danska valen. Det är sant, att det vid Köpenhamnsvalet gick litet galet. Men i övrigt har resultatet blivit en tydlig förstärkning av högern, och av de fyra valda kvinnorna äro två, vi kunna ju kalla dem högermän, valda, medan vänsterpartierna blott erhållit var sin kvinnlig representant. Högerns hållning till kvinnorösträtten uttrycker således en säkerligen onödigt fruktan för kvinnorna.

Men från en annan sida sett kan dess hållning också betecknas som en fruktan för själva den rättvisa i sak, som man måste erkänna i kvinnans rösträtt. Kvinnornas sak är blott en del, men en väsentlig del utav demokratiens mål att trygga samhällsutvecklingens ostörda gång genom att ge rätt och del i ansvaret åt

*Ang. politisk
valrätt och
valbarhet för
kvinnor.
(Porta.)*

Ang. politisk
valrätt och
valbarhet för
kvinnor.

(Forts.)

de många och inte bara åt de få. De som frukta för demokratien, måste också hysa farhågor för införandet av rösträtt för kvinnan. Även i detta avseende handlade emellertid riksdagen med öppna ögon, då i 1906 års riksdagsskrivelse principen om kvinnans rösträtt fick sitt erkännande. På följande sätt heter det i denna skrivelse: »En sund och ostörd utveckling betryggas säkrast genom att samtliga de krafter inom staten, vilka därför äga nödiga betingelser, kallas att i sin mån medverka och göra sin insats i det offentliga livet.» Därför borde också kvinnorna enligt denna riksdagsskrivelse tillerkännas rösträtt. Tyvärr kan det inte sägas, att denna förståndiga tankegång hos riksdagen har fullföljts vid de senare årens behandling av kvinnornas rösträttsfråga. Antingen har högern synts böjd för att betrakta hela affären som ett utav den kvinnliga parten missuppfattat frieri på narri, där man helst ville, att ringen skulle gå tillbaka, eller också har det nekats blankt till hela förbindelsen. Man har ansett det till och med som en ren oförsynthet att redan 1912 framlägga en kunglig proposition med förslag om kvinnans rösträtt. I båda fallen, i fråga om båda dessa kategorier av motståndare, har jag för min del fått ett bestämt intryck av att högern ångrar att ha givit sig för långt ut på de demokratiska vägarna. Det må vara. Men låt oss å ömse sidor framför allra tala öppet med varandra. Är det högerns mening att gå vidare eller har den bestämt sig för att gå tillbaka? Något tredje gives icke. Allra minst i den tid av nöd och tvedräkt, som nu väntar oss. Vilja vi emellertid alla var i sin stad taga åtminstone ett ytterligare steg fram mot större samhällsrättvisa, jag frågar, var kunna vi män väl mera oförbehållsamt och mera endräktigt göra början än hemma hos oss själva, än genom att ge kvinnorna deras rätt?

Herr Larsson i Västerås: Herr talman, mina herrar. Jag har begärt ordet redan nu i början av denna debatt för att skingra det missförstånd, som eventuellt på grund av högerns uttalanden i dess reservation har kunnat uppstå rörande socialdemokraternas ställning till denna fråga.

Jag ber då först att få understryka vad herr justitieministern nyss framhöll i sitt utmärkta anförande, nämligen att hela vänstern här är enig om minimikravet. För min del skulle jag vilja uttrycka det så, att hela vänstern, både liberaler och socialdemokrater, är fullt eniga om huvudsaken, som det här gäller, nämligen huruvida kvinnorna skola ha rösträtt eller icke. Om den saken råder icke någon meningsskiljaktighet inom vänstern. När högern icke dess mindre har velat göra gällande och framhålla såsom ett utav argumenten för sitt avslagsyrkande, att inte heller anhängarna av reformen äro ense, så gäller detta vissa detaljer rörande den utsträckning, i vilken kvinnorna skulle beviljas rösträtt. Därom äro meningarna något delade. Vi socialdemokrater inom utskottet ha hållit fast vid vår gamla ståndpunkt i detta hänseende då icke några särskilda skäl nu föreligga, varför vi

skulle frågå denna vår ståndpunkt. Vi anse nämligen, att den formulering, som Kungl. Maj:t i sin proposition givit åt § 16 — jag skall nu inte närmare gå in på detta, därför att denna paragraf kommer att senare föredragas, men jag kan inte underlåta att redan nu nämna något om den saken — vi anse det tillägg, som där gjorts vara onödigt, ty i viss mån innebär denna formulering, att ett nytt streck här tillskapas särskilt för kvinnornas del. Detta ha vi inte kunnat vara med om, så mycket mindre som det i praktiken kommer att ställa sig på det sättet, att givetvis alla ogifta kvinnor, samt alla de kvinnor, som leva i icke legaliserat äktenskap med sina män skulle ha sin rösträtt obeskuren i detta avseende, då däremot endast de kvinnor, som leva i de lagliga äktenskapen skulle falla för mannens konkurs- och utskyldsstreck. Det är detta, som vi icke ha kunnat anse vara riktigt att nu slå fast i den formulering rörande kvinnans rösträtt, som innefattas i § 16 i utskottets förslag.

Härtill kan man ju också lägga den omständigheten, att, beträffande de gifta kvinnor, som för närvarande skatta för egen inkomst och sålunda ha kommunal rösträtt, denna rösträtt icke är beroende utav, hurvida mannen erlagt honom åliggande utskylder utan ha dessa kvinnor rösträtt vid landstingsmannavalen och därmed inflytande på valen till första kammaren, oavsett om mannen fullgjort sina skyldigheter i fråga om skattebetalning eller icke. Jag skall emellertid, som sagt, icke nu gå in närmare på denna sak. Det torde kanske, när vi komma till § 16, bli tillfälle att något närmare beröra densamma.

Men jag vill tillägga redan nu, att högern skall ingalunda tro, att den för sina spekulationer skall kunna få något stöd i den förmenta oenigheten inom vänstern i denna fråga. Vi ha, såsom det framgår av vår reservation, inom utskottet nödgats rösta för det kungl. förslaget, och på grund av den uppställning av de olika förslagen, som utskottet företagit i sitt utlåtande, måste det givetvis också bli så, att vi även här i kammaren komma att rösta för den kungl. propositionen. Men som bekant ger behandlingen av grundlagsfrågorna möjligheter till att vi, oaktat detta, även kunna få fram vår principiella uppfattning i denna fråga, och jag hoppas för min del, att, när vi komma till § 16 i den andra votering, som där eventuellt kommer att äga rum, andra kammaren då också skall kunna vara med om att stödja vår uppfattning i denna punkt, och sålunda, då av allt att döma andra kammaren kommer först till beslut i denna fråga, man då skall kunna bjuda högern i första kammaren två alternativ att välja emellan. Är det så, att första kammaren verkligen vill gå med på att ge kvinnorna rösträtt, låt vara under de mindre långt gående villkor, som innefattas i den kungl. propositionen, javäl, då tror jag, att hela vänstern även i andra kammaren är med om den saken; men det beslut, som jag hoppas kommer att fattas rörande vårt förslag i den punkten, bör kunna ge förstakammarhögern ett varsel om att, därest den inte nu anser sig kunna gå med på det kungliga förslaget, den inte har

*Ang. politisk
valrätt och
valbarhet för
kvinnor.*

(Forts.)

Ang. politisk
valrätt och
valbarhet för
kvinnor.

(Forts.)

att vänta några ytterligare eftergifter längre fram, utan då torde det kanske bli så, att högern ändå får lov att gå med på en ännu mera radikal reform i detta avseende.

Jag kan icke underlåta att i detta sammanhang något fästa kammarens uppmärksamhet vid, att det nu är jämnt tolv år sedan riksdagen, även första kammaren, principiellt uttalade sig för att politisk rösträtt borde ges åt Sveriges kvinnor. Under den tid, som sedan dess har förflutit, har ju, som bekant, ett stort antal motioner framförts i frågan, utredningar ha, såsom justitieministern nyss framhållit, verkställts, och det förslag, som vi i dag behandla, är det andra utav Kungl. Maj:ts förslag, som ha framförts i detta ärende. Jag ber vidare att få konstatera, hurusom runt om i världen kvinnorna tillerkänts politisk rösträtt, och våra närmaste grannländer ha även sedan längre eller kortare tid tillbaka genomfört och tillämpat densamma. Under de närmast föregående dagarna ha vi varit i tillfälle att se resultatet av tillämpningen i Danmark beträffande kvinnornas rösträtt. Men här hemma i Sverige stå vi nu, trots allt, i detta hänseende på samma punkt som för tolv år sedan, och får man döma efter högerns ställning inom konstitutionsutskottet och efter den reservation, som är fogad vid detta utskottsutlåtande, så äro utsikterna icke heller för närvarande synnerligen ljusa. Högern synes vara fast besluten att fortfarande söka halla oss kvar i vår efterblivna ställning.

Det kan inte falla mig in att efter justitieministerns kritik av högerns ståndpunkt ge mig in på några ytterligare detaljer med avseende på denna sak, men jag kan icke underlåta att framhålla, hurusom när man t. ex. går igenom debatten från förra året rörande kvinnorösträtten och granskar högertalarnas anföranden, man då får även därav det bestämda intrycket, att allt detta tal om utredning från högerns sida kommer sig helt enkelt därav, att man inte är säker på, huru kvinnorna komma att rösta, när de en gång få rösträtt. Man kan läsa både i och mellan raderna uttryck och farhågor för detta, och det är just den omständigheten, att högern icke är säker på, huruvida dess maktställning skall i någon mån komma att rubbas genom kvinnornas inträde på den politiska vädjobanan och ingenting annat, såvitt jag kan se, som dikterat högerns motstånd. Ty icke är det väl någon inom denna kammare, och jag skulle knappast tro på något annat håll heller, som på allvar vill göra gällande, att det kan låta sig göra att genom förnyade utredningar ge högern besked, vilket parti, som skall komma att gynnas genom kvinnornas deltagande i det politiska livet. Den saken torde vara fullkomligt omöjlig. Såsom justitieministern nyss påpekade, föreligga här utredningar i olika avseenden, som borde kunna ge tillräckligt med upplysningar i den mån man rimligen kan begära sålunda; då förefaller det mig, som om högern också borde kunna vara tillfreds med dessa utredningar, om den inte har någonting annat, som den vill dölja under sina utredningskrav.

Enligt min mening skulle försök till nya utredningar, hur de

än verkställas, icke komma att leda till något för högern tillfredsställande resultat, utan endast föranleda uppskov med frågans lösning till en obestämd framtid. Är det så, att högern fortfarande vidhåller sitt motstånd, då måste reformens anhängare, såvitt jag kan se, söka några andra medel, som kunna bryta detta motstånd. Med utredningar går det tydligen inte att komma till rätta med högern i denna fråga, då den icke anser sig vara tillfredsställd med de utredningar, som redan äro verkställda.

För min del, och jag skulle tro, att hela mitt parti i detta avseende delar min uppfattning, ligger denna fråga på det sättet, att jag anser, det kvinnans politiska rättigheter böra likställas med mannens, oavsett vilket parti, som än kan komma att dra fördel därav. Det är, enligt min mening, ett rättfärdighetskrav, som icke genom onödiga och resultatlösa utredningar får undanskjutas. De svåra förhållanden, varunder vi nu leva, till följd av kriget, och under vilka förhållanden särskilt arbetarklassens kvinnor få bära den tyngsta bördan, borde, om inte annat, kunna mana högern att uppge sitt motstånd mot kvinnans rösträtt. Om vi lyckas att kämpa oss igenom dessa svårigheter, så vågar jag påstå, att det icke minst beror på landets kvinnor. Ja, herr talman, då det i denna paragraf gäller att få ett bestämt beslut från andra kammaren rörande huvudprincipen i den fråga, som här föreligger, skall jag icke närmare inlåta mig på vissa detaljer av densamma.

Då vi ifrån socialdemokratiskt håll vid frågans tidigare behandling upprepade gånger ha varit i tillfälle att här i riksdagen framföra och motivera den socialdemokratiska ståndpunkten härvidlag, och då slutligen, enligt vad jag tror mig veta och som jag förut tillät mig antyda, hela vänstern är fullständigt enig om lydelsen av den paragraf, som nu är föredragen, skall jag för tillfället inskränka mig till vad jag nu yttrat.

Jag vill dock till sist till protokollet anföra ett uttalande från ett stort antal kvinnoorganisationer här i landet, vilket uttalande tillställts konstitutionsutskottet. Detta uttalande är av följande lydelse:

»I denna tid av yttre och inre oro känna vi, Sveriges rösträttsintresserade kvinnor, ett starkt behov att stå solidariska med våra män, fäder, söner och bröder för att värna om vårt fosterlands yttre säkerhet och inre utveckling, och det har varit förödmjukande och bittert att icke ha fatt göra detta under fullt medborgaransvar.

Under trycket av samma oro ha allt flera länder i Europa och Amerika antingen redan upptagit kvinnorna bland fullmyndiga medborgare eller förbereda denna reforms genomförande.

Vi äro Sveriges regering djupt tacksamma för den kungl. propositionen om politisk rösträtt och valbarhet för kvinnor, som den i dagarna framlagt. Avgörandet ligger nu hos svenska riksdagen, och vi hoppas och vänta, att båda kamrarna måtte inse, att kvinnorna i vårt land icke mindre än kvinnor i andra länder äro mogna

*Ang. politisk
valrätt och
valbarhet för
kvinnor.
(Forts.)*

Ang. politisk
valrätt och
valbarhet för
kvinnor.
(Forts.)

för medborgarrätten, och att vidare dröjsmål endast länder till skada för svenskt statsliv ävensom för svenska kvinnor.

Vi yrka därför, att 1918 års riksdag fattar beslut om politisk rösträtt och valbarhet åt Sveriges kvinnor.»

Ja, herr talman, oaktat vad som hittills har förekommit i denna fråga, och oaktat den känsla och det intryck man får av högerens ställning i konstitutionsutskottet, så torde man måhända ändå kunna våga den förhoppningen, att icke endast denna kammare, utan kanske även högern i kammaren där på andra sidan skall kunna ta hänsyn till detta kvinnornas yrkande.

Med uttalande av denna förhoppning, herr talman, tillåter jag mig att yrka bifall till utskottets hemställan i den paragraf, som nu är föredragen.

Herr Hildebrand: Herr talman, mina herrar! I det om varm känsla vittnande anförande, varmed herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet öppnade dagens debatt, förekommo dock ett par rätt billiga kvickheter, vilka kanske icke stärkte talet i dess helhet. Han slutade en liten passus i sitt anförande med att säga, att männen på högern hysa fruktan för kvinnorna och att det var detta, som här toge sig uttryck först i högerreservationen och sedan i ett eventuellt avslag i medkammaren. Jag vill gärna erkänna, att man på den sidan, som jag tillhör, hysar allvarliga farhågor inför kvinnorösträtten. Men dessa farhågor äro beroende därpå, att bland det ofantligt stora antal kvinnor, som nu skulle erhålla rösträtt, finnes det blott ett fåtal intresserade och kunniga, medan det är ett väldigt flertal, som icke med fog kan få dessa epitet. Man måste därför känna en viss farhåga och för övrigt en icke så liten sådan inför utsikten av en väldig ökning i valmanskåren — det gäller ju mer än en fördubbling av den nuvarande valmanskåren — med många hundratusental ointresserade eller för samhällsfrågorna mindre intresserade och i sådana frågor till största delen okunniga personer.

Jag har fortfarande samma mening, som jag hade för en del år sedan, att den allmänna valrätten för män var en politisk nödvändighet. Men man får icke bortse ifrån, att den har medfört många och stora olägenheter. Den har framför allt icke höjt kvaliteten inom riksdagens andra kammare och den bidrager alldeles avgjort till att öka den parlamentsleda, den missaktning för riksförsamlingen, som håller på att breda ut sig i vårt land liksom inom andra länder. Då synes det mig vara tämligen klart, att om man skulle taga ännu ett stort steg och mer än fördubbla valmanskåren, löper man den allra största risk att kvaliteten här ytterligare skall sänkas, icke därför att det förra gången var fråga om män och det nu gäller kvinnor, utan därför, att man denna gång skulle ytterligare förstärka den stora och väldiga del av valmanskåren, som är ointresserad och okunnig och som går fram mera på måfå, med den största delen av kvinnorna, vilka sakna djupare insikt i samhällsfrågorna. Jag tror, att många på vänster-

håll, även sådana medlemmar av denna kammare eller den första kammaren, som komma att rösta för kvinnorösträtten, dock förstå denna betänksamhet. Jag vet, att dylika betänkligheter hysas av rätt många, vilka likväl ge sin röst för saken, men låta sina betänkligheter övervinnas av andra synpunkter.

*Ang. politisk
valrätt och
valbarhet för
kvinnor.*

(Forts.)

Inom stora kretsar på högerhåll äro dessa betänkligheter däremot så starka, att man där hyser en rent principiell opposition mot kvinnorösträtten. På andra håll ställer man sig mera redobogen mot tanken att gå fram på den linjen, men där vill man känna sig övertygad om, att denna kvinnorösträtt kommer att införas på ett sådant sätt och i sådana former, att den kan lända riket till gagn, och därutinnan äro båda dessa grupper inom högeren eniga, att frågan för närvarande icke ligger i ett sådant skick.

Jag vill för övrigt inskjuta den anmärkningen, att den rent principiella oppositionen emot kvinnorösträtten har inom vissa stora kretsar av vårt folk på ett synnerligen märkligt sätt tilltagit i styrka under de senaste åren. För så vitt jag kan bedöma läget riktigt, har inom allmogekretsar i stora delar av landet uppvuxit ett allt starkare motstånd mot hela denna tanke i jämförelse med det motstånd, som fanns endast för några år sedan.

Jag nämnde, att det nuvarande läget icke är sådant, att det kan övertyga ens de högermän, som ställa sig mest välvilliga, att nu gå med på detta förslag. Om man blott ser på den formulering av § 24, för att taga en detalj, men en viktig sådan, som utskottet här föreslagit, så står där, att »vid val på landet av ledamöter i andra kammaren må dock, på sätt och under villkor som stadgas i vallagen, valsedlar avgivas av röstberättigad man för hans hustru och av röstberättigad hustru för hennes man». Först och främst är det ganska egendomligt att här tänka sig, att riksdagen skulle fastslå en grundlagsparagraf utan att på något sätt ha klart för sig, huru denna bestämmelse i vallagen skulle gestalta sig.

Men ändå besynnerligare är det väl att få denna bestämmelse giltig endast på landsbygden, men icke i städerna. Om på landsbygden man och hustru syssla med jordbruksarbete och icke båda på en gång kunna fara hemifrån, så skulle den ena kunna få utöva den andras rösträtt. Var ligger då skillnaden mellan ett sådant fall och exempelvis det fall, att i en stad man och hustru sköta en butik och icke båda kunna gå ifrån, utan att svårigheter uppstå, eller för att taga ett ännu bättre exempel, om en hustru i en stad måhända ligger sjuk och icke kan komma hemifrån. Varför skall hon då gå sin rösträtt förlustig, medan en hustru i motsvarande läge på landet kan utöva sin rösträtt genom mannen? Är det någon reson i sådant? Är det rimligt att komma och fastslå i grundlagen en så besynnerlig skillnad mellan landsbygd och stad? Men, som sagt, detta är en detalj, om också en mycket viktig sådan. Den visar dock, på vilket hafsigt sätt denna paragraf har tillkommit och fått sin nu föreslagna lydelse.

Ang. politisk
valrätt och
valbarhet för
kvinnor.

(Forts.)

Det är här till sist en synpunkt, som jag särskilt vill betona och som för mig i närvarande stund är synnerligen talande, nämligen den synpunkt, som återfinnes sist i högerreservationen och som herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet tydligen allra minst kunde förstå. Här göras på olika linjer många olika anlopp mot vår nuvarande författning och vårt nuvarande statskick. Dessa anlopp avse icke blott att få en radikal ändring i fråga om vissa viktiga detaljer, utan det är själva grundprinciperna för kamrarnas bildande, som det gäller. Se vi på andra kammaren, är den ju grundad på allmän rösträtt, och den allmänna politiska rösträtten har tillkommit i ett rent historiskt sammanhang med den allmänna värnplikten. Det är här liksom i så många andra länder på det sättet, att den politiska makten har sedan nästan uraldriga tider ställts i samband med rikets försvar. När på 1890-talet och tiden därefter en stark rörelse gick över vårt land i syfte att stärka vårt försvarsväsende, samlades man, åtminstone på många håll, under talet om försvar och reformer, och när man sedan allt bestämdare övergick till en på den allmänna värnplikten baserad försvarskraft, då blev det alltmera klart för många, däribland för mig, att den allmänna politiska rösträtten måste komma såsom en konsekvens av den utvidgade allmänna värnplikten, och 1906 års riksdagsskrivelse i kvinnorösträttsfrågan bör icke anföras såsom något det där bryter detta sammanhang och denna utveckling. Hade icke något sådant samband mellan försvaret och den politiska rösträtten förelegat, då hade oppositionen emot den allmänna rösträtten varit mycket starkare, och då hade helt säkert denna reform kommit åtskilliga år senare.

Se vi återigen på första kammaren, är denna byggd på lands-ting och stadsfullmäktige, alltså sammansatt på grundval av den kommunala rösträtten. Det är sålunda vår skattskyldighet till kommunen, som utgör grunden, när det gäller första kammaren. Vi ha här två olika principiella utgångspunkter och avsikten med att så anordna hithörande förhållanden har naturligtvis varit att få en verklig artskillnad mellan kamrarna.

Nu har regeringen framlagt proposition om en reform av den kommunala rösträtten, varigenom den principiella utgångspunkten för första kammarens bildande skulle helt och hållet ändras. Skulle man här acceptera kvinnorösträtten, skulle också den principiella grunden för andra kammaren komma att helt och hållet omläggas. Är det icke då en viss rimlighet i, att man på högerhåll, där man känner sig betänksam gentemot dylika radikala omstöpningar, kräver, att så viktiga ändringar av vår författnings och vårt riksdagsskicks grundprinciper skola prövas i ett sammanhang och att allt, som angår författningen, här må behandlas på en och samma gång? Då kan det vara möjligt, att man finner, att den principiella grunden för den ena kammaren eller båda kamrarna kan behöva omläggas och att man kan få en sådan omläggning på sådant sätt, att det icke längre behöver stöta på så stora principiella

och praktiska betänkligheter att gå med även på så omfattande omgestaltningar som den kvinnliga rösträtten. Häri ligger på det partis vägnar som jag tillhör icke någon som helst utfästelse, utan partiets ställning måste byggas på den utredning och lösning, som utredningen ger vid handen. Det viktigaste för högern, när den söker b-döma dessa spörsmål, det är icke att ur partipraktiska synpunkter söka ställa så till, att den ena eller andra samhällsgruppen skall bli dragen till högern. Vad för detta parti står främst är omsorgen om rikets välfärd och samhällets goda utveckling. Då vi bli övertygade om att rikets väl fordrar den kvinnliga rösträtten, då kunna våra betänkligheter vika på grund av sådana anordningar med båda kamrarna, att vi med förtroende kunna acceptera det nya riksdagsskick, som skulle framga ur det samma. Då tror jag, att högern kommer att kunna acceptera kvinnans rösträtt. Men blir högern icke övertygad därom, om högern fortfarande icke kan inse, att rikets väl fordrar det, åtminstone i de former, i vilka frågan ligger, då kommer helt säkert högern att utan tanke på om partiet därav lider skada eller röner framgång att motsätta sig saken. I alla händelser står högern enig därom, att i det läge frågan för närvarande ligger bör den avvaktas, och jag ber, herr talman, att få yrka avslag på utskottets framlagda förslag.

*Ang. politisk
valrätt och
valbarhet för
kviinnor.
(Forts.)*

Herr von Sneidern: Herr talman, mina herrar! Den föregående ärade talaren har trätt fram för att försvara den reservation, som högern har knutit till detta utskottsbetänkande. Han anses ju vara en av högerns mjukare talare, och kanske han därför har valts för tillfället, men han använde dock detta ögonblick till ett angrepp på denna kammare, som jag icke kan lämna alldeles obesvarat. Det kan naturligtvis icke falla mig in att göra anspråk på att en kvalitativ förbättring av kammaren åstadkommits genom den utvidgade rösträtten för männen, men jag vill dock säga herr Hildebrand, att det synes mig vara ett väl långt gående övermod från hans sida, om han anser, att en ökad representation för de åsikter, som han icke delar, skulle vara tecken på en sänkt kvalitet av denna kammare.

Herr Hildebrand riktade en anmärkning mot justitieministerns uttömmande anförande, därför att han yttrat, att högern skulle känna fruktan för den kvinnliga rösträtten. Nej, sade herr Hildebrand, något sådant förekommer icke, men högern hyser farhågor. Ja, mina herrar, skiljaktigheten i dessa uttryck tror jag verkligen icke är så stor, att den kan ge anledning till den protest, som kom från herr Hildebrands sida.

Sedan kastade sig herr Hildebrand in på alla dessa gamla principiella s. k. skäl, som ha höjts mot den kvinnliga rösträtten. Det är farhågor, det är — låt oss använda ordet — fruktan för allt detta, som skall komma därigenom, att kvinnan även lämnas tillträde till politiskt avgörande här i landet. Jag tror, herr Hildebrand, att det är för sent att komma med dessa invändningar.

Ang. politisk
valrätt och
valbarhet för
kvinnor.
(Forts.)

Det fanns en tid, då de voro lämpliga, då de voro möjliga att över huvud taget använda, men den tiden är nu förbi. Bevisskyldigheten har blivit omkastad. Det är icke nu vi, som fordra den kvinnliga rösträtten, som behöva peka på dess nödvändighet, när runt omkring i våra grannländer den är en verklighet. Det är exempel på de skadliga verkningarna som den kvinnliga rösträtten medfört i dessa länder, som ett principiellt motstånd får taga fram och därmed visa, att den kvinnliga rösträtten icke lämpar sig för våra förhållanden. Men det duger icke längre att komma med allmänna påståenden, med gissningar och trossatser.

Den reservation, som anknyttits till detta utlåtande, är ju ett upprepande av högerns eget konstitutionsutskottsutlåtande från förra året. Man hade funnit naturligt, om högern helst hade önskat, att glömskans slöja skulle dragas över detta dokument. Man hade då kunnat tro, att det tillkommit i ett hastigt ögonblick, men nu har högern dragit försorg om, att denna ursäkt icke kan komma i tillämpning. Det börjar bli ganska rikt i vår riksdags-historia på uttalanden i denna fråga, som bli för högern allt mer och mer komprometterande. Vi ha uttalanden från löftenas tid, från åren 1906 och 1907. Det första av dessa uttalanden har redan blivit uppläst från statsrådsbanken. Vi hörde då vad den samlade riksdagen, däri inbegripen första kammaren, yttrade om den kvinnliga rösträtten. Kom sedan året 1907, då den Lindmanska regeringen framlade sitt förslag om rösträtt för männen. Även där förekom ett uttalande ifrån dess justitieminister, till vilket naturligtvis hela regeringen anslöt sig. Det lät då så här från högerns sida. Då sade justitieministern: »För mig är det tydligt, att den nu pågående rörelsen för att kvinnan, den gifta såväl som ogiffta, må kunna själv bevaka sina egna intressen och äga att lika med mannen deltaga i det offentliga livet är en yttring av själva tidsandan och en omedelbar följd av den större självständighet, kvinnan alltmera i sin verksamhet kommit att intaga.» Och vidare: »det berättigade i denna rörelse är jag också villig att erkänna» samt »och jag är för min del övertygad, att det mål, politisk rösträtt för Sveriges kvinnor, som nu äger så många varm-hjärtade förespråkare, i en nära liggande framtid kommer att bli verklighet».

Så gingo åren. Den utredning, som år 1906 begärdes, den slutfördes, och en kungl. proposition framlades för 1912 års riksdag. Då hade bladet vänt sig. Då är det icke längre löftenes tid, då är det tiden för att återtaga löftena. Mest expressivt tror jag det kan återgivas genom ett relaterande av de ryktbara ord, varmed herr Lindman då talade om, hur allvarliga statsmannarord betraktas från hans sida. Han yttrade då om vad som hade uttalats år 1907, att man »talat i något starkare ordalag, än vad man verkligen menade».

Åter gick tiden framåt, och vi kommo till förra årets behandling av denna fråga. Då hade åter bladet vänt sig, och man märkte en viss trevande ovisshet. Man aktar sig, giver inga löf-

ten, men inger föreställningar om att en viss skiftning i tänkesättet har inträtt. En allmän uppfattning gör sig gällande i landet, att en ändring kommer snart att ske. Kom så denna riksdag, och ånyo märkas andra toner. Nu börjar man draga sig även för de svaga antydningar och löften, som givits, och den front, som rests mot förslaget, tycks bli mer enhetlig.

Denna växling fram och tillbaka, denna brist på hållning, den synes givetvis oförklarlig, om man icke försöker ställa den i något samband med andra politiska händelser. Hurudan var stämningen i vårt land under vad jag kallar löftenas tid, 1906 och 1907? Då befunno vi oss i ett skede efter en våldsam utländsk kris. Den politik, som hade fört oss till 1905, hade lett till ett skeppsbrott, och då så skedde, började man, såsom vanligt är, då man misslyckas, att åter söka styrka hos folket. Demokratiska vindar började då blåsa och gävo sig uttryck i de uttalanden, som jag här har refererat. Kommo sedan händelserna efter 1906. Den stora europeiska reaktionen bröt ut och spred sig även med sina verkningar till vårt land. Det var den väldiga reaktion, ur vilken sedan hela världskriget bröt fram. Under detta skede kom, som jag sade, den kvinnliga rösträtten åter till behandling. Då hör man, som jag sade, andra ord. Då hör man, hur herr Kjellén står i första kammaren och talar om »vindväxling och strömkantring», »Till den bereda vi oss», säger han och »vi se den redan komma». Han vinkar med broschyrer från »Anti Suffrage League», han spelar ut Asquith mot Staaff och talar om att det varit skämt i Heidelberg, som är sanning i Jena. Och strömkantringen kom. Men när man ber om vind, får man stundom storm, och vindriktningen blir icke alltid den, som man själv har önskat. Stormen bröt ut, säger jag, hälsad med glädje och hänförelse av utkiken på Titanic, men den ledde icke till det resultat man väntat. Det blev icke individualismens omedelbara grav och organisationens triumf. Folken började vakna, demokratien steg fram. Järnringen kring vindarnas håla har aldrig varit starkare än 1917, då den kvinnliga rösträtten ånyo kom till behandling i den svenska riksdagen. Man märker nu tvekan och tvivel, man vet icke riktigt, var man skall stå. En del kastar loss förtöjningarna och tillkännagiver offentligen sin övergång, andra stå tvekan och tvivlande och vänta på vad som komma skall. Sådan är ungefär situationen även i år, men tvivlet och tvekan äro ännu större än förut. Man vet ännu icke, om demokratierna i världen skola segra eller om man ännu på detta håll kan hoppas på en återuppståndelse av autokratierna. Under denna tid vilar man på hanen och lovar ingenting.

Det är ju klart, att intet parti kan helt och hållet frigöra sig från inflytandet av de stora tidsströmningarna. Men det är dock skillnad på de partier, som verka i en viss ideriktning. De kunna av de yttre omständigheterna stärkas och försvagas i sitt arbete, men när man icke har några andra idéer än det absoluta nej, som framföres, så långt omständigheterna tillåta det, då blir det na-

*Ang. politisk
valrätt och
valbarhet för
kvinnoor.
(Forts.)*

Ang. politisk
valrätt och
valbarhet för
kvinnor.
(Forts.)

turligtvis i tider av oro och skiftande stämningar en hållningslöshet i den politiken, som blir särskilt motbjudande.

Man har, som sagt, kommit så långt nu. Man vet icke, huru högern till sist skall ställa sig. Skall den fortfarande vänta på tecken och under eller skall den dock lyssna till de stämmor, som inom densamma dock på sina håll tyckas göra sig gällande, att det finnes en klokhet i att någon gång gå det svenska folket till mötes?

Vi ha sett, att det finnes två riktningar bland högern. Det finnes principiella motståndare, de som säga, att ingen kvinna skall ha rösträtt. Det finnes även en annan riktning, som säger, att några kvinnor skola någon gång få rösträtt. Båda dessa riktningar förena sig därom, att ingen kvinna skall *nu* få rösträtt. De skäl, som ha framförts för den sista ståndpunkten, ha ju blivit så utförligt bemöta från statsrådsbänken, att det nu icke kan vara skäl i att åter igen gå in på desamma.

Det var emellertid ett yttrande från den första talaren från det socialdemokratiska partiets sida, som det kunde vara anledning att bemöta, men jag tror, att även detta kan sparas till ett senare tillfälle. Vad som här från min sida endast behöver konstateras är, att full överensstämmelse om den kvinnliga rösträttsens princip och om antagandet av den nu föredragna paragrafen finnes på hela vänsterns sida.

Svagheten i de uppskovsskäl, som ha framhållits, har som jag sagt blivit belyst från statsrådsbänken. Det finnes blott ett skäl, som jag med några ord vill uppehålla mig vid. Det är det skälet, att det intet gör att ånyo uppskjuta frågan. Ja, gör det verkligen icke det? Huru länge skall verkligen den upprivande striden få fortsätta? Striden får icke nedläggas. Om den avmatades, så skulle genast högern komma med detta skäl: ser man icke, att intresset har minskats, och då kan det icke vara skäl att bevilja denna rösträtt. Nej, de, som ägna sina krafter åt denna sak, alla dessa kvinnor, som kräva rösträtt och arbeta för densamma, de måste fortsätta under högtryck, under det att högern bekvämt sitter och väntar. Skall det icke någonsin vara tillräckligt med onödiga kraftansträngningar i detta land? Ha vi icke tillräckligt med den strid, som föres mot vår egen hårda och karga natur? Huru mycket av våra materiella tillgångar få vi icke offra för att avvinna naturen vad den härvidlag kan åstadkomma! Skola vi fortfarande och ideligen strida mot den omedgörliga högern, som säger nej till allt ungt och livskraftigt, som finnes i detta land? Det är ju dock endast ett medel, som vi kämpa för, det är icke målet. Det är ett redskap, som Sveriges halva befolkning behöver för att kunna deltaga i det stora gemensamma arbetet för det svenska samhället. Det är härtill, som högern säger nej. Skola krafterna utslitas i kampen för medlet, så att de försvagade komma till målet, då det gäller att till Sveriges bästa utnyttja detta medel? Det är bedröfligt, om så skulle ske. Jag vill i det längsta hoppas, att dock besinningens röster skola göra sig gällande.

Jag tillåter mig, herr talman, att yrka bifall till den första paragrafen.

*Ang. politisk
valrätt och
valbarhet för
kvinnor.
(Forts.)*

Herr Hallén: Herr talman, mina herrar! Efter justitieministerns synnerligen uttömmande och tungt vägande anförande skall jag försöka begränsa mig till några ganska kortfattade reflexioner, knutna till den av högermännen avgivna reservationen.

Jag vill dock först och främst säga, att jag tyvärr icke kan dela justitieministerns, som han kallade det, relativa tillfredsställelse med vad som åtminstone saknades i högerreservanternas anförande till utskottsutlåtandet, nämligen att de icke direkt anfört principiella skäl mot den kvinnliga rösträtten. Jag tror, att man nog måste erkänna, att en hänvisning till utskottets utlåtande från i fjol måste bringa oss att också se, huru högern även i år vill upprepa den argumentering, som den då framförde med alla de löjliga skäl, som det vore för tröttsamt för kammaren att höra vederläggas. Men det är åtminstone ett av dessa skäl, som jag anser mig böra belysa en smula.

Innan jag emellertid gör det, skall jag be att få instämma i vad min partivän, Viktor Larsson, och likaledes i vad justitieministern yttrade, nämligen att då högern talar om oenigheten på vänstersidan, så är detta en sanning med en viss modifikation. Det är, som jag tror det yttrades av den förste talaren, så, att angående minimiprogrammet rörande den kvinnliga rösträtten råder enighet bland allt vänsterfolk i kammaren, och det är endast beträffande de så kallade strecken, som vi från socialdemokratisk synpunkt ansett, att man fogat till de gamla bestående strecken ytterligare ett, som man menar icke är av behovet absolut framtvunget. Frågan kan alltså korteligen sägas gälla en tvist, om vi skola nöja oss med en lösning, som innebär ett eller två olika streck. Och när högern påpekar denna olikhet, så kan man fråga: varför kan icke högern, om den över huvud har några positiva linjer i denna fråga, komma, sin gamla vana trogen, med ett tredje streck? Den kunde komma med ett uppslag, hämtat — låt oss säga — från Ungern, där man bland annat rörande den kvinnliga rösträtten föreslagit, att kvinnorna, jag tror vid 24 års ålder, om de äro skriv- och läskunniga och ungerska medborgarinnor, skulle få rösträtt, om de fylla vissa kvalifikationer, d. v. s. om de genomgått folkskolans fyra klasser, eller också — och detta är synnerligen typiskt — tänker man sig såsom ersättning för detta minimala bildningskrav, att kvinnor skulle få rösträtt, om de vore änkor efter män, som antingen stupat i kriget eller aflidit av under kriget erhållna sår. Man gör alltså detta sublimes hopp beträffande bildningskvalifikationerna att likställa en soldatänka med dem, som ha de mest elementära och små kunskaper i allmänhet, eller också tar man andra kategorier och säger, att om de icke gått igenom folkskolans fyra klasser men äro aktiva medlemmar i litterära och konstnärliga föreningar, så att de kunna gardera sig mot beskyll-

Ang. politisk
valrätt och
valbarhet för
kvinnor.
(Forts.)

ningen, att de skulle vara obildade, så få sådana kvinnor rösträtt. Särskilt detta geniala uppslag, att de änkor, vilkas män gått under i kriget, skulle eo ipso och utan eget förvällande vara speciellt lämpliga att få denna medborgarrätt, detta uppslag, som icke kan ha runnit upp i någon annan hjärna än en vanlig högerhjärna, kunde ha varit något för reservanternas i utskottet att reflektera på. På detta sätt hade man kunnat hitta på ett tredje och eventuellt ett fjärde nytt streck, om det verkligen funnits ett positivt intresse för denna fråga bland de högermän, som påstå, att de icke äro principiella motståndare till kvinnans rösträtt. Det är denna passivitet, detta armarna-i-kors inför hela frågan, som gör, att man på goda grunder måste betvivla ärligheten och sanningsenligheten i deras argumentering.

Men jag återvänder till vad jag nyss var inne på. När högern helt hastigt refererar till konstitutionsutskottets utlåtande i föl, då den var i tillfälle att diktera utskottets beslut, och säger, att de principer, som då anfördes, gälla allttjämt, så vill jag fråga: vad anförde utskottet i föl? Jag skall icke trötta kammaren med att gå igenom detta, endast en sak vill jag draga fram ur glömskans djup, och det är det gamla argumentet, som rör kvinnornas övertalighet. Jag vill minnas, att på 1,000 män komma 1,131 kvinnor, och då menade man, att en rösträtt, som jämställer männen och kvinnorna, skulle ju öppna möjlighet för att männen skulle överflyglas av kvinnorna i det politiska livet. Så yttrade sig lektor J. F. Nyström för några år sedan. Han målade perspektivet av en kammare, bestående av kvinnor, som jagat ut männen. Och det fanns, som vi minnas, vid årets remissdebatt en talare, herr Magnusson i Skövde, som nappade på samma krok och som påpekade, att detta är ett argument, som gör, att man icke utan vidare kan gå med på att giva kvinnorna denna medborgarrätt.

Jag har roat mig med att se efter, huru det i verkligheten förhåller sig med detta numerära överskott i fråga om kvinnorna. Jag har närmast landsbygdens siffror för år 1916, tror jag, till hands, och de kunna vara tillräckliga nog, då de omfatta ungefär fyra femtedelar av vår befolkning. Om då till exempel högerreservanternas eller herr Magnusson i Skövde äro rädda för ungdomen, såsom man ganska ofta brukar vara på högernsida, så vill jag nämnda, att i åldern mellan 25 och 30 år kommer det på 137,600 män 136,300 kvinnor. Där ser man med detsamma, att vid denna ålder, där man från högerns synpunkt sett skulle mistänka en viss radikal aktivitet, förefinnes icke detta överflyglande, detta dominerande överskott av kvinnor, utan där väga de båda könen tämligen jämnt. Om herr Magnusson i Skövde och andra på högernsida i sin rädsla för kvinnorna och deras röstöverskott möjligen skulle tro, att de ogifta kvinnorna särskilt skulle vara farliga ur politisk synpunkt, så vill jag erinra om, att i åldern mellan 25 och 35 år av de ogifta, alltså ogifta både män och kvinnor, finnas 25,000 flere män än kvinnor. Kunde sådana siffror verka en liten smula kalmerande och lugnande på dessa farhågor

för könsmotsättningens betydelse, när det gäller kvinnans rösträtt, så vore kanske något vunnet.

Och, för övrigt, vill man taga ganska mycket i klump och taga män och kvinnor på landsbygden i åldern mellan 20 och 40 år, så kommer det mot 539,000 män 535,000 kvinnor, och detta, få vi säga, är ett ytterst litet, nästan försvinnande överskott, som sålunda ger sig tillkänna.

Då frågar man sig: Men hur har i alla fall detta faktiska, större överskott på kvinnornas sida kunnat komma till? Jo, det beror på den kända orsaken, att kvinnornas medellivslängd är betydligt större, så att, ju högre upp man kommer på åldersskalan, dess mer växer överskottet av kvinnor, och detta gör sig speciellt kännbart i städerna. Det visar sig exempelvis, att när man kommer upp till åldersgruppen 70 år och däröver, är det åtminstone i städerna 100 procent mer kvinnor än män. Där kan man alltså tala om ett verkligt dominerande inflytande i fråga om antalet för kvinnornas vidkommande. Men då ställer sig den frågan: Kan det möjligen vara för våra gamla gummor, för de gamla kvinnorna, som högern är rädd? Kunna högerreservanterna eller herr Magnusson i Skövde svara på den frågan, huruvida det är detta reella kvinnoöverskott, som man hyser sådana betänkligheter för, så vore det ganska värdefullt.

Jag vill sedan säga, att inför det arbete, som här åsyftas, nämligen att konsolidera hela vår inre värnkraft och att utnyttja medborgarsinnet hos alla landets medborgare och därigenom väcka till liv de krafter, som utsträckt medansvar skänker, så verkar det beklämmande att se, att högern står fullständigt med armarna i kors och betraktar med främmande blickar hela detta arbete. Och när den sedan skall giva en ideell motivering för sin fullständigt passiva hållning, så säger herr Hildebrand eller andra högermän, att det är icke alls några partisynpunkter man anlägger, utan motivet är omsorgen om rikets vällärd. Ja, men kan verkligen en politiskt aktiv högerman neka till, att det är först och främst de rent partitaktiska hänsynen man anlägger? Jag vill blott ytterligare stryka under, vad herr justitieministern i sin ytterliga argumentering framhöll, nämligen att den utredning, man påfordrar om hur kvinnorna fördela sig efter civilstånd, yrkesgrupper, ålder och annat, ju är någonting, som icke gärna kan ha intresse annat än ur rent partipolitisk synpunkt. Ty om exempelvis herrar Clason, Bellinder med flera finge veta, att i riket finnas, låt oss säga, så och så många hundra tusen hemmansägarehustrur, så och så många tusen hemmansägareänkor, så och så mycket så kallade hemmadöttrar, att exempelvis bland sömmerskorna finnas så och så många procent gifta och så och så många procent, som äro ogifta, att kvinnornas antal i den ena åldersgruppen är ett och att en annan åldersgrupp visar en annan siffra, att de kontors- och affärsanställda eller de inom industrien sysselsatta kvinnorna fördela sig på ett visst sätt i vissa grupper, med hänsyn till ålder och civilstånd, vad kan det egentligen giva för ökad klarhet över de sociala

*Ang. politisk
valrätt och
valbarhet för
kvinnor.
(Forts.)*

Ang. politisk
valrätt och
valbarhet för
kvinnor.
(Forts.)

följder, som den kvinnliga rösträtten medför? Men vad man kan erkänna det är, att naturligtvis kan en politisk räknemästare med stöd av en sådan utredning något så när beräkna, hur pass mycket hans eget parti kan profitera av en sådan ökning av valmanskåren. Då tycker jag, att man ärligt borde bekänna, att det är klart, att man icke vill släppa fram nya valmansgrupper, som man kan riskera skola gå ens eget parti emot. Det vore naturligtvis bättre, att man i stället för att leka med ord öppet erkände detta. Ty detta tal om att det är omsorgen om rikets välfärd och hänsynen till statsnyttan, som dikterar högerns passiva hållning, det kan ju i alla fall vårt folk till slut icke längre vilja taga på allvar.

Det märkes för övrigt, huru högern försäger sig själv, ty när den först argumenterar härför, säger den i slutet på reservationen att denna sak får icke ses isolerad, utan måste behandlas i sitt sammanhang med övriga författningsfrågor. Att man därvid begär en ryslig inkonsekvens har justitieministern förut påpekat, men man begår också något värre än så. Man visar nämligen, att när högern, till slut är beredd att sätta sig en smula i rörelse då smiter den nästan med detsamma in på det politiska gulascheriets väg. Det är en bytesaffär utan vidare? Man har på högersidan en instinktiv känsla. Denna reform kanske går högern emot; vad kunna vi då få för slags kompensations, för bytesobjekt på andra sidan, som kan bjudas. Men genom att på det sättet koppla ihop ovidkommande frågor och alltså antyda sin benägenhet för en sådan byteshandel, blottar man ju sina inre bevekelsegrunder, att det nämligen är de rena partisynpunkterna, som man anlägger och att man annars känner en rädsla för vad som skall följa, om man utan vidare går kravet till mötes.

Jag vill säga, såsom flera talare här förut ha sagt, att det faktiskt är en rädsla, som här kommer i dagen, en rädsla för att i öppen, ärlig strid möta sina politiska motståndare och vädja till folket i val. Det finnes i andra länder mycket konservativa statsmän, som anse, att den allmänna och lika rösträtten för män och kvinnor är ett axiom, som man skall utgå från, och som äro så övertygade om rättfärdigheten i högerns sak eller över huvud taget i den konservativa samhällsuppfattningen, att de icke äro rädda för att ute på den politiska valplatsen vädja öppet till folkets förtroende, statsmän, som anse, att det är en fullkomligt felaktig princip att med konstlade medel söka hindra stora grupper av folket att sjunga ut sitt hjärtas mening. Men så pass mycket trosvisshet och förtröstan på sin saks inneboende sanningskraft bar naturligtvis icke den svenska högern, eftersom den icke törs taga ett sadant steg fullt ut. Jag säger ännu en gång, att det är en rädsla, man är rädd för sin egen sjuka sak, man är rädd för den allmänna opinionens vidräkning och därför blir också — det kunna vi vara övertygade om, när vi om en stund skola votera om den nionde paragrafen — varje reaktionens nejöst, som faller här i dag, en räddhagens självbekännelse, att man fruktar folkets stora räkningsdag. Man törs icke i öppen, ärlig fejd med jämngoda

vapen gå ut i striden utan vill med konstlade medel bibehålla den position man har.

Jag skall icke längre till taga upp tiden vid denna första principdebatt i frågan och icke heller låta förläda mig till att taga upp till bemötande de många skäl mot förslaget, som vi ha hört till leda här i kammaren. Jag vill i stället sluta med att säga, att naturligtvis finnes det frågor av mycket större politisk räckvidd än den, som just nu föreligger, men det, som skänker den en särskild högaktuell prägel i dag, är den instinktiva känslan av, att en del av fronten i det stora kriget är i dag förlagd hit upp till oss. Ty det, som i själva verket markerar stridslinjen i kriget är, djupast sett, icke skyttegravarna, icke heller de militära stridslinjerna, utan det är de demokratiska folklagren å ena sidan i sin tunga kamp mot å andra sidan det system och det samhällsskick, som är den djupaste roten och skulden till det nuvarande eländet. För varje dag, som går, har den vissheten vuxit sig allt djupare, att endast den politiskt frigjorda, upplysta demokratiska folkviljan kan åstadkomma fred och folkförbrödning. Nu har i dag högern möjlighet att välja, om den vill också i vart land vara med om att arbeta på att öka dessa kadrer, dessa formationer inom demokratiens massor icke för demokratiens egen skull, utan för att underlätta och underhjälpa det arbete och de mål, vartill man på grund av demokratiens eget väsen till slut kan komma. Säger man nej till detta — och det kommer man naturligtvis att göra — så har man därmed öppet bekänt, att man icke tror på demokratiens och icke håller tror, att folkens frigjorda vilja syftar till något större förnuft och rättfärdighet, utan man vill i stället i senil och steril envishet hängiva sig åt den illusionen, att man bör i fortsättningen som hittills bygga på de anti-demokratiska ideal, som lett vårt tidevarv till den blodiga slutkatastrofen. En dylik bekännelse från den svenska högern, när det gäller kvinnans rösträtt, är ytterst värdefull för Sveriges folk, som ofta har visat sig vara ganska minnesgott. Liksom hittills vid vartenda val kan högern vara säker på att den skall få gå från klarhet till klarhet, d. v. s. till slut stå allt mer naken och berövad folkets förtroende, och är det detta slutmål, man åsyftar, och är det detta, som är högerherrarnas politiska ideal, så naturligtvis icke oss emot.

Jag vill med dessa ord, herr talman, be att få yrka bifall till utskottets förslag i den föredragna pnnkten.

Herr Lindman: Herr talman, mina herrar! Uti det föreliggande betänkandet säger konstitutionsutskottets majoritet, i likhet med herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet, att här kunna icke några rimliga skäl anföras för ytterligare uppskov. Sedan har detta utvecklats här i kammaren dels från herr justitieministern och dels från andra talare, att här finnes intet vidare att utreda. Herr justitieministern utropade i sitt anförande: »Det finnes intet mera att reda ut!» Den saken är alltså klar från vän-

*Ang. politisk
enträtt och
valbarhet för
kvinnor.
(Forts.)*

Ang. politisk
valrätt och
valbarhet för
kvinnor.
(Forts.)

sterns sida. Det skall enligt vänsterns uppfattning införas lika rösträtt för kvinnor som för män på det sätt, som framgår av det föreliggande förslaget, och då förstå vi, att man aldrig från vänsterns sida kommer att reflektera på någon begäran om utredning, hur blygsam den utredning än må vara, som man begär. Man kommer icke att göra någonting, och man gömmer sig bakom den satsen: det finnes ingenting att reda ut.

Men går man litet vidare i betänkandet, kommer strax därefter det, som jag i korthet vill karakterisera som det man vill kalla för det berättigade vill kalla ett krav. Och då vill jag, herr talman, för min del säga, att jag icke kan godkänna detta tal om det berättigade i ett sådant krav. Det har sagts från andra håll, och det måste upprepas, vilket också skett både vid föregående tillfällen och nu, att det finnes icke någon rätt att er-hålla rösträtt varken för den ena eller den andra, och herrarna må säga vad ni behaga, för mig står som enda avgörande mot-iv för beviljande av rösträtt och utvidgning av densamma eller andra därmed sammanhängande frågor, den omtalade statsnyttan. Har jag den uppfattningen, att en reform är till nytta för staten, då är jag med på den, men har jag den uppfattningen, att så icke är fallet, då är jag icke med på den. Och därvidlag synes det mig, att de, som äro motståndare till oss i det fallet, borde vara skyldiga att giva oss rätt att ha vår uppfattning om vad som i ena eller andra fallet är förenligt med statens bästa. Jag vill ut-gå ifrån, och jag är fullt övertygad om, att vänstern fullkomligt lojalt omfattar den uppfattning den har, då den anser, dels att det är nyttigt att införa rösträtt för kvinnor och att det är före-nat med alla de olägenheter, som vid olika tillfällen anförts, att uppskjuta lösningen av denna fråga, och dels att den kvinnliga rösträtten är något berättigat och att däri ligger även något, som är förenligt med statsnyttan. När vänstern alltså går till mötes vad den kallar det berättigade i kvinnans krav på rösträtt, så an-ser den sig helt visst också tillgodose statsnyttan. Men å andra sidan lärer det enligt min uppfattning icke vara så lämpligt att uttala sig om högern, såsom om den hade några andra bevekelse-grunder. Det finnes icke några andra bevekelsegrunder. När vi tala om rösträtt, så göra vi det framförallt ur synpunkten av vad vi anse vara till nytta för staten, för samhället och för det helas väl i detta land. Men därjämte är det alldeles givet, att vi även måste taga hänsyn till i vad mån det kan vara klokt och lyckligt att införa rösträtt för en grupp medborgare i samhället, sett ur denna medborgargrupps egen synpunkt. Den saken måste också tagas med i ett bedömande, ehuru den naturligtvis är av sekundär betydelse.

Man talar om rädsla och säger, att högerns motstånd mot kvinnans rösträtt måste bero på en dylik rädsla. Jag vill öppet förklara, mina herrar, att för mig existerar ingen rädsla alls. Har jag en uppfattning om en sak, går jag på den, alldeles oberoende av en sådan känsla, vare sig min uppfattning delas av svenska

folket eller stora grupper av detsamma eller ej. Det är en folkets sak att bedöma och avgöra detta. Folket har rätt att kritisera mitt handlingssätt och mina åtgöranden och får fälla sin dom över detta handlingssätt, men hos mig finnes intet, det kan jag försäkra herrarna, som man kan kalla rädsla för att följa vad jag kallar min egen övertygelse, och jag tror icke, att någon sådan känsla existerar hos dem som hava en annan mening än jag.

När vi nu stå inför ett avgörande i denna sak, uppställer sig hos mig den frågan: Är det verkligen till nytta att draga in kvinnorna i det politiska livet, är det till nytta för staten, och är det till nytta för dem själva? Den frågan har ju förut många gånger av herrarna besvarats med obetingat ja. Jag ställer mig mycket tveksam i denna sak. Om kvinnorna skulle erhålla rösträtt på samma sätt som männen, är det väl även meningen, att de skulle deltaga i det politiska arbetet på samma sätt som männen. Det är väl icke meningen, att det bara skall vara en honnörssak att ha rösträtt, de röstberättigade skulle väl även deltaga i utömandet av denna rätt. Därmed följer naturligtvis skyldigheten att sätta sig in i alla de frågor, som man behöver känna till för att kunna på ett för staten klokt och nyttigt sätt ge sin röst i det ena eller andra fallet, för den ena eller andra valkandidaten. Jag menar, att såsom vårt politiska liv utvecklats sig, särskilt under de senaste åren, är det icke någon bagatell att deltaga i detta politiska liv. Det kräver ju vid upprepade tillfällen aktivt deltagande i valen till riksdagen, och ingen kan förneka, att den politiska agitationen antagit ganska stora proportioner under de senaste åren, kanske icke minst under det sista året, som vi bäst hava i minnet. Om en valman vill deltaga i detta och sätta sig in i frågorna, innebär detta, att han måste studera frågorna. Man kan icke bara gå på ett valmöte, utan man måste studera saken, och den uppgiften kan vara både betungande och omfattande. Härmed vill jag säga, att enligt min uppfattning är detta icke en sådan huvuduppgift för kvinnan, att det kan vara nyttigt, att hon föres in i det politiska livet. Jag har den uppfattningen, och den bekänner jag öppet, att kvinnans uppgifter i vårt samhälle äro så skiljaktiga från mannens, att det för den stora mängden av kvinnor är viktigare att inrikta sig på dessa andra uppgifter och främst dem, som sammanhånga med kvinnornas verksamhet i hemmen.

När jag nu uttalar mig om dem, som ha sitt hem att tillse och göra det på bästa sätt, menar jag icke, att kvinnorna bara skola sitta hemma och lappa och laga och göra det ena eller andra för hushållet, nej, kvinnans uppgift i familjen och hemmet är mycket större och mera betydande. Hon skall se till, att barnen uppfostras till nyttiga och goda medlemmar i samhället. Hennes uppgifter att hålla hela detta hem tillsammans äro stora och makt-påliggande, och mannen med sitt arbete kan icke utföra dessa sysslor på samma sätt, som hon kan göra det. Det råder en stor

*Ang. politisk
valrätt och
valbarhet för
kvinnor.*

(Forts.)

Ang. politisk
valhätt och
valbarhet för
kvinnor.
(Forts.)

skillnad mellan mannens och kvinnans livsuppgifter. Det är min uppfattning, och jag vågar vidhålla, att den är riktig.

Därtill vill jag också lägga, att det för kvinnan naturligtvis finnes en mängd arbetsuppgifter i livet; ingen vill förneka den stora insats, som kvinnorna gjort genom sitt arbete på olika områden. Det finnes en ofantlig mängd intresserade kvinnor i vårt land, som deltaga med liv och lust i sådana arbeten. Ingen vill förneka värdet av den insats, som de gjort, och den betydelse deras verksamhet haft för samhället, men att därav draga den slutsatsen, att kvinnan nödvändigt måste dragas in i det politiska livet, är långsökt och oberättigat.

Herr justitieministern säger, att kvinnans rösträtt gått segrande fram genom världen. Ja, det veta vi ju alla, att flera länder tagit den kvinnliga rösträtten. Vi ha ju våra grannar, Norge, Danmark, Finland och även andra. Men, mina herrar, är det någon av er, som vill påstå, att därför att ett annat land har infört en reform, den reformen därför också måste vara den bästa? Det finnes många och flera länder, som icke infört den kvinnliga rösträtten, och att den nu finnes införd i några länder, kan aldrig få utgöra något bevis för oss. Härmed vilja vi icke med ett ord hava antytt, att våra kvinnor skulle vara underlägsna kvinnorna i de länder, där deras rösträtt är införd. Tvärtom anser jag, att våra kvinnor stå lika högt som kvinnorna i något annat land, men icke kan man påstå, att den kvinnliga rösträtten går segrande fram genom världen, därför att den blivit antagen i ett antal länder.

Då justitieministern säger, att det är förödmjukande för kvinnan att sakna rösträtt och att vi från högernsida bereda henne denna förödmjukelse, tager han högelingen fel. Det finnes ingen anledning för honom att tro, att högern har någon lägre uppfattning om kvinnans intelligens och hennes vilja att verka i familjen och samhället. Jag vågar säga detta, och jag vågar tro, att vara motståndare, om de vilja vara ärliga, icke skola lägga in något sådant i våra motiv.

Man talar vidare om den ståndpunkt riksdagen intog 1906, då den var med om en utredning. Men när man talar om den saken, hör man icke glömma vad som kunnat förekomma efter den tiden. Vad som enligt min uppfattning inträffat sedan dess ger icke det stödet för införandet av kvinnlig politisk rösträtt, som man då tänkte sig. Jag vill påstå, att det icke gör det, vare sig fråga är om att främja statsnyttan eller om nyttan för kvinnorna själva. Frågan har enligt min mening icke det intresse i landet, som herrarna vilja vindicera åt densamma, och, jag vill tillägga det, den har icke det intresse på kvinnornas egen sida.

Herr von Sneidern säger, att högern har ändrat ståndpunkt. För hans parti, som så ofta talat om att man skall aktgiva på tidens tecken, är detta i och för sig ett underligt tal, men högern må väl också ha rätt att låta sitt omdöme stadgas av erfarenheten. Då vår uppfattning går i den riktningen, att önskvärd-

heten av denna frågas lösning icke blott icke är lika stark som förut utan mindre stark än förut, så ha vi väl rätt att giva uttryck för denna vår mening, och vi skulle väl icke handla ansvarsfullt vid avgörandet av viktiga frågor, om vi icke följde vår övertygelse.

Jag ber nu, herr talman, att få yttra några ord om vad jag skulle vilja kalla kravet på kvinnornas rösträtt, detta krav, som man i konstitutionsutskottets betänkande kallat »det berättigade». Är det då mina herrar, så klart att ett dylikt krav föreligger? Vad ha vi för utomordentligt stora bevis för att det finnes ett sådant krav, att det gör sig en sådan allmän mening gällande bland Sveriges kvinnor att få rösträtten införd bland dem? Jag skulle vilja tro, att det är möjligt och sannolikt, att den övervägande delen av Sveriges kvinnor icke vill ha rösträtt. Det finnes ofantligt många, som se sitt livs stora intressen på andra områden, och som icke blott icke begära rösträtt, utan som, om man talar med dem om den kvinnliga rösträtten säga: Vi vilja icke ha den, våra uppgifter äro andra, vi kunna göra samhället lika stor och större nytta utan den politiska rösträtten. Jag vill naturligtvis icke underskatta det varma intresse, som gjort sig gällande hos de kvinnor, som arbetat för införandet av politisk rösträtt åt kvinnan. Förvisso tro de sig gagna både samhället och kvinnan. Jag är övertygad om, att det icke finnes någon av dem, som icke tror, att om den kvinnliga rösträtten infördes, mycket skulle bli förbättrat i vårt samhällsliv, att många synpunkter skulle komma fram vid behandlingen av våra frågor, synpunkter, som nu icke kunna göra sig gällande, och att särskilt sådana frågor, som beröra kvinnorna själva, skulle bliva bättre behandlade. Jag är övertygad om, att de livligt känna på det sättet, men ha de verkligen Sverges kvinnor bakom sig i denna viktiga fråga? Det finnes ofantligt många kvinnor, mina herrar, intelligenta, högt begåvade, varmt fosterlandsälskande, med alla goda egenskaper och vilka dock, som jag nyss sade, icke önska politisk rösträtt för kvinnor. Ligger det då verkligen en så stark vilja bakom allt detta hos Sveriges kvinnor? Tro herrarna, att, om man går ut på landsbygden och frågar alla dem av våra kvinnor, som äro gifta med hemmansägare, man hos dem skall finna en stark önskan och vilja att nu erövra den politiska rösträtten? Jag tror icke, att så är förhållandet.

Beträffande den fråga, som föreligger i reservanternas utlåtande till konstitutionsutskottets betänkande, har jag ju förut uttalat mig om, att jag tycker, att det är underligt, att Kungl. Maj:t icke fäst något avseende vid detta utlåtande, sådant det förelåg i fjol. Man har sagt, att det är ett löjligt betänkande, och att det icke är någonting att fästa sig vid. Så skall man icke behandla sina politiska motståndare, om man i varje fall vill fästa avseende vid deras ärliga motiv. Då skall man icke helt enkelt på det sättet säga, att det de begärt alls ingenting är att utreda. Jag vill fästa uppmärksamheten vid en sida av detta, som för mig

*Ang. politisk
rösträtt och
valbarhet för
kvinnor.
(Forts.)*

Ang. politisk
valrätt och
valbarhet för
kvinnor.
(Forts.)

onekligen har mycket stor betydelse, och det är den omtalade åldern. Om kvinnlig rösträtt införes på samma sätt som för män, är det därmed också givet, att ifall kvinnorna, såsom herrarna väl avse, skola deltaga i de politiska valen på samma sätt som männen, äro kvinnorna i majoritet. Vi ha statistikens oförtydbara vittnesbörd om att så är fallet. Är det då verkligen meningen, att man skall införa denna reform utan att på något sätt taga hänsyn till en sådan sak? Vänstern vill icke göra det, den kommer med sitt förslag, att det skall vara rösträtt för kvinnorna lika väl som för männen, och från justitieministerns sida uttalas det: kom då fram och säg vad Ni vilja? Frågan ligger icke på det sättet. Vi ha i konstitutionsutskottet i fjol genom våra ledamöter där framhållit, att vi anse, att det bör tagas hänsyn till detta, om den kvinnliga rösträtten skall införas. Men Kungl. Maj:t har icke alls fäst avseende därvid, Kungl. Maj:t bryr sig icke om den saken. Vi kunna då icke göra annat än vidhålla den uppfattning, som vi ha.

För att mitt anförande må bli någorlunda fullständigt, måste jag vidare erinra om något, som väl ändå är ganska betänkligt i konstitutionsutskottets utlåtande, och det är, vad utskottet säger om fullmaktsröstning. När man läser detta, undrar man, om det är riktigt, att en grundlagsändring skall tillkomma så pass lättvindigt, som här föreslås. Kungl. Maj:t har icke berört frågan, men utskottet har upptagit den och uttalat sig mycket svävande om hur det verkligen skall vara, då utskottet säger, att en bestämmelse härom kan införas i grundlagen. Med andra ord skall i grundlagen taga in en bestämmelse, som dock, säga vad man vill, icke kan tillämpas utan att det kommer en motsvarande bestämmelse i vallagen. Nog vore det väl riktigare att säga på en gång, hur vallagen skall se ut, så att man har det hela i fullständigt sammanhang. För mig måste det stå som principiellt oriktigt att ändra grundlagen utan att man har klart för sig, vilka ändringar av andra lagar därav måste bli en följd.

Och så till slut, herr talman, ha vi den stora författningsreformen, som ligger på kamrarnas bord. Är det så underligt, om man på högernsida ställer sig betänksam mot den nuvarande regeringens förslag i dessa olika avseenden? Det är en reform, som avser att åstadkomma en väsentlig omstöpning av hela det politiska förhållandet mellan de båda kamrarna, därigenom att den kommer att medföra en så genomgripande förändring av första kammarens sammansättning. Samtidigt som denna reform föreligger, ha vi, skilt från densamma, det förslag, som just nu behandlas, om införande av nära 1½ miljon nya valmän vid valen till andra kammaren. Jag förstår ju mycket väl herr justitieministern, när han uttalar sig såsom han gör om demokratien. Han tillhör ju ett parti, för vilket blotta ordet demokrati är tillfyllest. Är det någonting, som man kan beteckna som demokratiskt, så är det bra. För honom och hans parti är detta a och o, och tror man, att någonting är demokratiskt, så är det icke vidare att resonera

om, utan då är det en reform, som skall genomföras. Det gäller bara att låta så många som möjligt välja, antalet väljare må gärna, såsom här enligt förslaget bleve fallet, mer än fördubblas, räkna sedan rösterna och se efter, var majoriteten finnes, den har rätt och minoriteten har ingenting att säga! När man har en sådan uppfattning om demokratiens stora och betydande fördelar, förstår jag, att man icke hesiterar utan säger, att här finnes ingenting att utreda.

*Ang. politisk
valrätt och
valbarhet för
kvinnor.
(Forts.)*

Gent emot detta vill jag för att komma till slutet av mitt anförande säga, att jag ingenting har emot att höra till det parti, som vill kalla sig besinningens parti.

Med herr Lindman förenade sig herrar *Norman, Andersson* i Knäppinge, *Svensson* i Kompersmåla och *Welin*.

Herr Vennerström: Herr Lindman och likaså herr Hildebrand ha i sina anföranden synnerligen grundligt dementerat justitieministerns vackra tanke, att högermännen övergått till att bli principiella anhängare av kvinnans rösträtt. Vi ha från de två talarnas sida sett framföras i stor och vacker parad alla de obotfärdigas förhinder, som högern har gent emot kvinnans rättfärdiga rösträttskamp. Det har varit ett myller och ett sammelsurium av dels konjunkturskäl och dels gamla förlegade principskäl, som riksdagen ärligen slaktar, men som i alla fall året efter återkomma lika morgonfriska och pigga som Särimmers bekanta galt.

Herr Lindman slutade med att säga, att vi icke böra lösa denna fråga isolerad, utan att den bör sammanknytas med övriga stora vid denna riksdag föreliggande författningsförslag. Han nämnde reformen av den kommunala rösträtten och ansåg nödvändigt att taga i övervägande första kammarens sammansättning och tillvaro på grundval av en reformerad kommunal skala. Det är ganska underligt att höra detta, då han själv vid det tillfälle, när han genomförde sin bekanta rösträttsreform, ändå sköt undan kvinnans rösträttsfråga med den argumentation, att man *icke* borde sammanknipa den frågan med de övriga stora rösträttsfrågorna, utan att den borde lösas fullständigt isolerad. Nu har herr Lindman liksom övriga högermän axlat en ny kappa, de ha svängt om, nu skall icke kvinnans rösträtt lösas isolerad, utan det måste ske i samband med de andra stora författningsproblemen. Man har gent emot detta dubbelspel rätt att säga, att högern driver uppenbart skoj, driver rent gyckel med de svenska kvinnorna, da den vill med rena svepskäl hindra deras rättfärdiga medborgarkrav att bana sig väg till fullständigt erkännande inom det svenska samhället. Man vill uppenbarligen slå samman frågan om kvinnans rösträtt med de övriga författningsfrågorna för att vid slutuppgörelsen erhålla ett lämpligt bytesobjekt. Man vill schackra med kvinnans rösträtt, införa hennes rättfärdiga krav som bytesvara på politikens marknadstorg, där de politiska hästbytarna hålla till, och herr Lindmans parti, rättfärdighetens parti, som brukar göra

Ang. politisk
valrätt och
valbarhet för
kvinnor.
(Forts.)

anspråk på särskilt moralmonopol, vill deltaga i den byteshandeln.

Herr Lindman gjorde gällande i sitt anförande, att kvinnorna själva sakna intresse för sin egen medborgarfråga. Han sade, att om man går ut på landsbygden och frågar hemmansägarhustrurna, skall man finna, att de kvinnorna icke ha intresse för att erhålla rösträtt. Jag misstänker, att herr Lindman icke frågat många av landsbygdens kvinnor. Jag tror icke, att han vistas i de folklagren. Min erfarenhet är en annan än hr Lindmans. Jag har under valkampanjerna i mina trakter mångfaldiga gånger funnit, att även gamla gråhåriga kvinnor, 60- och 70-åringar, ute på landsbygden äro synnerligen intresserade av denna fråga. Och då man vidrör densamma i ett föredrag, komma de vanligen fram och tacka för att ändå någon av de svenska riksdagsmännen vilja föra på tal även deras fråga under de stora politiska slagmålen. För övrigt vill jag hänvisa därtill, att skulle man mäta intresset efter antalet medlemmar inom de olika organisationerna, tror jag, att herr Lindmans valmansförbund skulle stå sig slätt, då jag antar, att antalet medlemmar näppeligen är större än i kvinnornas föreningar utan säkerligen mindre. Vill man mäta rätten till medborgarvärde efter antalet organiserade, skulle herr Lindman bli berövad sin talan inom kammaren, där han företräder ett av Sveriges främsta partier.

Sedan säger man, att kvinnorna under riksdagen hållit sig synnerligen lugna. Det är visserligen sant — enligt min tanke ha de varit alltför lugna. De ha varit bekajade med något av den slumner, som allas vår kära moder Svea i vanliga fall säges lida av. Vi se inga kvinnor utanför riksdagen, vi se inga demonstrationståg, se inga folkmöten. Jag beklagar, att kvinnorna icke lystrat och givit sin vilja kraftigare tillkänna. Jag tror, att herrarna i första kammaren och även herrarna av den Lindmanska högern i andra kammaren skulle haft nytta av att se, att kvinnorna själva bära på ett rättskrav, som för dem är ett verkligt intressekrav. Måhända ha kvinnorna giltiga skäl, varför de icke kunnat hålla sig framme. Måhända ha de varit upptagna med att stå i de livsmedelsköer, som de förträffliga styrande männen varit vänliga ställa till med. Men jag vill uttala min förvissning, att det lugn, som kvinnorna visat vid detta tillfälle, då deras stora fråga kommer att falla på första kammarens hårda motstånd, icke är sömnens lugn, utan att där bakom finns en fast vilja från kvinnornas sida att föra deras sak till seger.

Jag hörde icke herr Hildebrands anförande, men man har sagt mig, att det bland annat innehöll den tanken, att man bör sammanknyta medborgarfrågan med försvarsfrågan, och att ur den synpunkten kvinnorna icke borde ha samma rätt till medborgarvärde som männen. Jag vill taga fatt på den tanken och knyta samman dessa två frågor. Jag ställer mig då på den försvarsvänliga ståndpunkten, ehuru icke militärförsvarets ståndpunkt såsom herr Hildebrand och herr Lindman, utan på en annan försvarsvänlig stånd-

punkt. Det är sant, att Englands kvinnor, om jag icke misstar mig, till ett antal av $\frac{3}{4}$ miljon gatt in i de engelska ammunitionsfabrikerna, och att de till stor del därför erhållit sin rösträtt. I Sverige föreligger icke samma förhållande, men ha icke våra kvinnor i värnet om de svenska hemmen gentemot nödens och svältens mordängel, som männen i de krigande staterna släppt lös, utfört ett försvarsvärv, som alla böra erkänna och som sannerligen fullgjorts med ett hjältemod, som de män, vilka falla på slagfältet, icke presterat maken till? Samman knyter man alltså frågan om försvaret, försvaret för de fattiga hemmen, med rätten till medborgarvärde, vill jag gentemot herr Hildebrand hävda den tanken, att de svenska kvinnorna ha mera rätt än de svenska männen att få medborgarvärde, ty kvinnorna ha med sitt försvarsvärk gagnat våra hem och vårt land utan att skada några andras hem eller andras land, vad man dock gör med det militära försvaret. Sedan har herr Hildebrand framfört den tanken, att kvinnorna, om de fingo rösträtt, rentav skulle inom riksförsamlingen insläppa ett alltför stort antal omogna. Han har klagat över riksdagens sjunkande nivå, sedan vi erhöilo den allmänna rösträtten, och enligt herr Hildebrands tanke skulle nivån sjunka ännu mer, om kvinnorna komme till. Ja, det är möjligt, att nivån sjunkit, jag vet ej. Men da herr Hildebrand talar å sitt eget partis vägnar, förmodar jag, att hans erfarenhet är hämtad därifrån. Jag vill påminna mig att förra riksdagen, då högerpartiets främsta män sutto i regeringen, var det synnerligen svart att erhålla kvalificerade högerledare. Det var fullkomlig ledarnöd på den sidan, och jag tror, att högern den gången verkligen fick besanna herr Hildebrands tanke, att nivån inom det partiet då befann sig synnerligen lågt. För övrigt, om de omogna männen, de som befinna sig på en mindrevärdig nivå, skulle rensas ut ur andra kammaren, skulle det då ej vara till fördel, om man i stället satte in eliten av de svenska kvinnorna, högerns, liberalernas och socialdemokraternas kvinnor? Nivån skulle förvisso icke sjunka, utan höjas, om många ovärdiga män bytte plats och säte med värdiga kvinnor, kvinnor, som voro intresserade och kunniga i de frågor, som här avgöras. För övrigt låt oss tala om mogenhet — jag trodde det ordet skulle fastna på tvären i herr Hildebrands hals, då han framförde detsamma. Ha vi män någon anledning att ställa oss på fariséernas höga piedestal och att slå oss för våra manliga bröst och säga, att här finns manlighet, kunnighet och snille, här äro män, som kunna styra med tillgodoseende av statsnyttan, som herr Lindman så varmt talade om? Ja, vi kunna se oss omkring i världen. Vi styrde, vi män, till 1914, till den svarta veckan, och vi ha styrt även sedan. Och hur ha vi styrt? Jo, alldeles utmärkt bra. Hur ser nämligen Europa ut nu? Det är en enda ruinhög, och det är vi män, som ha styrt det därhän, kvinnorna ha icke hjälpt till. Nu säges det, att, om kvinnorna skulle komma med, så bleve det ett förfärligt vanstyre inom de olika staterna. Det må vara, att kvinnorna äro omogna, jag vet det ej. Vi kunna

*Ang. politisk
valrätt och
valbarhet för
kvinnor.
(Forts.)*

Ang. politisk
valrätt och
valbarhet för
kvinnor.

(Forts.)

ju antaga att herrar Lindman och Hildebrand ha rätt. Men om så är, låt de omogna kvinnorna komma med! Jag djärvs säga, att, om de omogna kvinnorna komma med, så skall icke vanstyret i världen framstå så vidrigt, som det gör nu, då vi mogna män ensam skötte världen och skötte den mer än genomuselt.

Sedan talade även herr Lindman om en annan sak — som herr Hallén anmärkte, att herr Magnusson i Skövde redan var inne på under remissdebatten — att kvinnorna äro övertaliga och att vi därför icke borde tillåta från våra speciellt manliga, maskulina synpunkter, att kvinnorna skulle erhålla rösträtt. Jag vill då gentemot detta säga — och jag upprepar vad jag sade nyligen — att jag tror icke, att, om våra kvinnor voro inne i andra kammaren i stället för oss män, det bleve så synnerligen mycket sämre. Om herr Räf skulle byta plats med fru Räf, tror jag icke vi andra skulle klaga, och om herr Magnusson bytte med fru Magnusson, tror jag icke heller vi i det fallet skulle beklaga oss så synnerligen mycket. Jag tror emellertid icke, att något sådant byte kommer till stånd. Ty om vi se, hur rösträtten verkat i andra stater. där kvinnorna likaledes äro övertaliga och ha fått rösträtt, hur ställer det sig i dessa stater? Gå vi till Finland, så finna vi, att vid senaste lantdagsvalen har antalet kvinnor svängt mellan 17, det minsta, och fram till 25, det högsta, alltså 25 av 200, d. v. s. $\frac{1}{8}$. Gå vi till Norge, så har kvinnans övertalighet haft nästan ingen inverkan på männens mångtalighet i norska stortinget. Och gå vi till Danmark, så se vi, att de danska kvinnorna med sin övertalighet erhållit summa summarum fyra platser mot de många, som männen ha. Jag tror alltså att såväl herr Lindman, och herr Hildebrand som herr Magnusson och även herr Räf kunna vara synnerligen trygga, att ni få sitta på edra säten, och även huvudmassan måhända av de mindre kvalificerade behöva nog icke heller byta med bättre kvalificerade damer.

Sedan sade herr Lindman, att man icke skulle dra in kvinnorna i politiken, icke lasta på spröda damer det hårda grovarbete, som vi män måste syssla med i politiken. Jag vill erinra herr Lindman om gångna tider. Herr Lindman talade även här något dubbeltungat. Det var en tid, då herr Lindman satte kronan på sitt verk som en av Sveriges, enligt beundrande högermän, största statsmän genom att genomföra en viss rösträttsreform. Jag vill minnas, att däri skulle inbegripas, att kvinnorna skulle ha rösträtt i det kommunala livet och till landstingen, och att följaktligen kvinnorna skulle ha rätt att välja till första kammaren. Alltså har herr Lindman hjälpt till att draga Sveriges arma oskyldiga kvinnor från hemmets lugna område in i det politiska eländets usla gyckelspel. Herr Lindman får sålunda göra oss alla från vänstern sällskap som missdådare, då det gäller att tillåta detta skövlande av hemfriden, som ju enligt hans tanke blir en följd, om kvinnorna erhålla verkligt medborgarvärde. Kvinnornas rätt att komma in i politiken är redan fastslagen, till och med

av herr Lindman, och kvinnorna ha visat ganska stor livaktighet ifråga om de kommunala valen.

Vi böra fortsätta på de vägarna, ty tills dato har det icke visat sig, att kvinnorna missbrukat sina rättigheter, utan att deras utövande tvärtom varit till gagn för kvinnan, till gagn för staten och icke vid något tillfälle till skada för hemmen. Det är nämligen icke så, som herr Lindman gjorde gällande, att man har rätt att ställa hemmet på ena sidan, staten på andra sidan och sätta tanken på kvinnans medborgarrätt å ena sidan som en kontrast gentemot statsnyttans stora tanke å andra sidan. Jag ställer mig helt och fullt på herr Lindmans ståndpunkt, att kvinnans väsentligaste uppgift förvisso är inom hemmet. Hon har den stora ovanskliga uppgiften att vara grundval för det lugna och starka hemmet, att värda den uppväxande generationen, en uppgift, som vi män sannerligen icke kunna överskatta, men som vi i vanliga fall säkerligen underskatta. Nu söker högern göra gällande — och även herr Lindman var inne på denna sak och målade Belsebub på väggen — att om kvinnan skulle få rösträtt, då skulle den stora uppgift, som kvinnan har i hemmet, komma att fullständigt förfuskas och hemmen mähända fullständigt ramla i spillror. Låt oss draga fram dessa fruktansvärda konsekvenser! Låt oss stanna inför tanken, att fru Lindman skulle erhålla rösträtt, skulle nödgas gå fram vart tredje år för att lägga sin röstsedel i valurnan. Då skulle, för att ta herr Lindman på orden, det Lindmanska hemmet falla i spillror, de Lindmanska barnen växa upp till fullständiga förbrytare och de Lindmanska grytorna koka över i följd av bristande vård. Ja, så ställer sig konsekvenserna av det talet. Vi kunna icke hålla oss allvarliga, vi kunna icke tro, att det är allvarliga män, ledande statsmän, som i nådens år 1918 kunna komma med synpunkter, av vilka vi måste dra sådana konsekvenser.

Jag erkänner i alla fall det sunda i herr Lindmans tanke, att kvinnorna huvudsakligen skola hålla sig hemma i sina hem och sköta sina stora uppgifter där. Men om man utgår från den tanken, att kvinnorna skola värna hemmen och sköta de uppväxande generationerna, då måste kvinnorna erhålla fullt medborgarvärde för att vid varje tillfälle, då man stiftar lagar till värn för hemmen, även kunna påverka en sådan lagstiftning. Jag vill gå till den svenska riksdagen och ta fråga efter fråga. För att då exempelvis taga lagarna om dyrtiden, angående maximipris och reglering, denna lagstiftning, som åsyftar mera mat och billig mat, så vill jag ställa den frågan: gäller icke detta hemmets välfärd, gäller det icke barnen i stugorna? Böra då icke kvinnorna i stugorna få rätt att föra sin egen tanke till torgs? Låt mig taga nykterhetsfrågan. Vi veta alla, att alkoholismen skövlar tusentals hem, vållar tusentals kvinnor hugg och slag, vållar, att tusentals barn komma att växa upp till förbrytare. Bör icke, om man utgår från hemmets synpunkt, även i det fallet kvinnan tillerkännas fullt medborgarvärde för att tillvarataga hemmets intressen? Vi ha vid

Ang. politisk
valrätt och
valbarhet för
kvinnor.
(Forts.)

Ang. politisk
valrätt och
valbarhet för
kvinnor.
(Forts.)

årets riksdag en fråga angående ny fattigvårdslagstiftning. Är det icke så, att tusentals kvinnor här i Sverige blivit lämnade vind för våg av slarviga, supiga män? Berör icke denna lagstiftning hemmet och kvinnan synnerligen nära? Och böra då icke kvinnorna, om man ser saken från hemmets synpunkt, även ha rätt att i den frågan värna med en bättre lagstiftning i fattigvårdshänseende sina egna hem och sina egna barn?

Men jag vill vidare säga gentemot herr Lindman, att det icke bara förehåller sig så att kvinnans utövning av medborgarrätt star i dessa frågor i överensstämmelse med den verkliga och sanna nyttan för hemmen. Nyttan för kvinnorna själva står även i överensstämmelse med både rättstanken och med den verkliga statnyttan. Vi böra väl åtminstone kunna vara ense om, att kvinnorna böra äga rätt att lagstifta i alla frågor, som gälla kvinnor och män ungefär lika. Jag påminner om det tillfalle då vi härom året i andra kammaren behandlade äktenskapslagen. Det var en lag, som gällde kvinnor och män lika. Om vi en gång skola gifva oss, så behövs det ju både man och kvinna, och om vi skola skiljas, behövs både man och kvinna, och gäller det att föda barn, så äro vi män tämligen hjälplösa. Jag måste således säga, att det är en lag, som berör kvinnan synnerligen nära. Men då var det 230 män i andra kammaren som sutto här nere och lagstiftade, och kvinnorna sutto liksom i dag på läktaren och hade den stora nåden att se och höra, då vi mogna män ensamma avgjorde den frågan, som gällde lika för såväl män som kvinnor.

Vi hade en liknande lagstiftning förra året nämligen den om oäkta barn, och vi ha i år en annan, den om könssjukdomarna, beträffande vilka lagstiftningar väl kan sägas, att såväl män som kvinnor äro intresserade av dem. Men vi se även att i dessa frågor männen ensamma lagstifta. Här borde väl ändock män och kvinnor ha samma rätt, ty lagarna gälla såväl män som kvinnor och lika för dem båda. Ur den synpunkten, ur likhetens synpunkt, borde kvinnorna ha samma rätt som männen hava.

Då jag nu nämnda ordet »rätt», vill jag slutligen slå fast, att herr Lindman, som i sitt stora tal deklarerade högerns omedgörlighetsståndpunkt, därmed förnekade, att det finns någon rättstanke, någon bärande rättsgrund bakom kvinnornas medborgarfråga. Här kan ju ingen bevisföring komma till stånd, här står den ena tron mot den andra, här står nej från herr Lindmans sida gentemot ja från vår sida. Men gentemot herr Lindmans förnekande av rätten vill jag hävda den tanken, att varje hederlig, myndig, arbetande svensk man och kvinna, som gör sin redliga gärning inom det egna landet, gör den helt och fullt och gagnar landet, skall ha samma rätt som alla andra. Varje medborgare bör våga lika helt enkelt, därför att varje medborgares arbete är nödvändigt för det hela, för det stora, för det gemensamma. Om man säger nej, som herr Lindman gör, skapar man icke det lugn, man vill erhålla. Man skapar — som vi läste, att en kvinna skrivit i en sydsvensk tidning — genom att säga nej till den medborgerliga rättstanken en

bitterhet, som gräver sig synnerligen djupt och säkerligen skall vara till bestående fara och skada för hela vårt land.

Med detta har jag särskilt vänt mig mot högerns män. Jag anser mig i detta sammanhang icke hava någon anledning att gå in på de skiljaktiga meningar, den socialdemokratiska vänstern har mot det av regeringen framlagda förslaget. Vi komma till de frågorna vid debatten om paragraferna 16 och 24. Jag vill nu rikta stöten mot den svenska högern, som även vid detta tillfälle, trots belysningen av händelserna i världen, där kvinnornas rättsfråga går fram till seger, säger nej till varje tanke på förändring.

Jag vill sluta med att rikta den frågan till den nu sittande regeringen: vad tänker den göra i det fall att högern — som den kommer att göra — säger sitt nej både i denna fråga och även i övriga vid innevarande riksdag föreliggande stora medborgarfrågor? Här faller man kvinnans rösträtt — budet kommer säkerligen ganska snart från första kammaren därom — här faller man den kommunala rösträtten; man gör från högerns sida rent bord. Det vore sannerligen på tid att regeringspartierna och vi från den socialdemokratiska vänstern skola i det fallet ställa oss sida vid sida gå fram en gång för alla för att bryta det fåtalsvälde, högern har panna att sätta gent emot flertalets befogade krav. Vid det senaste valet fanns inom högern, hjälptrupperna från bondeförbundet och riksförbundet inberäknade, ungefär 244,000 valmän. Det fanns 492,000 vänstervalmän, alltså dubbel majoritet och då hade ändock icke kvinnorna rätt att deltaga. Jag vill ställa den frågan: är det icke rim och reson, att denna majoritet bland Sveriges folk föresätter sig att med alla till buds stående lagliga och skarpa vapen bryta motståndet från förstakammarhögerns sida mot alla författningskrav och även mot kvinnornas berättigade krav?

Herr talman, jag vill sluta med att yrka bifall till den nu föredragna punkten av utskottets betänkande.

Herr Röing: Det påstås, mina herrar, att allting flyter, men jag vet åtminstone en sak, som är stadd i oavbrutet sjunkande, det är valören av de skäl, som av de medlemmar i konstitutionsutskottet framhållas är efter år, vilka äro motståndare till den kvinnliga rösträtten.

När denna fråga i fjol behandlades här i riksdagen, gick jag över till första kammaren och fick då tillfälle åhöra ett anförande av en av de män inom konstitutionsutskottet, som förut ansetts vara en av de mest utpräglade motståndarna till denna reform. Professor Kjellén förklarade, att han från och med den stunden nedlade vapnen, emedan han ansåg, att vågskålen hade slagit över, och att skålen för reformen numera vore vida tyngre än skålen mot densamma. Jag åhörde sedermera ett anförande av högerns ledare, justitierådet Trygger, som framhöll, att han numera vore principiell anhängare av kvinnans politiska rösträtt. Efter dessa båda anföranden hade jag verkligen fått den bestämda uppfattningen, att nu var motståndet så brutet, att denna för vårt land så

Ang. politisk
valbrätt och
valbarhet för
kvinnor.
(Forts.)

betydelsefulla fråga skulle få sin lösning vid 1918 års riksdag. Jag trodde därför knappast mina öron, när man började tala här i riksdagen om, att högern inom konstitutionsutskottet fortfarande var lika bestämd motståndare till denna reform som förut, och det var verkligen med en viss spänning och ett visst intresse jag tog det föreliggande utskottsbetänkandet i min hand för att läsa igenom de tungt vägande skäl, som högermännen kunde anföra i sin reservation mot detta krav. Men när jag läste detsamma, vad fann jag? Jo, jag fann verkligen det ynkeligaste jag någonsin läst i ett utskottsbetänkande under de fjorton riksdagar jag haft äran hava plats i denna kammare. Det är ett fullständigt fattigdomsbevis från högerns sida att komma fram med en reservation mot denna reform, byggd på så underhaltiga skäl som de här anförda.

Herr justitieministern och flera talare efter honom hava redan granskat dessa skäl och framhållit, huru litet man behöver fästa sig vid desamma. Det är, som vi tänkte oss, icke de synpunkter, vilka äro framhållna av reservanterna, som äro grundläggande för högerns ståndpunkt i frågan. Nej, de synpunkterna kommo nog fram i det anförande, som nyss hölls här i andra kammaren av högerns nuvarande ledare, herr Lindman. Herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet framhöll i sitt anförande, att högerpartiet har nog endast att svara antingen framåt eller bakåt. Ja, högerns nuvarande ledare, amiral Lindman, han gav svar på den frågan, och som gammal sjöman kommenderade han: back! Det var icke längre de svävande fraserna, att man ställer sig rätt välvilligt till reformen, blott man får se, att vänstermännen inom utskottet bli eniga om alla detaljer, blott man får vissa utredningar till stånd. Nej, han uttalade sin egen mening, och som jag antager talade han vid detta tillfälle å hela högerns vägnar inom denna kammare, och jag håller honom räkning för att han så öppet uttalade sin ståndpunkt i frågan. Jag klandrar honom ej det allra minsta därför. Jag respekterar varje ärlig övertygelse, även om den är fullständigt motsatt min egen, och jag är övertygad om att herr Lindman fullständigt har missuppfattat det klander, som har gjorts gällande från denna talarstol från vänstertalares sida mot en ärlig högeruppfattning i denna fråga. Nej, klandret har endast gällt reservationens innehåll.

Herr Lindman säger, att det gäller endast att se denna fråga ur statsnyttans synpunkt och att besvara den frågan, om det verkligen är till nytta, att kvinnan kommer in uti politiken och i riksdagsarbetet. Han sade: vänstern lämnar ett jakande svar på denna fråga; högern lämnar ett annat, och närmast väl ett motsatt svar. Ty, framhöll herr Lindman, är det någon mening att ge kvinnan rösträtt, då skall man också ha det kravet på henne, att hon skall deltaga på samma sätt som männen göra det i det politiska livet, och däri har han otvivelaktigt rätt. Men herr Lindman framhöll, att kvinnans plats är uti hemmet: hon har icke tid att sätta sig in i alla dessa frågor, som röra sig i tiden, utan det får hon överlämna till mannen. — Ja, om kvinnans huvuduppgift

är förlagd till hemmet, så är väl mannens huvuduppgift ute i livet. Är han, som jag, köpman, så har han sin huvuduppgift på kontoret, är han arbetare, så har han den uti fabriken etc. Men han har väl stunder lika väl som kvinnan, då han kan och bör ägna sin tanke och sin uppmärksamhet åt de frågor, som röra sig i tiden, och är förhållandet mellan man och hustru och mellan fader och barn som det bör vara, finnes det rikliga tillfällen i hemlivet till tankeutbyte mellan mannen och de andra familjemedlemmarna i dessa viktiga frågor.

Herr Lindman hesiterade även att vara med om denna reform, därför att kvinnorna på så sätt skulle dragas med in uti agitationen. Ja, tro ni, mina herrar, att det skulle vara någon olycka för agitationen? Tror ni ej, att då en ändring skulle inträffa — högermännen påstodo, när den proportionella valmetoden genomfördes, att striderna därefter skulle förmildras, det skulle bli försoning partierna emellan, fast nu erfarenheten visat, att det proportionella valsystemet verkat i motsatt riktning — men kommer kvinnan med, säger jag, har jag viss förhoppning, att agitationen kommer att ligga på ett högre plan än den nu gör, och det gör jag med den erfarenhet jag har från den långa valrörelse i Danmark, som avslutades i måndags, sedan de pågått i fyra veckor. Jag vill endast som ett exempel för herr Lindman nämna, att den i högerns fastaste borg i Danmark valde representanten i lördags åtta dagar sedan uppträdde, när valstriden var slut, inför den stora valmanskår, som då var samlad, och icke allenast överlämnade en blomsterbukett till det radikala partiets kandidat utan även komplimenterade henne för det utsökta sätt, varpå hon lett valstriden och därmed höjt densamma.

Herr Lindman ansåg fortfarande, att kvinnorna hava intet vidare intresse av denna fråga. Ja, han antog och förutsatte, att den stora mängden av Sveriges kvinnor egentligen voro motståndare till denna reform. Vid mina besök i Norge, Danmark och andra länder, har jag hört högtalare framföra samma synpunkter, när denna reform varit före i representationerna, som herr Lindman. Men, mina herrar, vad har erfarenheten visat t. ex. i Danmark nu i måndags? Det var första gången kvinnorna hade rätt att utöva sin politiska rösträtt. Man skulle väl då antaga, att valdeltagarne bland denna ofantligt ökade valmanskår skulle ha minskats procentvis mot förut, men förhållandet var ingalunda så, det var tvärtom ett deltagande, som man aldrig någonsin sett maken till under den tid, som männen ensamma haft rösträtt. Man kan gå ifrån valkrets till valkrets i Danmark och se, att där valmännen deltagit med 83, 82, 81 % av alla valberättigade, och sammånlagda genomsnittsprocenten i måndags var högre än vid något föregående val. Kvinnorna i Danmark hava visat det allra livligaste intresse för deltagande i valet, och jag är övertygad om, att om kvinnorna i Sverige nu skulle få rösträtt, de också skulle deltaga första gången de hade rätt att utöva sin rösträtt i lika stor utsträckning som sina danska systrar.

*Ang. politisk
valrätt och
valbarhet för
kvinnor.
(Forts.)*

Ang. politisk
valrätt och
valbarhet för
kvinnor.
(Forts.)

Skulle det ävenledes här i Sverige inträffa detsamma som i Danmark, att det i riksdagen skulle komma in några kvinnor, så inte behöfde vi män vara rädda för att icke dessa kvinnliga representanters duglighet skulle stå fullständigt i nivå med vår kompetens för vårt ansvarsfulla uppdrag. Ja, mina herrar, jag går så långt, att jag vågar förutsätta, att även om högern sätter in kvinnor efter denna reforms genomförande här i kammaren, icke någon av dessa kvinnor skall vara med om att skriva ett sådant underhålligt yttrande som högerns reservation i föreliggande konstitutionsutskottsbetänkande.

Nu talade herr Lindman dessutom om högerkvinnornas uppfattning, och herr Lindman reagerade alldeles speciellt mot herr justitieministerns yttrande härom. Jag vet dock, att herr Lindman liksom herr Trygger i första kammaren från högerkvinnor har erhållit ett brev med helt annat innehåll. Jag har här i min hand — jag antager att vi alla i kammaren hava fått oss tillsänd från högerkvinnorna en kopia av det brev, som tillsänts högerns ledare såväl i andra kammaren som i första — detta brev, i vilket de uttala sin oro över högerns eventuella uppträdande i dag, varigenom denna viktiga fråga änyo skulle falla. Högerkvinnorna uttala bl. a. sin oro för att högerns oresonliga motstånd även i år skulle leda dithän, att kvinnorna i allt större utsträckning vända högern ryggen och ansluta sig till vänsterpartierna, om de icke föredraga att sitta hemma på valdagen. Ja, då skulle åtminstone det gamla ordspråket besanna sig, att det inte är något ont, som inte har något gott med sig, i det att, om man nu mottätter sig denna reform, det åtminstone skulle skapa vänsterkvinnor av förutvarande konservativa kvinnor.

Men jag kan icke se denna viktiga fråga ur partisynpunkt, utan jag måste, liksom herr Lindman, se den ur samballelig synpunkt, ur landets synpunkt. Och det är därför, herr talman, inte uteslutande som en gård av rättvisa mot kvinnan, som jag nu yrkar bifall till utskottets hemställan, utan det är icke minst därför, att jag anser, att jag därmed bäst gagnar mitt fosterland. Ty hur länge världskriget än varar och hur länge vi än komma att få känning av dess följder, så är det säkert, att vårt land kommer under ett sådant tryck, att det är nödvändigt, att alla dess medborgare, som ha kommit till en viss ålder, känna sig på det intimaste sätt bundna vid fosterlandet och att alla känna sig ha hel och full medborgarrätt i detta land.

Det är därför, herr talman, som jag nu ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Magnusson i Skövde: Herr talman, mina herrar! Jag har visserligen ingen blomsterbukett att räcka herr Röing med anledning av hans anförande, men jag kan icke underlåta att påpeka ett uttalande, som han gjorde i slutet av sitt anförande, då han yttrade, att »skulle det inträffa, att det här i riksdagen komme in någon eller några kvinnor» etc. Det tycks vara en föreställning

på det håll, där man särskilt lägger sig vinn om att genomföra kvinnans politiska rösträtt, att denna reform skulle verka ungefär så, som herr Röing uttryckte det: »skulle det tilläventyrs komma in någon kvinna i riksdagen . . .». Man räknar tydligen med, att det skulle bli synnerligen få, en eller annan, kanske helst ingen. Nu hör jag till dem, det vill jag ärligt säga ifrån, och det deklarerade jag redan i ett anförande under remissdebatten, som äro principiella motståndare till kvinnans politiska rösträtt. Men jag tillät mig i detta anförande också peka på att de, som äro vänner av densamma och som arbeta på att få den genomförd, även böra tillfullo tänka sig in uti och sätta sig in i vad den skulle komma att betyda. Det skulle nog icke bli så, som herr Röing tycks förutsätta, att det endast skulle komma in en eller annan kvinna, utan vi måste givetvis tänka oss det förhållandet, att kvinnorna förr eller senare komma att taga ut sin fulla rätt även ifråga om själva representationsrätten. Och därmed vore ju ingen olycka skedd, för så vitt man verkligen tror på välsignelsen och nyttan av kvinnans inträde i det politiska livet.

Emellertid, då herr justitieministern här med ett ord, som att döma av bifallsleendet tydligen verkat rent av förlösande på det håll, där man träder in för kvinnans politiska rösträtt, talade om, att det skulle vara någon fruktan för kvinnorna som bekajade dem, som motsätta sig kravet på kvinnans politiska rösträtt, så var det närmast detta, som uppkallade mig till en gensaga. Jag vågar säga, att det kan hända, att fruktan för kvinnorna är större på den sidan, där man faller undan för deras rösträttskrav, där man är rädd för att mista den kvinnliga agitationskraft, som är förbunden med kvinnans rösträttsrörelse. Det kan hända, att modet är större på den sidan, där man ärligt vågar säga ifrån, att man icke kan gilla detta krav, och att man är beredd att taga de svårigheter och även de förluster för ens meningsriktning, som detta kan innebära. Men är det så, att man i denna fråga verkligen har en principiell ståndpunkt och ser den såsom en fråga, som icke alls får avgöras enligt partipolitiska synpunkter, så blir det icke längre en fråga om de fördelar eller nackdelar, som ställningstagandet till densamma kan medföra för det parti man själv tillhör, utan det blir en fråga om en viktig samhällsangelägenhet, det blir en fråga om kvinnorna själva och en fråga om våra hem och deras ställning och därmed om vårt lands framtid.

En föregående talare, herr Vennerström, yttrade bland annat han var ju synnerligen mångordig, så kan jag icke ingå på ens det väsentligaste av vad han sade — att det icke skulle vara någon olycka, om exempelvis fru Magnusson skulle komma in i riksdagen. — Nå, jag tror nu inte alls, om hon är hågad att tacka honom för den komplimangen. Han yttrade också, att det icke skulle ske någon olycka, om exempelvis herr Lindmans fru skulle rösta vart tredje år, och då gäller väl detta också min hustru. Inte skulle väl barnen, sade han, fördenskull bli försummade och illa uppfostrade och hemmet gå under. Det vittnar dock om en

*Ang. politisk
valrätt och
valbarhet för
kvinnor.
(Forts.)*

Ang. politisk
valrätt och
valbarhet för
kvinnor.
(Forts.)

synnerligen ytlig uppfattning av rösträtten detta tal. Jag vände mig redan vid remissdebatten mot en sådan uppfattning. Är det så, att vi blott räkna med något sådant, som att kvinnorna vart tredje år eller i framtiden vart fjärde år, om valperiodernas förlängning blir genomförd, ha att avlämna sina röstsedlar, är detta hela innebörden, är detta hela det krav, som skulle ställas på kvinnorna, ja, då ha vi sannerligen en synnerligen ytlig uppfattning av rösträtten. För min del är jag verkligen så konservativ, att jag anser det vara synnerligen lättsinnigt att giva rösträtt under sådana betingelser och icke kräva mer av dem som få rösträtten. Bakom denna handling att vart tredje eller vart fjärde år lägga sin valsedel i rösturnan bör väl också rättvisligen ligga kravet på att man lägger sig vinn om att sätta sig in i de frågor och förhållanden, som påverkas av denna valhandling. Och då är sannerligen saken icke så enkel eller så litet arbetskrävande, som man på vissa håll tycks förmena.

I det anförande vid årets remissdebatt, som jag här förut erinrat om, sökte jag göra gällande, att kvinnans ställning kommer att i hög grad påverkas av det nuvarande världskriget genom den övertalighet och därmed förenade fara för undervärdering av kvinnan, som världskriget förorsakat och att framför allt hemmens ställning kommer att äventyras. Jag sökte också göra gällande, att kvinnans indragande i de politiska striderna skulle draga henne ifrån hennes egentliga uppgifter i hemmet och därigenom lända till skada. Herr statsministern vände sig med några ord mot detta uttalande och förmenade att det lät såsom ett »eko från en länge sedan svunnen tid, såsom någonting förlegat.» Tyvärr är världskriget ingenting »förlegat» utan ett ännu pågående faktum, och dess inverkan på kvinnans ställning därute och i viss mån även på kvinnans ställning här hos oss, dess inverkan på hemmet är ingenting, som hör till en svunnen tid, utan den hör till den nuvarande och ännu mer till den kommande tiden. Hur man under sådana omständigheter kan beteckna min hänvisning till dessa förhållanden såsom något »förlegat» är obegripligt. Och på dessa grunder anser jag, att det är skäl att sätta frågan om kvinnans politiska rösträtt och kvinnans ställning i hemmet i samband med varandra. För min del har jag den principiella invändningen mot kvinnans rösträtt, att den skulle bidra till att draga kvinnorna bort ifrån hemmet och deras egentliga uppgifter och därigenom verka till skada för hemmen och för kvinnorna själva så sant som man själv även tager skada att dragas från sina egentliga och mest lämpliga uppgifter.

En ärad föregående talare, herr Hallén, kunde, sin vana trogen, icke underlåta att även nu i sitt anförande ge mig åtskilliga påpekningar, ehuru det var mera advokatyr än saklighet i hans anförande. Det har ju sagts, att advokatyr icke är främmande på visst prästerligt håll, och det synes, att herr Hallén också ger skäl för det omdömet. Men då han säger, att jag sökte spela ut motsättningen mellan könen och att jag vore förskräckt för kvin-

*Ang. politisk
valrätt och
valbarhet för
kvinnor.
(Forts.)*

nans inflytande och då han med statistiska siffror ville visa, att det icke skulle bli något övervägande inflytande för kvinnorna, så vill jag säga, att herr Hallén är en mycket egendomlig räkne-mästare. Han påvisade, att i åldern 25—30 år äro männen i större antal än kvinnorna, och han sade, att det överskjutande antalet kvinnor beror på att kvinnornas medellivslängd är högre än männens. Ja, men då måste ju dessa siffror peka just i den riktning, jag påvisat. Ty först efter 25-årsåldern och ännu mera i de högre åldrarna är det ju, som rösträtten inträder. Den statistik, som herr Hallén anförde, bestyrkte sålunda till full evidens det förhållande, som jag för min del vidrört, nämligen att kvinnorna komma att få ett större antal valberättigade än männen.

Emellertid, detta är en sak, som icke berör själva principfrågan, även om den också är att räkna med, även om vi också, då vi bedöma denna fråga, ha all anledning att räkna med en sådan omständighet. Ty gör man icke det, så tror jag verkligen att man bör ställa sig på den sida, som kräver ytterligare utredning av frågan.

Här gäller det emellertid kvinnornas egen ställning. Det gäller våra hems framtid, och därigenom också hela samhället. Är det så, att man verkligen kan visa övertygande skäl för att man har anledning att tro, att det stora flertalet kvinnor verkligen vilja ha och kräva denna rösträtt, vilja sätta sig in i vad därmed hör samman och att de kunna göra detta, utan att det kommer att inverka menligt och skadligt för hemmen, då kan ju kvinnorösträtten bli någonting att tänka på. Men så länge förhållandena äro sådana som för närvarande, nämligen att det stora flertalet av våra »arbetande och dugliga kvinnor», för att använda herr justitieministerns ord, vilka utan tvivel i större utsträckning finnas i hemmen än annorstädes, icke ha det ringaste intresse för rösträtten och då det är anledning befara, att den skulle draga dem bort från deras egentliga uppgifter, så tror jag att man, *med fullt värdesättande* av kvinnans oerhört stora betydelse och insatser i samhällslivet, likväl har skäl att ställa sig avvisande till kravet på kvinnans politiska rösträtt.

Herr Engberg: Herr talman, mina herrar! Man har med ett visst intresse kunnat lägga märke till, hur högern i denna diskussion gått från klarhet till klarhet. Det har hela tiden alltifrån den första högertalaren till den sista blivit ett utvecklande av synpunkterna på frågan på ett sådant sätt, att man tydligen märker, att den reservation, som avgivits i konstitutionsutskottet, den har varit det platoniska anslaget, och i samma mån, som vi ha nalkats herr Magnusson i Skövde — och det torde väl skärpas ännu ytterligare, när vi väl snart komma till herr Räf — så ha vi fått höra, hur vad som i konstitutionsutskottets reservation var mycket försiktigt, blivit allt handfastare och handfastare. När herr Hildebrand skickades fram såsom förste talare från högern, så lade man märke till, att han icke med ett enda ord sökte att

Ang. politisk
valrätt och
valbarhet för
kvinnor.

(Forts.)

taga ställning till den principiella frågan, därutinnan alltså ställande sig på reservanternas i konstitutionsutskottet ståndpunkt. Men när herr Lindman ryckte fram på sitt partis vägnar och med auktoriteten som sitt partis ledare, då fann man, att den där försiktigheten var resolut uppgiven, och herr Lindman stack inte under stol med, att han numera var en principiell motståndare till kvinnans politiska rösträtt. Och det var väl med detta uttalande som ryggestöd, som herr Magnusson fann sig föranlåten att skärpa detta än ytterligare.

Det är också ganska intressant att se de skäl, som från högersidan här utvecklats. Herr Hildebrand gjorde gällande, att bevekelsegrunden till att högern för närvarande motsätter sig kvinnans politiska rösträtt är, såsom han formulerade saken: »omsorgen om rikets välfärd och samhällets goda». Man frågar sig då ovillkorligen: vad skulle kvinnans rösträtt medföra för förfång för rikets välfärd och samhällets goda? Herr Hildebrand gav svaret härå. »Kvinnornas stora flertal», säger han, »är okunnigt.» Därför skulle okunnigheten endast ökas, och därifrån ledde han sin tanke över till riksdagens andra kammare, där han funnit en kvalitetförsämring. Ja, de tonerna har man hört tillräckligt ofta, detta tal om inkompetenskult. Men nog borde det stocka sig i halsen på en representant för högern att föra det talet till togs från ett parti, som anser det självfallet, att ångsågar och kvarnar, opersonliga bolag, hingststuterier o. d. skola ha politiskt inflytande, och som inte vill räkna med personligheten såsom måttstock utan endast med penningen och livlösa ting. Att det partiet nu framträder med bekymmer för kompetensens skull och den sjunkande kvaliteten, det är dock något alltför groteskt. Det går icke att å ena sidan intaga en sådan ställning till medborgerliga rättsfrågor i allmänhet och att å andra sidan, då det gäller kvinnans politiska rösträtt, framkomma med dessa bekymmer för inkompetens och sjunkande kvalitet.

Herr Hildebrand förklarade vidare, att den principiella oppositionen mot kvinnans politiska rösträtt har ökat på sista tiden. Ja, man har märkt det i dag, att den har ökat så, att den blivit en *bestämd* opposition från högerns sida, och man frågar sig inför detta: vad är anledningen, vad är det som har inträffat, sedan herr Kjellén gjorde sin kapitulation i första kammaren och sedan herr Trygger också förklarar sig ha uppgivit sitt principiella motstånd? Det måste ha inträffat något, som motiverar allt detta, och man skall sannerligen icke behöva leta så länge förrän man märker var anledningen ligger. Det finns ett slags anda ute i världen, som mer och mer under den sista tiden har stuckit upp sitt huvud och vädrar seger och morgonluft, och det finns ett parti i detta land, som alltid varit känsligt för den andan, och vars politiska funktion i grund och botten endast avspeglat stigandet och fallandet av denna anda ute i världen. Det är också endast ett uttryck för samma sak, när högern nu tar position till denna fråga och säger sitt resoluta nej. Den hoppas på ett nederlag för demokra-

tien över huvud taget i det politiska livet, och när herr Lindman i slutet av sitt anförande talade föraktligt om demokratin, låg däri tämligen klart uttryckt vad som i grund och botten rör sig på djupet av högerns resonemang. Men herr Lindman vill i alla fall söka få fram några skäl för avslaget och därför körde han fram med vad som alltid varit hans stora trumf, talet om statsnyttan. Vad är statsnyttan, herr Lindman? Herr Lindman talar alltid om statsnyttan såsom om något som objektivt förefinnes, något som man kan ta på, något som finnes i samhällslivet, och som man har att välja emellan att antaga eller förkasta. Men, herr Lindman, vem är det som avgör, vad som är statsnyttan? Herr Lindman talade om, att så länge man tillgodoser statsnyttans krav, har man rätt att tala om rätt till rösträtt, i annat fall icke. Men vad är då statsnyttan? Jo, enligt herr Lindman är det naturligtvis den politik, som fullföljes av hans parti och den klass, som han representerar, d. v. s. det är den storkapitalistiska företagareklassens intressen, som representera statsnyttan. Statsnyttan kan icke åberopas, tror jag, på det sätt herr Lindman gör i denna fråga, ty då blir det så, att varje samhällsklass sammankopplar sina intressen med vad de mena vara statsnyttan.

Emellertid sade herr Lindman även, att han icke tog hänsyn endast till denna statsnytta, utan även till den nytta den politiska rösträtten skulle medföra för kvinnorna själva. Men det är skäl att påminna honom om vad hans egen regering hade att anföra i sin proposition år 1907 angående kvinnornas ställning till den s. k. statsnyttan. Det heter där, »att kvinnan på grund av de henne särskilt utmärkande egenskaperna vore ägnad att utöva ett gagneligt inflytande i synnerhet på den sociala lagstiftningens område, såsom i fråga om fattigvård, sjukvård, undervisning och uppfostran». Ja, allt detta trodde jag var saker och ting, som tillhörde den s. k. »statsnyttan», och det lär väl alltså från herr Lindmans sida redan förut vara erkänt, att även med den formulering han måhända vill ge åt statsnyttan, han självvilligt den gången gjorde en utfästelse för den tanken, att kvinnan genom sin rösträtt skulle befrämja dessa icke oväsentliga delar av »statsnyttan».

Herr Lindman förklarade vidare, att en valman måste studera frågorna, och det är ett mycket betungande arbete och det vore synnerligen olyckligt om man skulle belasta kvinnan därmed. Ja, det kan vara intressant nog att höra detta, men det råkar i en pikant belysning, när man sammanställer det med vad herr Lindman nära nog i samma andedrag yttrade i övrigt, nämligen att högern aldrig skulle ha påstått eller hyst den uppfattningen, att kvinnan skulle ha någon sorts lägre intelligens och förmåga att verka i hem och samhälle än mannen. Men om kvinnans intelligens och förmåga är lika god som mannens, varför är herr Lindman då så bekymrad å kvinnans vägnar när hon skall studera sig in i de frågor, som kunna förekomma vid de allmänna valen?

Herr Lindman sade vidare, att vad som förekommit efter 1907 har gjort kravet mindre aktuellt, och han har funnit, att det över-

*Ang. politisk
valrätt och
valbarhet för
kvinnor.
(Forts.)*

Ang. politisk
valrätt och
valbarhet för
kvinnor.
(Forts.)

vägande antalet av Sveriges kvinnor icke vilja ha rösträtt i denna stund. Jag undrar, om man icke bakom detta resonemang kan skönja anletet av den Lindmanska statsnyttan. Jag undrar, om det icke är så, som jag påpekat, att statsnyttan sammangår med partinyttan och att man på högerkanten funnit, att ögonblicket ur högerynypunkt kanske icke är lyckligt, och då är saken icke statsnyttig, icke samhällsnyttig, och därmed är domen fälld.

Såsom ett tredje skäl för avslag å kvinnornas rösträttskrav förklarade herr Lindman, att kvinnorna med säkerhet komme att få majoritet. Ja, men jag får säga, att om man har erkänt, att kvinnan har lika god intelligens och förmåga som mannen, varför är man då så rädd för att kvinnan skulle komma numerärt i majoritet? Vad skall det parti, som sätter sakkunnigheten, förmågan och dugligheten i högsätet, ha att invända mot, om det skulle bli en övervikt efter könsgränsen sett, när det ändå icke kunde bli fråga om att den gränsen innebure ett streck mellan större eller mindre begåvning? Man kan icke resonera så utan att slå sig själv på fingrarna.

Herr Lindman förklarade vidare såsom sitt fjärde och sista skäl, att den stora förfättningsreformen gjorde det nödvändigt att nu yrka avslag på kravet om kvinnans rösträtt. Jag må säga, att det är väl ändå det långsöktaste av alla skäl, i synnerhet om man åt saken ger den vändning som både herr Lindman och herr Hildebrand gjorde, nämligen sätter den i samband med själva representationsreformen, frågan om tvåkammerssystem eller ej. Vad frågan om utvidgandet av valmanskårens numerär kan ha att skaffa med frågan om tvåkammerssystemet, det överlåter jag verkligen åt herr Lindman själv att söka utgrunda. Men det är ganska märkligt, att medan den svenska högern här gör sig till målsman för dylika allmänna åskådningar, så finner man, hur i landet söder om Östersjön helt andra toner komma från en av de män, som där räknas till den moderna högerns stödjepelare och som är herr Kjelléns lärofader i politisk vetenskap, nämligen Friedrich Meinecke, som för icke länge sedan utgivit ett föredrag, som handlar om vad han kallar »den tyska friheten» och vari han också kommit in på frågan om demokrati och rösträtt. Jag skall be att få översätta några rader ur detta synnerligen märkliga anförande. Han säger bland annat: »Alla förfättningsreformer som vi begära skola framför allt sönderbryta det skal, som hämmar personligheternas uppstigande i staten. De politiska rättigheter, som vi ge åt massorna, ge vi dem i den övertygelsen, att det i deras uppåtsträvande skikt rör sig en ursprunglig, friskt naturenlig drift till personlighet och till en full och innerlig delaktighet av vår kulturs och vårt statslivs alla fördelar.» Och han tillägger: »Vi våga för visso något, då vi nu riva ner skrankorna mellan massorna och staten, men som förhållandena nu ligga, riskera vi ännu mera och löpa ännu större fara, om vi icke riva ner dessa skrankor. Vi få icke undandraga oss detta krigs världshistoriska lärdomar och verkningar. Endast

en stat, som är intimt förbunden med sitt folk och med massorna av sitt folk kan i framtiden hålla sig upprätt i världen.»

Ja, det är i sanning andra toner än dem man hör från den svenska högern. Man har således nu att konstatera, att den preussiska högern i sina moderna andeströmningar befinner sig på frammarsch i förhållande till den höger, som representeras i andra kammaren av herr Lindman.

Och det är också min bestämda uppfattning, att frågan om kvinnans politiska rösträtt icke kan hållas tillbaka. Det är, bland annat, just världskrigets lärdomar, som visat oss, att kvinnans insats därunder i samhällslivet tagits till den grad i anspråk, att det icke längre finnes någon möjlighet att resa motstånd mot, att hon också får komma fram och deltaga i det politiska livet i likhet med mannen. Rösträttsfrågans historia är, som justitieministern erinrade om, en ganska sorglig historia, men jag får säga, att nog vore det det sorgligaste av allt och en bedrövlig självbetygsättning från den svenska högerns sida, om den nu, år 1918, skulle utan vidare avslå detta rättfärdiga krav, som dock uppbäres — vad herr Lindman än må säga — av kvinnornas stora massa, och som är ett demokratiskt krav, som ej kan hållas tillbaka, då det ligger fullständigt i linje med det krav, som formulerats av den tyske statsman, om vilken jag erinrat, nämligen att man måste sammansmälta folkets massa med staten för att på det sättet bygga det säkraste värnet för, att folket skall kunna hålla sig upprätt i framtiden.

Herr vice talmannen, Hamilton: Herr talman! Då jag under gårdagen tog del av de motiv för avslag på utskottets förslag som blivit anförda av reservanterna, fann jag, att dessa reservanter av högern frångått de principiella skäl för avslag, som högern under flera år förut åberopat, och att de nu icke voro med om förslaget på grund av, att detsamma skulle lida av några mindre brister. De skäl, som av reservanterna blivit anförda, äro emellertid icke hållbara. Herr justitieministern har redan fullständigt vederlagt dem.

Under debatten har nu herr Hildebrand anförts några skäl för avslag. Det ena var att valmanskårens ökning skulle nedsätta nivån hos denna kammare. Jag kan icke finna annat, än att kvinnan står på ungefär samma ståndpunkt beträffande intelligens som mannen, och att hon, om hon finge deltaga i valet, icke skulle trycka ned nivån hos representationen. Jag kan ej såsom herr Hildebrand finna, att andra kammarens nivå sjunkit, sedan den allmänna rösträtten blev införd. Jag har deltagit i ett trettiotal riksdagar och bör kunna bedöma den saken. Jag kan ej heller finna, att första kammaren, som väljes efter fyrktalsgrunder, står på högre nivå än andra kammaren, åtminstone om jag dömer efter min erfarenhet från den tid, då jag tillhörde nämnda kammare.

Det andra skälet, som herr Hildebrand anförde för avslag, var, att rösträtten borde sammanhänga med försvarsfrågan, så att

*Ang. politisk
valrätt och
valbarhet för
kvinnor.
(Forts.)*

Ang. politisk
valrätt och
valbarhet för
kvinnor.
(Forts.)

endast de, som deltaga i försvaret, borde ha rösträtt. Kan sådant vara hållbart? Vi hoppas, att den tid skall komma, då vi åtminstone kunna förminska vårt försvar, om ej alldeles avskaffa det-samma, och kunna bygga förhållandena mellan länderna på andra grunder än dem, som nu gälla. Skulle då folkets inflytande på landets politiska ledning i så fall försvinna? Eller hur menar herr Hildebrand?

Herr Lindman har förklarat, att, om det vore för staten gagneligt, så skulle man ansluta sig till den kvinnliga rösträtten. Men han anser, att så icke är förhållandet. Han erkänner, att kvinnan har en stor uppgift i samhällsarbetet, men han vill icke medgiva, att hon får något inflytande över samhällets utveckling. Jag tror, att en konstitution, som ej uppbygges på rättvisa grunder, är till skada för landet. Och man måste erkänna, att när kvinnan gör stora inlägg i samhällsarbetet, då är det orättvist att vägra henne inflytande på dess utveckling eller inflytande i riksdagen.

Herr Lindman har också framställt det spørsmålet, vad landsbygdens folk har för uppfattning i frågan. Jag tror, att landsbygdens folk önskar, att rättvisa skall vederfaras alla, och inser, att det är ett rättmätigt krav, som kvinnan ställer på samhället, att även hon får rösträtt, och att lantbofolket därför, om ej för annat, understödjer förslaget.

Frågan är icke ny. Vi ha länge behandlat den, och andra kammaren har intagit sin ställning till densamma, en ställning, som den ej kommer att frågå. Första kammaren har alltid voterat sitt nej. Jag tror nu icke, att det i längden är hållbart för första kammaren att i längden stå emot kvinnornas rösträttskrav. Andra länders kvinnor ha fått sina önskningar härutinnan uppfyllda. Skulle Sveriges kvinnor hållas nere på en lägre ståndpunkt än Norges, Danmarks och Finlands? Så får ej ske. Kvinns fordran är ett rättmätigt krav, som vi måste tillmötesgå.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till paragrafen.

Herr Räf: Herr talman mina herrar! Då herr Engberg var nog artig att visa mig en uppmärksamhet, skall jag börja med att visa honom en uppmärksamhet tillbaka.

Herr Engberg sade, att kvinnans intelligens och förmåga skulle nödvändiggöra hennes deltagande i det politiska livet. Jag får säga, att jag hyser fullt ut lika stort förtoende för kvinnans allmänna förmåga och intelligens som någonsin herr Engberg. Men jag tror därför ej, att kvinnan är lika lämplig på alla områden, där herr Engberg rör sig, som herr Engberg själv. Man kan ha intelligens och förmåga till något visst utan att vara lämplig på alla områden. Jag menar, att, då mannen rör sig på det politiska området, rör han sig på sitt gebit, och att kvinnan, då hon rör sig på sitt område, rör sig på sitt gebit.

Vidare vill jag säga, att i mitt anförande kommer jag ingalunda att tala om det principiella motståndet med avseende å

kvinnans politiska rösträtt, ehuru väl jag närmast ansluter mig där till, dock icke absolut.

Jag vill övergå till justitieministerns anförande och åtskilligt, som han däruti yttrade.

Han ansåg, att högern vore rädd för, att högerpartiet skulle lida skada genom kvinnans politiska rösträtt. Jag tror mig ha på sista tiden umgåtts lika mycket inom högerpartiet som någonsin justitieministern och deltagit i det politiska livet såväl under valstriderna som inom riksdagen och inom utskott, och jag har ej alls sett på något ställe, att högern varit mera angelägen att skydda sitt eget parti än vänstern att skydda sitt. Skulle jag döma efter satsen »efter sig själv dömer man andra», så skulle jag draga den slutsatsen, att det var mera justitieministerns personliga uppfattning, som framträdde, än ett objektivt omdöme om högerns ställning. Däremot har jag alltid lagt märke till, att i alla frågor, som röra det ena eller det andra politiska området, högern varit angelägen om att se efter, vilka verkningar en sak skulle ha med avseende å statens säkerhet och en lugn utveckling inåt och utåt. Det har varit ögonmärket.

Jag tror också, att man ej endast borde åberopa, att man har fått kvinnans rösträtt införd där och där och där, utan förnämligast borde undersöka, vilka verkningar denna rösträtt medfört i respektive länder. Men jag tror också, att vi äro överens om, att dessa verkningar ännu ej äro vägbara eller mätbara, ty rösträtten har gjort sig för kort tid gällande, för att man skulle kunna avgöra den saken. Emellertid ber jag att få rekommendera herrarna att gå t. ex. till Finland och se, vilket lyckligt tillstånd där för närvarande råder. Jag säger icke, att kvinnans insats i det politiska arbetet där varit den drivande orsaken, jag ber herrarna endast att se, huru situationen gestaltat sig där.

Nu säger justitieministern vidare på tal om verkningarna, att dessa ej behöva undersökas. Då vill jag erinra herrarna om, att, om kvinnans politiska rösträtt vore genomförd här i närvarande stund, skulle det enligt 1911 års statistik kunna bli så, att hela halvan av kammaren — om nu män och kvinnor sutto placerade på var sin sida — vore fullständigt upptagen av kvinnor och åtskilliga banker därtill. Det vore ett mycket vackert skådespel. Jag tar för givet, att den delen av kammaren i ett avseende ej vore mindre skön, än den för närvarande är, men om den vore mera omdömesgill i de saker, som i allmänhet förekomma här, det lämnar jag åt herrarna själva att betänka.

Nu säger man vidare, att det icke skulle behövas några garantier. Men hur kan man verkligen resonera så, att man vid genomförande av ett rösträttsförslag icke bör skaffa vederbörliga garantier för, hur detta förslag kommer att utfalla i verkligheten? Tycka icke herrarna själva, att det är lättsinnigt att förfara på sådant sätt?

Så säger herr justitieministern vidare, att det icke behöves någon utredning angående civilstånd och yrken och verkningarna

*Ang. politisk
valrätt och
valbarhet för
kvinnor.
(Forts.)*

Ang. politisk
valrätt och
valbarhet för
kvinnor.
(Forts.)

därav, »ty», säger han, »herrarna ha ju statistiken». — Men är det så lätt att med statistiken i hand så här hux flux utreda detta, då frågar jag: varför sitta så många av dessa kungliga kommittéer och just med statistiken som underlag för sin utredning arbeta år efter år? Det är ej så lätt att läsa statistik. Jag har nog också försökt mig på den konsten och huggit i sten många gånger.

Vidare säger justitieministern, att det icke heller behöves någon utredning, huru saken inverkar i förhållande till den stora författningsrevisionen, som säkerligen kommer att ligga på kammarens bord om några dagar. Är man verkligen så likgiltig för, hur en sak utfaller, då den sättes tillsammans med en så väldig förändring, som samma regering satt i utsikt, att man anser, att det ej ens behöves en utredning? Det är alldeles märkvärdigt att i denna andra kammare anno 1918 i de mest vitala frågor gång på gång få höra det påståendet, att ingen utredning behöves. I fråga om de skånska stenkolsgruvorna sades, att det icke behövedes någon utredning. När det nu är fråga om ett fullständigt genombrott av en ny rösträttsreform, behöves ingen utredning. Det är en ny princip, som man försöker införa i statslivet, då man vill skjuta undan varje utredning.

Så säger man, att det är genus masculinum, som för närvarande innehar makten och ej vill lämna den ifrån sig. Jag tänker, att det finnes åtskilliga av oss, som äro så lyckliga, att vi ha en älskad hustru där hemma, och jag undrar, om ej denna hustru utövar något inflytande på Er, mina herrar. Åtminstone är jag icke något värre petriåkat — som jag kallades härom aftonen — än att jag tar ett mycket starkt intryck av vad min hustru har att meddela mig. Och om hon säger: »Var så god att stanna hemma från riksdagen och bry dig ej om detta vidare», så ger jag mig härifrån. Så att vill nu herr Engberg få bort mig härifrån, så är det bara att skriva till henne och ställa så till, att hon uttrycker en önskan i den riktningen.

Så säger man, att kvinnorna äro så obeskrivligt angelägna att få rösträtt. Jag skall återkomma dit längre fram men vill redan nu säga, att jag sysselsatt mig åtskilligt med politik i dessa 15 eller 16 år och har rest inom vårt län i åtskilliga riktningar, och jag instämmer i vad som sagts förut, att det vi-st icke är resonans för kvinnans politiska rösträtt i våra bondehem. Jag har under mina resor knappast träffat någon kvinna, som intresserat sig för frågans lösning i sådan riktning, som det kungliga förslaget åsyftar.

Det var synnerligen betecknande, eller skall jag säga besynnerligt, att justitieministern gång på gång kom till det, som uttryckes på följande sätt: »Är det ej högerns mening med uppskov, att man skall avvakta, huruvida reformen kan gagna högern?» Har man hört på maken? Har det någonsin i världen varit ifrågasatt av någon inom högern? Nej aldrig, det vågar jag säga öppet här i kammaren, och jag ber den högerman, som har ett motsatt vittnesbörd att avge, att i så fall träda fram. Jag har aldrig någonsin

hört, att högern har reflekterat över, huruvida den skulle komma att vinna eller förlora på denna sak, utan frågan har gällt, huruvida landet i dess helhet komme att vinna eller förlora härpå. Detta har jag framhållit förut, men då justitieministern tycktes lägga stor vikt vid denna sak och åtskilliga gånger framdrog den, må det ursäktas mig, om jag också kommit tillbaka till saken ännu en gång.

Nu frågade vidare herr justitieministern: är det högerns mening att gå tillbaka i avseende å denna fråga? Jag tror det vore bäst, att justitieministern frågade hela landet, huruvida det inte går en motströmning mot kvinnans rösträtt genom landet, och då tror jag, att man måste svara ja. Huruvida en motsvarande strömning finnes inom högern, därom kan jag inte bestämt säga något, men det må höra till föremålen för den utredning, som herr justitieministern icke vill få till stånd.

Vidare säges det — och det kommer alltid tillbaka: det är rättvisa, det är bara rättvisa vi vilja kvinnorna. Ja, vilken rättvisa är det då? Är det inte lika stor rättvisa, att vi, som äro makar och fäder, stanna hemma som barnpigor, när vi inte mer ha några sådana? Är det inte lika stor rättvisa i att kvinnan fordrar, att vi skola sköta om köket och laga maten och dylikt? Kan man förneka rättvisan i det? Nej, det kan man inte, och på samma sätt förhåller det sig härvidlag. Men det är fråga om vad som är lämpligast också. När man skall ge sig på en lagstiftning av vad slag det vara månde, får man inte bara tala om rättvisa utan också tänka på vad som är lämpligt, och jag undrar, om det finnes någon här, vem det vara må, som verkligen anser, att det från lämplighetssynpunkt är bättre, att han stannar hemma och sköter familjen, går i köket etc., medan hans hustru reser upp till riksdagen och sitter här på bänkarna. Är det bättre, att ni lägga edra politiska handböcker eller vad det vara må åt sidan och säga till hustrun: »var så god och läs igenom det här, ty det är ju ganska viktigt, att du känner till det, om du skall deltaga i det politiska arbetet». Och sedan, när vi komma längre fram på året, försvinner kvinnan ur hemmet, i det hon förklarar: »nu måste jag ägna mig åt det politiska arbetet, och du får vara god att taga itu med köket och andra sysslor här». Ja, herrarna skratta, men tro herrarna att om kvinnan skall deltaga i det politiska livet, hon står så högt, att hon kan följa med politiken utan att inhämta kunskap först? Ha herrarna den tanken, så måtte ni icke ha sysselsatt er något djupare med politiken själva, ty för egen del har jag funnit det ganska nödvändigt att, som en annan talare sade, läsa öfver rätt duktigt. Och vidare, tror man verkligen, att det för jordbrukarna över huvud taget eller för småbrukarna och arbetarna, i vilkas hem det ofta inte finnes någon annan kvinna än hustrun, detta arrangemang skall vara tilltalande, d. v. s. att hustrun hänger sig åt politiken, varigenom hon givetvis måste hålla sig borta från hemmets skötsel, och då drängar och pigor komma in och skola ha någonting, sitter husmodern

*Ang. politisk
värdhet och
valbarhet för
kvinnor.
(Porta.)*

Ang. politisk
valrätt och
valbarhet för
kvinnor.
(Forts.)

över politiska dokument och studerar dem till nästa val och tänker över, om hon möjligen skall kunna komma in i riksdagen. Hur gestaltar det sig för övrigt i verkligheten? Herrarna tanka bara på dessa 230 personer som sitta här, men det är icke bara de kvinnor, som eventuellt skulle komma hit som det gäller, det är även de andra, som bli berörda av dessa förhållanden.

Till sist vill jag säga, att när man här talar om, att kvinnorna gärna vilja ha rösträtt — och det var alldeles märkvärdigt, hur hög siffra man angav, jag tror det var en halv miljon — så får jag säga, att om det verkligen vore på det sättet och om jag vore fullständigt övertygad om att en pluralitet bland de svenska kvinnorna ville ha kvinnlig rösträtt, skulle jag fullt på allvar börja undersöka saken, ty då, menar jag, stode jag inför kvinnornas bestämda vilja, men det vet jag nu icke, om jag gör, och därför ber jag de herrar, som verkligen intressera sig för kvinnans politiska rösträtt: var så goda och sätt i gång med en agitation för framförande här i riksdagen av en rösträttspetition, undertecknad av, låt oss säga, en miljon kvinnor i åldern 24 år och däröver — det är i allt fall icke mer än ungefär 60 à 66 procent av de kvinnor, som skulle komma i fråga. Framför man en sådan petition — och det bör icke vara så omöjligt, då den bekanta nykterhetspetitionen ju undertecknades av miljoner namn — då kan man börja allvarligare tänka på saken än som kan ske här i dag, då man icke ens kan med säkerhet ange något antal att tala om.

Det är givet, att med den uppfattning, som jag härvidlag har uttalat, jag yrkar avslag till utskottets hemställan och bifall till herr Clasons m. fl. reservation.

Herr vice talmannen, som under herr Räfs yttrande övertagit ledningen av kammarens förhandlingar, gav härpå ordet till

Herr Sterne, som anförde: Herr vice talman! Den siste talarens anförande synes mig vara ett mycket typiskt exempel på hur i stort sett, när det gäller själva frågans kärnpunkt, högerns talare äro fullständigt mållösa inför det problem man här ställer för dem, icke mållösa i den mening, att de sakna ord, men mållösa i den mening, att de vilja söka förbigå de sakliga argumenten och frågans kärnpunkt, i det man i stället radar upp en massa småsaker, som jag i det följande skall återkomma till.

Kvinnorösträtten är ett led i den demokratiska utvecklingsprocess, som vi nu stå inför i vårt land, liksom denna utveckling gör sig ännu kraftigare gällande runt om ute i världen. Visserligen har erkännandet av kvinnans politiska medborgarskap blivit såväl i parlamenten som i den offentliga diskussionen en fristående fråga, men i det stora hela måste frågan om kvinnorösträttens införande betraktas som en fråga om undanröjande av ett av de hinder, som i vår censusvalrätt utestänga såväl kvinnan som stora medborgargrupper bland männen från deras politiska inflytande. I vårt ställningstagande för eller emot kvinnans upptagande i det

*Ang. politisk
valrätt och
valbarhet för
kvinnor.
(Forts.)*

politiska rådslaget måste därför kärnpunkten i argumentationen bli frågan om själva innebörden i demokratiens kamp för politisk likställighet, eller med andra ord: erkänna vi demokrati, måste vi erkänna kvinnans rätt. Mena vi däremot, att det väsentliga i statens makt skall ligga i händerna på plutokratien, på fatalsväldet, då må detta sägas rent ut utan förskömande omskrivningar eller mer eller mindre trovärdiga undantflykter. Så ställer sig frågan från min synpunkt, och som demokrat kan jag inte finna några sakskaäl, som tala för bibehållandet av en sådan antikverad föreställning som att kvinnan, blott därför att hon är kvinna, skall ställas politiskt sett i en onyndig paria-klass ställning. Med denna principiella utgångspunkt måste jag beteckna motståndarnas till kvinnorösträtten argument för sin ståndpunkt som fullständigt misslyckade. De kunna på sin höjd betraktas såsom den modiga kampen mot väderkvarnsvingar. Argumenten — sinsemellan varandra ganska motsägande — äro ju i korthet följande, sasom framgått av den offentliga diskussionen och sådan vi t. ex. hört den här i dag. Först säges frågan om kvinnornas rösträtt ej vara tillräckligt utredd. Utredning-kravet är, som förut påpekats, icke någonting, som i och för sig principiellt avvisar kvinnans rösträtt. Men man vill inte ge öppet besked. Det andra argumentet är det gamla vanliga: kvinnan bör ej indragas i det politiska livets strider, och för det tredje: kvinnan själv önskar ej, åtminstone ej till något större antal, politisk likställighet med mannen.

Ingenting är lättare än att visa, hur ihåliga dessa skäl äro. Det första — kravet på ytterligare utredning — har redan så obarmhärtigt ingående dissekerats av justitieministern, att själva huvudfaktet i högerreservanternas ståndpunkt är demolerat och jämnat med marken.

Vi gå till det andra skälet: kvinnan bör ej indragas i det politiska livet. Hur ofta ha vi ej hört detta skäl. Det är visserligen inte direkt skönjbart i den skriftliga högerreservationen, men denna invändning har återkommit gång på gång i diskussionen inom konstitutionsutskottet och står helt säkert annu i hög kurs bland motståndarna till kvinnorösträtten. På den punkten, liksom på många andra i högerns troslära, gör man sig emellertid skyldig till valdiga inkonsekvenser i lära och leverne, ty vilka är det som i främsta rummet redan förut indragit kvinnorna i upprivande politiska strider? Jo, just de mest framträdande och mest renodlade högermän, som finnas i detta land, ha själva begagnat sig av kvinnokrafter i den politiska kampen. Jag vill påminna om hur det var, när striden om ordnandet av vår försvarsfråga blossade upp som starkast. Vem var det, som då i opinionssyfte för F-batar och annan högerns försvarsattiralj använde kvinnorna? Jo, högern. När man i vårt land försökte anställa en allmän folkomröstning rörande systemet Hammarskjölds vara eller icke vara, vem begagnade sig då av kvinnorna? Jo, högern. Ja, man gick så långt härvidlag, att man även med tacksamhet mottog den

Ang. politisk
valrätt och
valbarhet för
kvinnor.
(Forts.)

omyndiga kvinnan; jag vet speciella fall, där kvinnor ned till 18 år och yngre fingo anteckna sig på dessa listor och alltså ansågos mogna att säga sin mening i en mycket ömtålig inre och utrikespolitisk fråga. Vad bevisar det? Jo, i praktiken, när det gäller det egna partiets intressen, drar man sig inte för att rycka den jungfruliga kvinnan in i och låta henne tråda med i den politiska häxdans, som man försäkrar, att man vill skydda henne för. Jag påminner i det fallet även om den allra sista opinionsstorm, som rasat över vårt land, nämligen i Finlandsfragan. Drog man sig då för att begagna sig av kvinnans votum? Nej, visst icke. Historien upprepar sig år efter år. I praktiken har högerpartiet sålunda ingalunda avhållit sig från att draga in kvinnorna i det politiska livet, trots sitt eget principiella motstånd, när det gällt att här inom riksdagen ge kvinnorna politisk likställighet.

Att kvinnan själv icke skulle önska rösträtt, är en sådan invändning, som knappast kan tagas på allvar. Mot detta talar den ihärdiga, ut hålliga och konsekventa kamp, som kvinnorna under decennier fört för sin rätt. Det fordras otrolig möda, otrolig energi för att över huvud taget kunna hålla ihop en rörelse som den kvinnliga rösträttsrörelsen under de ogynnsamma förhållanden, som den måste arbeta under här i landet, och inför det bestämda avvisande, som alltid kommit den till del inom riksdagen. Det är sannerligen så, att man icke skall bedöma kvinnornas intresse för sin rösträtt blott efter medlemsantalet i de organiserade kvinnliga rösträttsföreningarna, ty då gör man sig helt visst saker till en bestämd felbedömning. Men med allt detta, jag upprepar det ännu en gång, träffar man icke frågans huvudpunkt, ty huvudsaken är och måste vara den att undauröja en politisk orättvisa. Varför arbeta vi för att bland andra åtgärder för främjande av alla medborgares politiska likställighet införa den kvinnliga rösträtten? Jo, därför att vi veta, och all politisk erfarenhet talar härför, att på något annat sätt än genom röstsedelns inflytande, i lika mått med andra, på representationen och därigenom på regeringens sammansättning och tendenser, kunna de ej förvissa sig om sin rätts behöriga säkerställande i samhället och samfundslivet. Detta kan ej av någon jävas. Hos de nuvarande makt-havarna inom högern låter man emellertid sitt tal och sitt votum bestämmas av hänsyn till klassintressen. Ännu har inte hos dem den tanken sprungit upp, så långt är det ännu till den politiska morgongryningen, att den främsta politiska skyldigheten kan vara att offra av egen eller klassens makt, för att samhället måtte i de nya leden av politiskt fullmyndiga få nya arbetskrafter på fältet för den dagliga verksamheten och ny inre styrka.

Något som emellertid förklarar högerens de obotfärdigas förhinder är någonting som den siste talaren, också medlem av konstitutionsutskottet, herr Räf, avslöjade i en debatt där uppe. Jag tror icke jag gör mig skyldig till någon indiskretion, om jag meddelar, att han i ett ärende förklarade, att hans *förstånd* hade i vederbörande fråga alltid följt vänsterns åsikt, men jag har

— yttrade han — också något som heter *vilja*, och denna vilja säger mig, att nu bör jag icke följa med. Det var icke i denna fråga, som vi nu behandla, utan i en annan mycket obetydligare. Men jag tror, att detta ställer i viss mån i blyxtbelysning något av det som rör sig bland högeru. Förstandet säger dem, att vänsterns krav, demokratiens krav äro rättvisa och att man kan till sist icke komma från dem, men viljan säger dem å andra sidan, att släppa vi efter nu, så kanske vi förlora något av den maktställning vi ha och som man gör synonym med statsnyttan. Så ligger naturligtvis saken, och jag är tacksam för att åtminstone en man från högeru öppet talat om, att här kan man verkligen göra en bestämd skillnad mellan förstandet och viljan och att man icke later viljan ledas av förstandet utan ställer dessa som två skilda begrepp bredvid varandra.

Herr Räf avslöjade också åtskilligt annat i sitt sista yttrande under sitt fruktansvarda letande efter argument mot den fråga, som nu står på dagordningen. Han drog sig icke för att litet försiktigt eller rent av insinuant peka på de olyckliga förhållandena i Finland. Han tycktes nästan undra, om icke de kunde bero något på att man där genomfört kvinnans rösträtt. Men han glömde dock att peka på, att överallt ute i världen, där männen varit de ansvariga och de ledande, där har man nu i årtal förgjort varandra med järn och bly. Jag undrar, vilket som är värre, det ena eller det andra, även om man icke vet, i vad mån kvinnans rösträtt i Finland har kunnat medverka till den utlösning av motsatta krafter, som där skett.

Vidare är herr Räf fortfarande rädd för, att vi här i kammaren skulle få ett inslag av kvinnliga krafter. Jag kan icke förstå hans rädsla för den saken. Men han återkom till det senare i sitt anförande, där han framställde öppet den frågan, om det var meningen, att mannen skulle bli barnpigor och sitta hemma och sköta hushållet. Jag vill på den frågan endast svara, att anser herr Räf sig passa för det yrket bättre än för sitt nuvarande, eller om man över huvud taget skulle vara av den läggningen, så synes det mig icke vara något, som utesluter, att man bör göra det. Men jag tror icke saken behöver skämtas bort, ty den är verkligen alltför allvarlig för att så göra.

Han talade vidare om, när han ville advocera fram en ståndpunkt för behovet av en ny utredning, att man icke kan använda statistiken. Jag har själv läst statistiken, sade han, och huggit i sten. Ja, jag tror nog det. Jag tror, att herr Räf har huggit i sten på flera områden än på statistikens. Jag tror absolut, att herr Räf har huggit i sten, när det gäller denna fråga, ty han har icke kunnat tillägna sig den syn på hela saken, som är den verkliga. Han påstod t. o. m., att här har vänstern skjutit ifrån sig förslaget om att låta utreda en sådan sak som de skanska stenkolsgruvornas inlösning av staten. Det är ju alldeles fel, ty i den frågan gällde det begäran om en utredning, men då slog herr Räf ifrån sig med båda händerna och ville icke ha saken utredd. Men

*Ang. politisk
valrätt och
valbarhet för
kvinor.
(Forts.)*

Ang. politisk
valrätt och
valbarhet för
kvinnor.
(Forts.)

när han här icke vill själva saken, då säger han, att det behövs fortfarande mera utredning. Det är ju en cirkel i tankegangen, som naturligtvis aldrig kan leda till något verkligt resultat.

Han bekymrade sig också över, att man icke vet i närvarande stund, huru stark den opinionskraft är, som bär upp kravet på kvinnlig rösträtt. Fråga landet, säger han patetiskt, och fråga kvinnorna, låt dem komma fram med en petition! Jag har aldrig vetat förut, att herr Raf var så känslig för den allmänna opinionen, ty i så fall kunde han ha avläst denna i de valrörelser, som nu gång på gång givit en så överväldigande majoritet för västerns krav på kvinnans jämställdhet i politiskt avseende med männen och även på andra krav rörande författningsreformer. Det måtte väl vara en folkomröstning som duger, när man trots de nuvarande censusfyllda valrättsbestämmelserna erhåller en överväldigande majoritet för dessa folkkrav. Icke behöver man då vidare fråga opinionen på nytt, ty det är ju alldeles visst, var den opinionen ligger.

Jag påminner mig på tal om högerpartiets ställning till alla dessa frågor, att 1817, tror jag det var, verkade i Frankrike en statsman, som så länge motsatte sig moderata reformkrav, att han framtvang februarirevolutionen. När den redan rörde sig på Paris gator och han av förståndiga männi-*kor* raddes att giva efter för ett obetvingligt folkkrav, då kastade han en blick på pendylen och sade: »Det blir sent; jag behöver vila för att i morgon med Europa avhandla saker av annan vikt än parisarnas tokerier». Han fick icke tillfälle att avhandla något vidare med Europa, utan han måste rymma från Frankrike förklädd, som en historieskrivare värdigt skriver, »förklädd till karing». Jag är rädd för, att högern då den i denna stund ser på pendylen och förklarar, att den behöver ro för andra och viktigare angelägenheter, kanske i tider som komma snart nog får fly för de demokratiska folkkraven, de ofrånkomliga folkkraven, och ikläda sig den kvinnliga rösträtt, som man nu väger på statsnyttans guldvag.

Statsnyttans teori från min synpunkt är ingenting annat än att ju mindre samhället är och ju ringare folktalet, ju mer behövs allas samverkan för det fredliga kulturarbetet. En stor nation kan med mindre risk lata ett falt ligga i trada än en liten nation som var. I dessa tider torde vi behöva mer än någonsin söka var styrka i nationens moraliska enhet genom politisk jämställdhet. Rättfärdighetskravet i detta yrkande är ofrånkomligt. Därför verkar det egendomligt, att de män, som i övrigt förklarat sig ha stor vördnad för rättfärdighetskravet, i religiöst eller etiskt hänseende stå så fullkomligt främmande, när det gäller de politiska rättfärdighetskraven. Det var en bekant författare, som för många, många år sedan skrev i ett arbete följande, vars sanningsvärde är obestridligt och som jag såsom slutord vill adressera till högern: »Vi äro ett litet folk, men splittrade bli vi ända mindre. Ett rike, vars innebyggare icke ens äro så jämställda, att de gemensamt få närma sig valurnan, innehaves ej av ett folk utan av sins-

emellan skilda fiendeläger. Illa skulle det vara ställt med en fosterland-kärlek, som icke toge till sitt mål att samla nationen till enhet och medveten styrka, men högre än fosterlandskärleken står den rättfärdighet, vars ärenden ännu aldrig något folk gått för tidigt.»

*Ang. politisk
valrätt och
valbarhet för
kvinnor.*

(Forts.)

Jag tror sannerligen, att den dag vår svenska höger beslutar sig för att giva upp det orättfärdiga motståndet mot kvinnans rösträtt, då har den beslutat sig för att beträda rättfärdighetens väg, och den vägen, det får jag lov att säga vårt ärade högerparti här i landet, den har den da sannerligen icke gått för tidigt.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Sedan herr talmannen nu återtagit ledningen av förhandlingarna, yttrade:

Herr Sundberg: Herr talman! Då jag ämnar ansluta mig till avslagsyrkandet, skall jag be att i allra största korthet få angiva de skäl, som för mig varit bestämmande.

Ett av dessa skäl är av formell beskaffenhet. Jag har den uppfattningen, att innan man gav sig in på denna fråga, borde först frågan om den kommunala rösträtten för den gifta kvinnan vara löst, detta emedan den politiska rösträtten är av högre valör än den kommunala. Vi måste erinra oss, att den kommunala rösträtten även är politisk, då den ju tages i anspråk för utseendet av elektorerna för val till första kammaren, och det vore ju tokigt, om man nu skulle tillerkänna den gifta kvinnan direkt valrätt till andra kammaren, men om några veckor, då den kommunala rösträtts-reformen skall avgöras, kanske vägra henne rätt att deltaga i elektorval till första kammaren. Det synes mig, som om man icke gått i behörig ordning med dessa frågor och att riksdagens prövning först hade bort pakallas angående den kommunala rösträtten och sedan beträffande politisk rösträtt för kvinnor.

Det andra skälet är det, att jag för min del icke kan vara med om rösträtt och valbarhet för kvinnan på de av utskottet tillstyrkta villkoren, utan att jag för min del anser det vara nödigt, att vissa ytterligare garantier tillkomma. I fråga om sådana garantier tror jag vi alla kunna vara ense om att den mest betydande av de betänkligheter, som framställts mot kvinnorösträtten, är den att man ansett det vara nödvändigt, att innan kvinnan får lika rättigheter med mannen, hon också skall tillföras större politisk mognad och erfarenhet. Det berättigade i dessa betänkligheter kan icke bestridas, och detta framstår så mycket klarare och tydligare, som just dessa betänkligheter ha spelat en ofantligt stor roll vid införandet av rösträtt i vissa andra länder. Där har man nämligen i följd härav funnit nödigt att införa åtskilliga garantier.

Då man vill undersöka, vilka sådana garantier som skulle kunna förekomma, så erbjuder naturligtvis det land det största intresset, där rösträtten senast blivit genomförd, nämligen Eng-

Ang. politisk
valrätt och
valbarhet för
kvinnor.
(Forts.)

land. Där veta vi ju, att kvinnan icke får politisk rösträtt förrän vid uppnådda 30 år. I den kungl. propositionen angives visserligen, att orsaken till denna högre åldersgrans skulle vara den, att männen ha decimerats så i kriget, att kvinnorna skulle bli alltför dominerande, i fall lika röstalder bleve fastställd. Jag föreställer mig emellertid, att även i England ålders-trecket dock haft till syfte att utgöra en garanti mot, att denna rätt skulle laggas i händerna på politiskt sett alltför omogna kvinnor.

I England förekommer ock-å en annan garanti. Den politiska rösträtten är där satt i samband med den kommunala rösträtten, vilket gör, att en hel mängd kvinnor äro uteslutna, d. v. s. de som bebo icke självständiga lägenheter, närmast de som bebo möblerade rum, samt hemmavarande döttrar och tjänare.

I Danmark, där rösträtt för kvinnor infördes 1915, har röst-åldern för kvinna också faststallts till 30 år med automatisk sänkning med ett år för varje därefter inträffande val, ända tills åldern går ned till den, som är fastställd för mannen.

Ja, t. o. m. i Norge ansåg man sig i början icke kunna giva kvinnan fulla medborgerliga rättigheter utan garantier. Såunda föreskrefs i 1907 års rösträttsbestämmelser, att politisk rösträtt endast skulle tillkomma de kommunalt röstberättigade kvinnorna eller i huvudsak de, som betalade skatt för minst 400 kronors inkomst i stad och 300 kronors inkomst på landet eller voro gifta med män som betalade sådan skatt. Denna sakernas ordning bestod till år 1913, då kvinnan tillerkändes full politisk likställighet med mannen.

Det förefaller mig, som om man även hos oss borde taga i övervägande icke blott frågan om fastställandet av ett högre ålders-treck för kvinnor med eller utan automatisk nedgång, utan även huruvida i fråga om kvinnan kommunal rösträtt borde städgas som villkor för den politiska. Det sistnämnda ligger ju ganska nära till hands hos oss, eftersom den kommunala rösträtten hos oss i motsats mot i åtskilliga andra länder, såsom t. ex. England och Norge, är inrättad även för politiskt syfte, d. v. s. beträffande val till första kammaren. Icke desto mindre har man likväl underlåtit att beröra dessa viktiga frågor så ingående, som de skulle hava förtjänt. Man har i ett slag velat tillerkänna kvinnan lika rättigheter med mannen. Skälet till denna frikostighet anar jag ligga däri, att man från detta håll ansett kvinnorna i vart land äga tillräcklig mognad för övertagande av de politiska rättigheterna och i varje fall större mognad, än kvinnorna hade 1907 i Norge, 1915 i Danmark och 1918 i England. Jag tror icke, att man bör utgå ifrån en sådan ståndpunkt. Det är nog så, att den politiska mognaden uppstår först efter någon tids utövande av rättigheterna, och därför äro helt visst vara kvinnor den dag som i dag är icke stort mera politiskt mogna än kvinnorna voro i de nämnda länderna vid de tillfällen, då rösträtt där infördes. Vi hava således samma skäl som i dessa länder att iakttaga försiktighet, och vi ha nog icke någon särskild anledning till en så radikal lösning

av kvinnans rösträtt som den nu ifrågasatta. Eftersom vi befinna oss i den första riksdagen av treårsperioden, har riksdagen också ganska god tid att överväga frågan, huruvida det icke vore lämpligt att införa ytterligare garantier.

*Ang. politisk
valrätt och
valbarhet för
kvinnor.*

(Forts.)

Man har från vänsterhall haft så mycket att säga därom, att vårt land skulle vara så oerhört efterblivet, därför att vi ännu icke infört den politiska rösträtten för kvinnor. Jag kan icke finna, att det finns något skäl för ett sådant omdöme. De flesta länder i Europa, många av de stora kulturländerna, hava ännu icke tagit denna rösträtt, och till och med i England har man icke kunnat besluta sig för den förrän på allra sista tiden. Jag vill särskilt fästa uppmärksamheten på Frankrike. Frankrike är ju ett land, som är synnerligen framstående i fråga om social förståelse och social utveckling, kanske det förnämsta i detta avseende. Det är ju då märkligt, att man i detta land ännu icke har givit kvinnorna politisk rösträtt. Jag tror mig till och med veta, att icke någon grupp av kvinnor i Frankrike ens hava kommunal rösträtt. Detta förhållande ställer nog problemet om lämpligheten av kvinnans deltagande i det politiska och kommunala livet i en helt annan belysning än den självklarhetens dager, som vänstern velat breda ut över denna fråga. Det visar, att detta problem inom sig innefattar psykologiska moment av mycket stor betydelse, som måste tagas med i räkningen och icke kunna avvisas med hänsyn till personlighetsprincipen eller rattfärdighetskravet.

Jag har velat med vad jag nu yttrat framhålla, att det icke är rätt att påstå, att vi i denna fråga äro så efterblivna, som det framhållits, och jag har också velat framhålla, att vi ännu ha god tid att överväga, huru denna fråga lämpligast skall lösas.

Herr talman! Jag skall be att få ansluta mig till avslagsyrkandet.

Herr Branting: Herr talman, mina herrar! Det var icke min tanke att efter det utförliga och synnerligen klargörande samt på alla vis högersns ståndpunkt söndersmulande anförande, som inledde debatten i denna kammare, det skulle bli någon anledning till att ytterligare utveckla de principiella skälen i en så genomdebatterad och genomtrogen fråga som införandet av den kvinnliga rösträtten. Jag trodde verkligen, att andra kammaren i denna sak skulle ganska snart stå färdig att gå till votering och genom sin röstning betyga, att den stora majoriteten av Sverigs folk har i denna fråga sin mening stadgad och vill gå till mötes det gamla befogade kravet ifrån kvinnornas sida om likställighet i politiska rättigheter, om valrätt på samma villkor som männen. Men det har blivit annorlunda, tack vare den förändrade frontställning som man intagit från högersns sida under debattens fortgång.

I reservationen ville högern ännu icke riktigt fram med sin nya ståndpunkt i ämnet. Den kröp bakom allehanda talesätt om utredningar som icke voro gjorda, och den sökte bibringa landet

Ang. politisk
valrätt och
valbarhet för
kvinnor.
(Forts.)

den uppfattningen, att inom högern var det en ungefär lika stark fraktion, som var färdig att gå med på kvinnans rösträtt, som den vilken ännu stod tveksam och att denna fraktion egentligen blott begärde vissa ytterligare punkter fullt klargjorda för att taga steget. Nu hava vi fått höra under denna debatt, att hela denna framställning är fullständigt vilseledande. Inom högern har en ny strömning arbetat sig fram, och ända från det första inslaget i diskussionen av herr Hildebrand och till den siste talaren har hela raden av högertalare givit uttryck åt den meningen, att det är ännu så mycket i denna fråga, som är oklart, eller, rättare sagt, att det är så mycket, som är klart, att vi icke vilja vara med om, att med vårt partis godkännande kommer denna reform aldrig till stånd. Det är ett nytt politiskt faktum som salunda här är konstaterat, och under dessa förhållanden får man ju lov att något taga upp på nytt dessa spörsmål utan att därför behöva gå in så mycket på detaljer, när redan så mycket är yttrat i det-samma.

Bakom det hela, kan man säga, ligger en ståndpunkt som är antidemokratisk, så långt som man vågar sig fram. Herr Hildebrand förklarade genast från början, att resultatet av kvinnans rösträtt skulle bliva, att man ytterligare ökade antalet av mycket dåligt kompetenta valmän i landet, och därigenom skulle en ytterligare sänkning i representationsnivån komma att äga rum. Nu får jag verkligen säga, att det sätt, varpå herr Hildebrand framförde detta, innebar en ganska stor oförsynthet mot de representanter som hava valts på nuvarande rösträtts grund. Herr Hildebrand må icke föreställa sig, och för övrigt heller icke någon annan här, att denna beskyllning om den sjunkande nivån, som inom vissa kretsar för närvarande drives med sadan iver, skulle vara något nytt, som särskilt går ut över de numera be-träffande andra kammarens sammansättning ganska mycket bestämmande folklagren. Nej, beskyllningen om att nivån är låg och dålig inom den folkvalda kammaren är lika så gammal som den folkvalda kammaren själv, och den som minns något från de gamla tiderna, från 70- och 80-talets andra kammare, den erinrar sig, med vilket förakt man då från den så kallade intelligensen såg ned på den stora massan av hemmansägarrepresentanter i denna kammare. Man har verkligen anledning att ge akt på hur allting går igen. Här är det fortfarande en intelligensklick som i sina egna ögon är ofantligt vis och förstar allting — utom hur skon klämmer för den som bär den! — en intelligensklick som vill göra sin allena yppersta mening gällande i avseende å landets styrelse. Men när det visar sig, att folkets breda lager icke på något sätt vill vara med på de riktlinjerna, så klagas man högljutt över de okunniga massorna och den sjunkande nivån i riksdagen!

Man har anledning att nagla fast detta tal och peka på dem som föra det såsom sådana, vilka verkligen ha bra litet förtroende till sin saks sanning, när de på detta sätt mena, att det icke kan gå för sig att *upplysa* demokratien och på det sättet viuna de

riktiga mål som man bör komma till. Det är över huvud taget just detta, som är den avgörande skiljaktigheten mellan vår och högerens uppfattning. Det är en tröstlös standpunkt, som högeren intager, när den alltid klagar över den demokratisering som i alla fall redan skett och som vi fördrå skall fortsättas och fullföljas i överensstämmelse med demokratiens egna grundidéer. Det är en tröstlös standpunkt, därför att de blott vilja se svårigheterna. De se, att det finnes bland de massor, som samhället icke givit tillräcklig uppfostran, icke kunnat följa tillräckligt under deras fortsatta utveckling, en mängd okunnighet, fördomar och efterblivenhet av alla slag. Men vad draga vi för slutsats av detta? Naturligtvis den, att de-sa brister och fel måste bortarbetas genom hela floder av upplysning över landet, medan högerens standpunkt i stället är den, att vi måste för all del söka behålla inom de privilegierade folklagren makten och bestämmanderätten, så att icke de som stå utanför denna privilegierade krets må kunna göra sin vilja gällande. Det är här en grundskillnad i vårt sätt att se, och det är mellan dessa två linjer för hela vårt folks utveckling, som kammaren går att välja, när den skall gå till den principiella voteringen om den kvinnliga rösträtten vid detta tillfälle.

De argument, som kommit fram från högersidan, vad har det varit annat än sådana gengångare, som vi känna så väl igen från de tider, då man nödgades kämpa här i landet för genomdrivandet i princip av den allmänna rösträtten för män! Det hette då, precis som nu om kvinnorna: det där är icke alls något, som intresserar folkets massa, utan endast ett språngbräde för ett antal agitatorer; vore icke agitatorerna, skulle rösträttskravet icke alls föras fram. Icke tänka arbetarna, där de gå ute på åkern eller stå i sin verkstad, på sådana ting som sin valsedel och rätten att avgiva den en gång vart tredje år. De hava mycket mera nära liggande rent materiella intressen, som fångsla deras sinnen. På samma sätt argumentera nu högerspetsarna från herr Lindman och nedåt, när de göra gällande, att mängden av kvinnorna själva icke vill ha någon rösträtt. Hur hava icke ändå kvinnorna genom det här redan ofta påpekade långvariga arbete, som de nedlagt för att visa sitt intresse för sin medborgerliga rätt, beslagit med osanning detta påstående, att det icke skulle finnas något sådant verkligt intresse hos dem själva! Det ingavs för något år sedan en stor kvinnorösträttspetition, och jag vill minnas, att namnunderskrifter till densamma på rätt kort tid insamlades till ett antal av omkring en tredjedels miljon. Bland de fanatiskt tränga kretsar, där man icke ville följa med på denna utveckling, var det då på tal, att man skulle söka förmå »de stilla i landet», de kvinnor, vilkas talan här förts av herr Räf och dylika, att giva i en motpetition sin mening till känna. Men man avstod försiktigtvis från den tanken, och det är alldeles visst, att ett sådant försök bland massan av kvinnor skulle hava lett till ett fruktansvärt fiasko. Man var rädd för att ge de rösträttskrävande kvinnorna den triumfen att kunna peka på, att de kvinnor, som icke ville vara med i det po-

Ang. politisk
valrätt och
valbarhet för
kvinnor.
(Forts.)

Ang. politisk
valrätt och
oalvarhet för
kvinnor.
(Forts.)

litiska livet, i själva verket voro så fåtaliga, som en sådan motpetition skulle hava givit vid handen.

Over huvud taget är högerns hela sätt att resonera i denna sak fullständigt orimligt. I herr Hildebrands anförande gick alltigenom som en underström den uppfattningen, att at männens rösträttsfråga var ingenting att göra, där stod man inför en nödvändighet, som det hette, men det var därför, att den allmänna rösträtten och den allmänna värnpliktens utsträckning ställdes i samband med varandra. Nu förklarar denne talare, att detta samband mellan försvar och reformer icke alls bröts av 1906 års riksdagskrivelse. Jag sag återigen på denna 1906 års skrivelse, som på den tiden ju var ett uttryck även för majoriteten i första kammaren. Där står ingenting om något sådant samband, och ingen har kunnat med fog göra gällande, att kvinnorna ha av samhället ålagts någon sådan motsvarande utsträckning i sina skyldigheter gentemot det allmänna, som den allmänna värnpliktens långa utsträckning innebar för männens del. Men där står lika fullt uttryckligen ett erkännande av att kvinnorna hava lika stora intressen att tillvarataga i samhället som männen, och att de därför borde sättas i tillfälle att genom deltagande i de politiska valen göra dessa intressen tillbörligt beaktade. Det är en helt annan ståndpunkt, en helt annan ton i denna skrivelse än den, som herr Hildebrand i sitt resonemang ville göra gällande. Skillnaden är den, att högern icke längre står kvar på den ståndpunkten utan nu verkligen vill driva den satsen, att kvinnorna *icke* böra få tillfälle att tillvarataga och få tillbörligen beaktade sina intressen, lika stora som männens, såsom det då hette, att de voro.

Det har vidare från högerhåll drivits den satsen, att visst äro kvinnorna lika intelligenta som männen, och visst finnes det sådana kvinnor, som hava alla de egenskaper, som på allt sätt göra dem jämbördiga med männen, men hela deras läggning är dock en annan, och de hava sina intressen inriktade åt ett helt annat håll. Men de frågor, som beröra kvinnorna och beträffande vilkas behandling man erkänner, att dessa hava till och med försteg framför männen, äro de då oberoende av hur det här i landet lagstiftas och skattdäggas, äro de oberoende av de beslut, som fattas här i denna sal? Var och en förstår, att så icke är fallet, utan det maste vara endast de obotfardigas förhinder, när man i sådana argument försöker finna något skäl mot kvinnans rösträtt.

Nej, vad som här i verkligheten föreligger, det är den förändring i högerns ståndpunkt, som jag från början ansåg mig böra konstatera, och den är i sin tur, såsom också redan framhållits av ett par socialdemokratiska talare, ingenting annat än en reflex av den allmänna reaktion, som för ögonblicket åter sticker upp huvudet. I den stora världskampen mellan demokratiens och dess motsats har det på den allra sista tiden sett ut, som om det skulle hava inträtt ett försvagande av demokratiens krafter, som om dessa för ögonblicket icke skulle kunna med tillräcklig styrka göra sig gällande gent emot de andra. Det är under återverkan

av detta, en återverkan, som förspörjes såväl i det stora landet söder om Östersjön som i hela världen, det är under återverkan av denna situation vår höger för närvarande reser sig fullständigt som motståndare gentemot den kvinnliga rösträtten. Det må vara historiskt av intresse att se, hur hastigt sådana strömningar ute återverka även på det politiska livet här hemma, men vi, som äro fast beslutna att under alla omständigheter, vare sig vagorna för tillfället lyfta oss uppåt eller vi för närvarande befinna oss i en vågdal, i alla fall halla fast vid de demokratiska ideal, för vilka vi kämpa, vi skola icke på grund av sådana stämningkastningar bland vara motståndare ett ögonblick uppgiva de krav, som vi vilja föra fram. Och vi räkna på att hos det svenska folket skall finnas känsla för rättfärdighet emot de hittills utestängda folklagren, både kvinnorna, som det nu gäller, och de många andra rösträttslösa på grund av allehanda orättfärdiga streck, och att känslan för rättvisan i deras sak i alla fall skall arbeta sig fram till seger.

När herr Hildebrand påminde om hur männens rösträtt gick framåt, talade han visserligen om konsekvenserna av det Hjärneska programmet om försvar och reformer, men det fanns också andra anledningar, som han icke berörde, men som det i den historiska sanningens intresse är skäl att ej gå förbi, och det var främst, att den svenska arbetarklassen hade börjat visa genom hela sin hållning, att det började bli fara i dröjsmål med att tillmötesgå det befogade kravet på rösträtt för de utestängda samhällslagren. Vi minnas säkert alla mycket väl, att 1902 års beslut i riksdagen, som för första gången gjorde den allmänna rösträtten aktuell på det parlamentariska området, tillkom under en sådan jäsningsperiod, som utlöste sig och tog sin toppunkt i den stora demonstrationsstrejk, som då ägde rum i landet. Nu är det att hoppas att man icke skall behöva för den vidare demokratiseringen åter tillgripa sådana utvägar. Men var och en förstår, att ju längre motståndet drives mot de krav, som erkännas såsom rättfärdiga runt om i landet, desto mera framtvingas bland massorna tanken på att sådana extra-parlamentariska åtgärder ändå komma till sist att behöva tillgripas emot de oresonliga. Jag vill hoppas, att högern ärdå också laser sin historia, att den ser till, att den icke driver sitt motstånd över den gräns, till viken den redan har nått, och att högern, i fall det här i landet skulle bliva en allmän marsch bakåt, en ytterligare markerad reaktionär ovillighet att gå till mötes, också måtte besinna, vilka konsekvenser den driver fram bland massorna i detta fall. Här stå vi nu närmast inför en fråga, beträffande vilken det enligt sakens natur icke kan vara tal om detta slags påtryckningsmedel, men var och en vet, huru nära frågan om den kvinnliga rösträtten hos oss historiskt sammanhänger med alla de andra rösträttlösas krav och de befogade anspråk, som dessa andra kretsar i samhället måste ställa. Ur den synpunkten är det, som jag vill rikta en maning till vårt högerparti att icke genom oresonligt motstånd skärpa ytterligare

Ang. politisk
valrätt och
valbarhet för
kvinnor.
(Forts.)

Ang. politisk
valrätt och
valbarhet för
kvinnor.
(Forts.)

den kamp mellan klasserna, som här i landet pågår, och att icke genom ett sådant uppträdande som det, vilket vi bevitnat i dag, ytterligare förgifta förhållandet mellan dem, som kämpa för motsatta ståndpunkter i vårt samhälle. Om det är sant, att högern vill »statsnyttan», må den då också lära sig att skilja mellan statsnytta, allas väl, och sina egna privilegierade klassers och grupperns fördelar och bibehållandet av deras inflytelserika ställning i alla avseenden. Det är denna nödvändiga skillnad, som detta parti måste lära sig att beakta, och vill det icke göra det, dömer det sig därigenom självt att ställas allt mera utanför utvecklingen. Lyckligtvis äro vi ju redan komna så långt här i landet, att högerns motstånd icke kan på längden fortsättas, utan att det blir mest farligt för högern själv.

Jag ber att få yrka bifall till den föredragna punkten.

Häruti instämde herrar *Sjöblom, Persson* i Norrköping, *Borggren* och *Björck*.

Herr Hildebrand: Det var mycket i herr Brantings anförande som vore värt att upptaga till bemötande. Jag vill inskränka mig till några få ord. Jag vill till protokollet alldeles bestämt bestrida riktigheten av hans påstående, att några reaktionära stämningar utmärka högerpolitiken för närvarande. Likaså vill jag bestämt bestrida riktigheten utav vad herr Engberg först och herr Branting sedan förklarade, att det skulle vara vissa världshändelser, som skulle ha påverkat högern och dess uppträdande vid dagens debatt. Detta är icke riktigt. Slutligen ber jag få inlägga en den allvarligaste gensaga mot herr Brantings nu igen återkommande hot — det kommer så där någon gång om året — om användande utav utomparlamentariska medel.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen framställde propositioner dels på att kammaren måtte såsom vilande till vidare grundlagsenlig behandling antaga utskottets förevarande förslag till ändrad lydelse av § 9 riksdagsordningen, dels ock på avslag å berörda förslag; och fann herr talmannen den förra propositionen hava flertalets mening för sig. Då votering likväl begärdes, blev nu uppsatt, justerad och anslagen en så lydande voteringsproposition:

Den, som vill, att kammaren såsom vilande till vidare grundlagsenlig behandling antager konstitutionsutskottets förevarande förslag till ändrad lydelse av § 9 riksdagsordningen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren avslagit berörda förslag.

Omröstningen utföll med 120 ja mot 49 nej; och hade kammaren alltså såsom vilande till vidare grundlagsenlig behandling antagit utskottets förslag till ändrad lydelse av § 9 riksdagsordningen.

Ang. politisk valrätt och valbarhet för kvinnor.

(Forts.)

Som tiden var långt framskriden, beslöt kammaren, på hemställan av herr talmannen, att uppskjuta den vidare handläggningen av förevarande utlåtande jämte behandlingen av övriga på föredragningslistan förekommande ärenden till kl. 7 e. m., då detta sammanträde enligt utfärdat anslag komme att fortsättas.

§ 9.

Herr statsrådet *Nilson* överlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 358, med förslag till förordning om ändring i viss del av 3 § i förordningen den 19 november 1914 angående stämpelavgiften;

nr 332, med förslag till lag om ändrad lydelse av 2 § i lagen den 4 juli 1910 angående rätt till pension för tjänstemän vid statens järnvägar m. m.;

nr 339, angående understöd för uppförande av bostadshus med smålägenheter;

nr 346, med förslag till förordning om ändrad lydelse av § 3 mom. 3 i förordningen den 14 juni 1917 angående uppörd av avgifter för försäkringar i riksförsäkringsanstalten jämlikt lagen om försäkring för olycksfall i arbete;

nr 353, med förslag till lag angående beredande i vissa fall vid skogsavverkning och kolning av härbärge åt arbetarna m. m.;

nr 354, angående omkostnader för handläggning av ärenden rörande ersättning i anledning av kroppsskada, ådragen under militär-tjänstgöring;

nr 356, angående överflyttande av underofficerskorpraler i 1:a lönegraden vid flottan och kustartilleriet till en ny lägre underofficersgrad m. m.;

nr 348, angående anslag för beredande av lindring i de mindre bemedlades levnadsvillkor m. m.;

nr 359, angående anvisande av medel till bestridande av kostnader för rättshjälp m. m. åt vissa nyttjanderättshavare; och

nr 360, om anvisande av medel till understöd åt offentliga rätts-hjälpsanstalter.

Nämnda propositioner blevo på begäran bordlagda.

§ 10.

Avgåvos följande motioner nämligen av:

herrar *Hansson* i Stockholm och *Möller*, nr 395, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 290, med förslag till lag om ändrad lydelse i vissa delar av förordningen om kommunalstyrelse på landet den 21 mars 1862 m. m.;

herrar *Björck* och *von Sneidern*, nr 396, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 317, med förslag till stater för lantbruksstyrelsen, statskonsulenter och statens fiskeriadministration m. m.; samt

herr *Bäckström*, nr 397, i anledning Kungl. Maj:ts proposition, nr 260, angående löne- och pensionsreglering för lärarpersonalerna vid de allmänna läroverken, högre lärarinneseminariet, folkskoleseminarierna, folk- och småskolorna, de högre folkskolorna och de kommunala mellanskolorna.

Ifrågavarande motioner bordlades.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl 4,44 e. m.

In fidem
Per Cronvall.